

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

Žákovské přezdívky jako součást školské jazykové komunikace
School children's nicknames as a part of the school language communication

Marta Kvíčalová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika

2016

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Žákovské přezdívky jako součást školské jazykové komunikace* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 18. 6. 2016

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování doc. PhDr. Martině Šmejkalové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé disertační práce a své rodině za všestrannou podporu.

NÁZEV: Žákovské přezdívky jako součást školské jazykové komunikace

AUTOR: School children's nicknames as a part of the school language communication

KATEDRA: Katedra českého jazyka

ŠKOLITEL: doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.

ABSTRAKT

Disertační práce se zabývá přezdívkami žáků staršího školního věku z lingvistického a z lingvodidaktického hlediska. Přezdívky nahlížíme nejen jako jazykový prostředek realizace komunikačního aktu oslovení, resp. jako jazykový prostředek označující v komunikaci třetí osobu, ale také jako projev určité konkrétní komunikační strategie v rámci školní třídy. Z tohoto pohledu se přezdívám v kolektivu žáků dosud nikdo nevěnoval.

Jako výzkumnou metodu jsme použili dotazníkové šetření. Hlavní výzkum probíhal ve dvou fázích a jeho hlavním cílem byl 1.) popis a charakteristika 562 přezdívek žáků 8. tříd základních škol a tercií víceletých gymnázií z hlediska motivace jejich vzniku; a 2.) podrobná charakteristika 45 vybraných přezdívek z hlediska jejich fungování (vnímání a prožívání) ve školské jazykové komunikaci, a to z pohledu produktora (skupiny, kde přezdívka vznikla a kde se používá), recipienta (nositele přezdívky) a nezávislých hodnotitelů.

Sledovaný materiál nám umožnil vyslovit dílčí závěry o kvalitě jazykové kompetence žáků v závislosti na typu školy, kterou navštěvují.

KLÍČOVÁ SLOVA

lingvistika, antroponomastika, přezdívka, školní přezdívka, malá sociální skupina, výzkum

NÁZEV: Žákovské přezdívky jako součást školské jazykové komunikace

AUTOR: School children's nicknames as a part of the school language communication

KATEDRA: Katedra českého jazyka

ŠKOLITEL: doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.

ABSTRACT

The research project deals with children's nicknames from the linguistic and linguodidactic point of view. Nicknames are verbal means of realization of the communication act of addressing and a manifestation of a specific communicative strategies in the classroom. A research of such kind has not yet been carried out in the Czech Republic.

We used a questionnaire as a research method. The main research was carried out in two phases and its main purpose was 1.) description and characteristics of 562 nicknames of 8th grade primary school pupils and of the same age group pupils attending "gymnaziums" (eight-year grammar schools) focusing on the motivation of the origin of the nicknames; and 2.) detailed characteristics of 45 selected nicknames focusing on the functioning (perception and experience) in school language communication, from the perspective of the producer (a group where the nickname originated and where it is used), the recipient (a bearer of the nickname) and independent evaluators.

Material analysis also allows partial conclusions about the quality of pupils' language competence, depending on the type of school they attend.

KEYWORDS

linguistics, antroponomastics, nickname, school nickname, small social group, research

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1 Přezdívky z vývojově psychologického hlediska.....	10
1.1.1 Přejchodné období – pubescence.....	10
1.1.2 Přezdívky a jejich prožívání.....	11
1.2 Přezdívky z lingvistického hlediska.....	14
1.2.1 Vymezení termínu přezdívka v české lingvistické literatuře.....	14
1.2.2 Školní přezdívka v české lingvistické literatuře.....	16
1.3 Klasifikace přezdívek.....	20
1.3.1 Klasifikace přezdívek na základě jejich typů.....	20
1.3.2 Klasifikace přezdívek na základě motivace jejich vzniku.....	21
1.3.2.1 Třídění přezdívek podle Slavomíra Utěšeného.....	21
1.3.2.2. Třídění přezdívek podle Přemysla Hausera.....	24
1.3.2.3 Třídění přezdívek podle Miroslavy Knappové.....	26
1.3.2.4 Třídění přezdívek podle Marty Kvíčalové.....	31
2. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	37
2.1. První fáze výzkumu.....	37
2.1.1 Dotazník.....	37
2.1.2 Výzkumný vzorek.....	37
2.1.3 Vyplnění dotazníku.....	38
2.1.4 Způsob zpracování získaných dat.....	38
2.2 Zpracování a interpretace získaných dat.....	40
2.2.1 Třídění přezdívek.....	40
2.2.2 Slovník přezdívek a struktura slovníkového hesla.....	51
2.2.3 Četnost přezdívek.....	65
2.2.4 Dílčí závěry první fáze výzkumu.....	71
2.3 Druhá fáze výzkumu.....	73
2.3.1 Možnosti využití kognitivní lingvistiky při studiu vzniku a fungování přezdívek.....	73
2.3.2 Tvorba a zadání dotazníku.....	73
2.3.3 Způsob zpracování získaných dat.....	77
2.4 Zpracování a interpretace získaných dat.....	78

2.4.1 Charakteristika výzkumného vzorku	78
2.4.2 Nositelé a jejich přezdívky	79
2.4.3 Podrobná charakteristika vybraných přezdívek.....	83
2.4.4 Zamlčené přezdívky	129
2.4.5 Přezdívky s neznámou motivací	130
2.4.6 Porovnání získaných dat	131
2.4.7 Známkování přezdívek	133
2.5 Výsledky výzkumného šetření	136
3. ZÁVĚR A DISKUZE.....	139
4. SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ.....	142
5. SEZNAM PŘÍLOH	145
5.1. Dotazníky	146
5.1.1a Dotazník – sběr onymického materiálu na základní škole	146
5.1.1b Dotazník – sběr onymického materiálu na gymnáziu	147
5.1.2 Dotazník pro respondenty, kteří neuvedli v první fázi svou přezdívku	148
5.1.3a Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek na základní škole – úvodní text	149
5.1.3b Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek na gymnáziu – úvodní text	150
5.1.4a Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek A	151
5.1.4b Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek B	153
5.1.4c Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek C.....	155
5.2 Seznam tabulek a grafů.....	157
5.3 Abecední seznam přezdívek zkoumaných ve druhé fázi výzkumu.....	158

Úvod

Přezdívky, neoficiální pojmenování, jsou běžným a oblíbeným prvkem jazykového systému, dokonce bychom mohli hovořit o tom, že zažívají období jakési renesance. V současnosti se s nimi setkáváme nejen v dětských kolektivech, ale v souvislosti s rozvojem digitálních technologií a především s rozmachem sociálních sítí se přezdívky stávají významnou součástí každodenní komunikace velké části populace.¹ Přezdívkami se z lingvistického hlediska zabývala řada autorů. Vzniklo mnoho studií a diplomových prací, které zkoumají přezdívky v různých zájmových skupinách, případně lokalitách. Dosud jsme se však nesetkali s prací, která by se zabývala přezdívkami nejen z lingvistického hlediska, ale také z hlediska jejich fungování v rámci konkrétní sociální skupiny.

Přezdívka není jen pojmenování, uživatelské jméno, je znamením sounáležitosti ve skupině, prvkem socializace. Dáme-li někomu (něčemu) jméno, potvrzujeme jeho existenci, dáváme najevo, že jej akceptujeme. Domníváme se, že právě tato často opomíjená souvislost mezi přezdívkou a přijetím jedince do kolektivu sociální skupiny je velmi významná. Okolnosti, které provází vznik a přidělení přezdívky, jsou značně rozmanité a každou přezdívkou je proto třeba nahlížet jako originální prvek jazyka. Ať už je motivace vzniku přezdívky jakákoliv, ať už je s ní nositel spokojen, nebo k ní má výhrady, rozhodně stojí za pozornost badatele, neboť vypovídá nejen o aktuálních tendencích jazyka a společenských trendech, ale v neposlední řadě také o vztazích v příslušné sociální skupině.

O komplexní pohled na přezdívky se pokoušíme v předkládané disertační práci. Přezdívky nahlížíme nejen jako jazykový prostředek realizace komunikačního aktu oslovení, resp. jako jazykový prostředek označující v komunikaci třetí osobu, ale i jako projev konkrétní komunikační strategie v rámci zkoumaného kolektivu, v našem případě školní třídy.

Hlavním cílem naší disertační práce je charakterizovat vybrané přezdívky žáků staršího školního věku z hlediska motivace jejich vzniku a z hlediska jejich fungování ve školské jazykové komunikaci, a to z pohledu produktora, recipienta a nezávislých hodnotitelů.

---

¹ Přezdívkami používanými v internetových diskusích, chatech a komunikačních programech (ICQ, Skype atd.), které se označují jako nick (z anglického *nickname*), se ve své monografii zabývá E. Jandová (JANDOVIČKOVÁ, E. a kol.: *Čeština na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2006, s. 57. ISBN 80-7368-253-2.)

K tomu nám dopomůže splnění dílčích cílů, které jsme formulovali:

- ✓ Charakterizovat kontext, ve kterém práce vzniká, především teoretické práce z oboru lingvistiky, lingvodidaktiky a sociální komunikace;
- ✓ vypracovat originální teoretický koncept třídění přezdivek;
- ✓ shromáždit reprezentativní a dostatečně rozsáhlý jazykový materiál (přezdívky žáků 8. tříd základních škol a tercií víceletých gymnázií);
- ✓ analyzovat přezdívky žáků z hlediska jazykové motivace jejich vzniku;
- ✓ sestavit Slovník dětských přezdivek;
- ✓ analyzovat přezdívky žáků z hlediska jejich fungování ve školské jazykové komunikaci, a to z pohledu produktorů (členů skupiny, kde přezdívka vznikla a kde se používá), recipienta (nositele přezdívky) a nezávislých hodnotitelů;
- ✓ porovnat výsledky zjištěné ve všech skupinách respondentů;
- ✓ formulovat závěry o jazykové kompetenci žáků v závislosti na typu školy, kterou navštěvují.

V návaznosti na stanovené dílčí cíle naší disertační práce jsme formulovali základní výzkumné otázky, a to především:

- ✓ Které kategorie definované na základě motivace vzniku přezdivek jsou nejvíce/nejméně produktivní?
- ✓ Existují relevantní rozdíly z hlediska motivace vzniku přezdivek, které v komunikaci používají žáci základních škol a gymnázií?
- ✓ Existují relevantní rozdíly ve vnímání přezdivek z pohledu a) nositele; b) kolektivu, ve kterém se přezdívka používá; c) skupiny nezaujatých respondentů?
- ✓ Které přezdívky z hlediska motivace jejich vzniku jsou mezi nositeli a) nejoblíbenější; b) nejméně oblíbené? Lze najít jejich společné jmenovatele?
- ✓ V rámci jakých kategorií spatřují respondenti nejčastěji potenciální motivaci vzniku neznámých přezdivek? Odpovídá jejich názor skutečnosti? Pokud ne, mají tyto přezdívky z hlediska motivace jejich vzniku společné rysy, nebo se jedná o náhodný jev?

1. Teoretická část

Vzhledem k povaze našeho výzkumu, který je zaměřen především na oblast lingvistiky (zvláště antroponomastiky), ale zároveň se prolíná s problematikou školské jazykové komunikace, vycházíme z širokého okruhu odborné literatury. V této kapitole jsme se zaměřili na definování pojmů, které nadále používáme, a představujeme významné práce, ze kterých jsme ve svém výzkumu vycházeli.

1.1 Přezdívkový z vývojově psychologického hlediska

1.1.1 Přejímné období – pubescence

V disertační práci se podrobně věnujeme přezdívkám, jejichž uživateli i nositeli jsou žáci a žákyně osmých tříd základních škol a tercií víceletých gymnázií, tedy jedinci ve věku 13–15 let. Tento věk jsme zvolili záměrně, neboť se jedná o výjimečné období, a to jak ve smyslu vývoje sociálních vazeb, tak ve smyslu vývoje řeči a myšlení. V odborné literatuře je toto období popisováno jako pubescence – dospívání². Obdobím dospívání se podrobně zabývá ve svém díle *Myšlení a řeč* L. S. Vygotskij³. Na základě rozsáhlých výzkumů dospěl k závěru, že právě toto období (Vygotskij hovoří o *přejímném období*) hraje ve vývoji myšlení a řeči velmi významnou roli. Dokazuje, že až v přejímném období dochází k postupné proměně myšlení pubescenta, když stále více „ustupují primitivní formy jeho synkretického a komplexního myšlení, jak se stále řídkěji vyskytují v jeho myšlení potenciální pojmy a jak zpočátku řídké a později stále častěji začíná v myšlení užívat skutečných pojmů.“⁴

S. Müllerová tento věk charakterizuje jako „dobu hledání a vytváření vlastní identity, zamýšlení se nad sebou.“ Na citovou nezralost, značné výkyvy v sebehodnocení, zvýšenou citlivost pubescentů a jejich nevyrovnanost v sociální sféře, která se může projevat buď jako extrémní přecitlivělost, nebo naopak necitelnost až hrubost, upozorňuje také V. Heřmanová. „Největšími změnami procházejí v období dospívání sociální city. Pro citový život dospívajících je charakteristická emocionální vznětlivost a sklon k emocionálnímu přehánění, který je u pubescentů zřetelný, jak ve verbálním, tak

---

²Def inice dospívání není zcela ustálená. Müllerová rozděluje období dospívání následovně: pubescenci – dospívající od 11 let, adolescence – mládí od 15let, zároveň však uvádí dělení Příhodovo, který užívá pojmy prepubescence (11-13let), pubescence (13-15let) a postpubescence (15-20 let). In: MÜLLEROVÁ, S.: *Komunikace ve škole*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2002. ISBN 80-7083-618-0

³VYGOTSKIJ, L. S.: *Myšlení a řeč*, Praha: SPN, 1970.

⁴Tamtéž, s. 160.

v neverbálním chování.“⁵ Ve věku kolem 14 let jsou již pubescenti schopni vytvořit skupiny se silnými emotivními vazbami, proto je pro přijetí jejich vlastní identity, uspokojení potřeby sebeúcty a výsledně tak uspokojivé sebehodnocení velmi důležité „přijetí jinými lidmi – hlavně vrstevníky“⁶. Domníváme se, že v tomto období pojmenování jednotlivců alternativním jménem, přezdívkou často souvisí s postavením jedince ve skupině a zpětně se odráží jak v sebehodnocení, tak v sebeúctě nositelů těchto přezdivek.

1.1.2 Přezdívky a jejich prožívání

Přezdívky jako alternativní pojmenování jednotlivých členů sociální skupiny úzce souvisí se sociálně psychologickým klimatem⁷ kolektivu, ve kterém komunikace probíhá. Podle obecnosti a časové délky sociální komunikace rozlišují Mareš a Křivohlavý⁸ tři úrovně, a to makroúroveň, mezoúroveň a mikroúroveň. V naší práci se z tohoto pohledu pohybujeme na mezoúrovni, která „zahrnuje sociální komunikaci v užším kontextu a týká se sociálního styku v rámci jedné konkrétní sociální skupiny. Časový rámeček tvoří hodiny či minuty, podstatná pro tuto úroveň je obsahová stránka sociální komunikace a společné činnosti, hry apod.“⁹

Analýzu systému interpersonálních vazeb ve struktuře školní třídy ve své studii *Přezdívky v kontextu kultury dětské skupiny* předkládá D. Bittnerová¹⁰. Zabývá se problematikou jména a pojmenování v dětské školní skupině, především funkcí přezdivek dětí na základní škole. Přezdívkou rozumí „takové jméno osoby, které se odlišuje od všech jazykově uznávaných forem vlastního křestního jména a příjmení“, které pak „musí být skupinou, s níž pojmenovaný komunikuje, nebo alespoň její částí, přijato a užíváno, tedy

⁵ HEŘMANOVÁ, V.: *Některé aspekty sociálního klimatu a jejich využití ve školní praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2002, s. 13. ISBN 80-7044-420-7.

⁶MÚLLEROVÁ, S.: *Komunikace ve škole*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2002, s. 26. ISBN 80-7083-618-0.

⁷ „Sociálně psychologické klima školní třídy můžeme pracovním vymezením jako poměrně stabilní a převážně emocionální naladění třídy. Podle své povahy může kladně či záporně ovlivňovat život třídy, činnost jednotlivých žáků, jejich vztah k práci i k učení, šířeji orientované postoje a hodnotové orientace, mezilidské vztahy ve třídě. Sociálně psychologické klima se proto stává činitelem, který podmiňuje formování, příp. rozvoj kolektivu ve třídě, výchovu jednotlivých žáků; plní socializační funkci.“ In: MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Sociálně pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN, 1990, s. 143–4. ISBN 80-04-21854-7.

⁸ MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J.: *Sociálně pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-21854-7.

⁹ Tamtéž, s. 29.

¹⁰ BITTNEROVÁ, D.: Přezdívka v kontextu kultury dětské skupiny. In: *Město a jeho folklór*. Praha: Institut základů vzdělanosti UK, 1996, s. 55–62. ISBN:80-7184-194-3.

kodifikováno.¹¹ Autorka vychází ze svých dlouholetých výzkumů dětských her, poukazuje na užívání nadávek a škádlivek v dětské skupině a upozorňuje, že právě z těchto oslovení, která jsou však časově omezená, pramení přirozená touha označení spolužáka a následně také sebeidentifikace, kterou můžeme zaznamenat u starších dětí právě v podobě přezdívek. Jak dále poukazuje¹², přijímání nového jména v dětské skupině je spojeno již se scénáři her na „školu“, „rodinu“, atd., a stejně tak s napodobováním nebo se ztotožňováním se s filmovými, televizními, komiksovými či jinými literárními hrdiny. Tyto hry mají pevné místo ve společenském životě dětí ... a zcela nemizí ani v repertoáru herních aktivit starších dětí (žáků šesté až osmé třídy). Předstíraný „nový image“ není založen na důsledném splnění vnějších znaků postavy (fyzická podobnost, kostým a rekvizity), a dokonce předloze nemusí často odpovídat ani jednání „hráče“. Identitu postavy zaručuje právě jméno. V pojetí dětí v sobě nese tedy jméno postavy všechny charakteristické vlastnosti, atributy, které by děti chtěly splňovat, nebo naopak které odmítají. „Na místo snahy *být jako někdo* se na druhém stupni ZŠ u žáků projevuje snaha *být tím, který...*“¹³ Právě tento trend pak podle autorky koresponduje s vymyšlením a přijímáním přezdívek – nových jmen, které se mohou vázat pouze k jedné osobě, které si tedy nikdo jiný nemůže vypůjčit, protože konotuje osobnost nositele přezdívky.

Skutečnost, že osobní jména jsou důležitou součástí specifické slovní zásoby školního kolektivu, potvrzuje ve svém článku *Přezdívkové obměny příjmení* také S. Utěšený¹⁴. Značnou komunikační důležitost přezdívek dokládá především jejich častou frekvencí, neboť valnou část „živých jmen“ představují ve školním prostředí vedle obměn oficiálních příjmení právě vlastní přezdívky. Poukazuje na to, že „v určitém školním věku začínou nabývat na významu příjmení (na úkor rodných jmen a jejich hypokoristických podob – pozn. M. K.) a jsou pak dále – obdobně jako rodná jména – i domácky obměňována. V principu nevede přezdívková obměna k novému slovnímu významu, nejvýš k významu slovtvorně modifikovanému.“¹⁵

---

¹¹ Tamtéž, s. 55.

¹² Tamtéž, s. 56.

¹³ Tamtéž, s. 58.

¹⁴ UTĚŠENÝ, S.: Přezdívkové obměny příjmení ve školním prostředí. *Naše řeč* 63, 1980, s. 233.

¹⁵ Tamtéž, s. 233.

Významný článek zabývající se volbou, užíváním a prožíváním osobních jmen v nedávné době uveřejnila významná antroponomastička M. Knappová¹⁶. Zabývá se především jmény z jazykového pohledu, ale věnuje pozornost také vztahu jedince ke jménu a jeho prožívání. Upozorňuje, že „volba, užívání a prožívání antroponyma je důležitou součástí identifikace jedince ve společnosti.“¹⁷ Do volby jmen i přezdívek se promítají jazykové i mimojazykové aspekty, které vyúsťují ve volbu konkrétního jména a mají ve svých důsledcích značný dosah pro pozdější užívání a prožívání zvolených jmen. V mnoha případech jméno nebo přezdívka signalizuje příslušnost k určité společenské skupině, neboť volba a užívání přezdívek je sociolingvistický jev typický pro určité sociální skupiny. Ve školním prostředí je neformální oslovování, volba a užívání přezdívek zcela běžné a pro daný kolektiv se stává jevem sociálně závazným. „Neoficiální způsoby pojmenování a jejich užívání jsou tedy silně determinovány společensky a mohou fungovat právě jen díky svým sociálním a prestižním aspektům. Ty se pak týkají jak emočního náboje zvolené přezdívky, tak i její společenské přijatelnosti, související s aspekty a funkcemi estetickými, demonstrativními, honorifikačními, apelujícími, popř. ideologickými a dalšími.“¹⁸ Obecně přezdívky vyvolávají u svých nositelů pocity začlenění a sounáležitosti s kolektivem, který je takto přezdívá. Dětský kolektiv mívá svá vlastní pravidla komunikace a tvorby hypokoristik či přezdívek. Vždy hraje primární úlohu propriálně pojmenovací motiv, který určí výběr jména a vyústí v akt pojmenování, důležitý jak pro pojmenovatele, tak ve svých důsledcích i pro pojmenovaného. Jak píše Šrámek, „stabilizovaným vztahem antroponyma k pojmenovanému jedinci postupně dochází k sociální fixaci tohoto vztahu v dané společnosti.“¹⁹

O tom, že užívání (tedy i udělování a přijímání) přezdívek je ve školním prostředí přirozené, svědčí i fakt, že se jím ve své monografii *Komunikace ve škole*²⁰ v kapitole věnované žákovskému humoru okrajově zabývají J. Mareš a J. Křivohlavý.

---

¹⁶ KNAPPOVÁ, M.: Volba, užívání a prožívání osobních jmen, In: *Užívání a prožívání jazyka*. K 90. narozeninám Františka Daneše. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2010, s. 189 – 194. ISBN 978-80-246-1756-5.

¹⁷ Tamtéž, s. 193.

¹⁸ Tamtéž, s. 191.

¹⁹ ŠRÁMEK, R.: *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita. 1999, s. 70. ISBN 80-210-2027-X.

²⁰ MAREŠ J., KŘIVOHLAVÝ, J.: *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 172–3. ISBN 80-210-1070-3.

1.2 Přezdívky z lingvistického hlediska

1.2.1 Vymezení termínu přezdívka v české lingvistické literatuře

Definice přezdívky v české odborné lingvistické literatuře prošla významnou proměnou. Starší autoři (Beneš 1962, Svoboda 1964)²¹ přezdívku definují jako neoficiální, často posměšné jméno používané „za zády“ pojmenovaných lidí a také Příruční slovník jazyka českého přezdívku charakterizuje jako „trvalé pojmenování dávané někomu nebo něčemu, obyčejně posměšně vedle běžného jména“²². Podobně i SSJČ chápe přezdívku jako „často hanlivé nebo posměšné pojmenování dané někomu místo nebo vedle jeho náležitého jména, přízvisko.“²³ Již zmiňovaný J. Svoboda přezdívky považuje za „individuální jméno, často posměšné, které dostává obyčejně až dospělý člověk podle svých vlastností, vzezření, návyků, náhodných událostí apod.“²⁴ Charakterizuje ji jako „dodatečné pojmenování osob, které své vlastní osobní jméno už mají. Přezdívky vznikají v pozdějším věku člověka podle nápadných tělesných nebo povahových vlastností, podle jiných okolností, vznikají stejně v období jednojmennosti i později za dvoujmennosti“²⁵.

Novější práce přezdívky nahlížejí obecněji. Encyklopedický slovník češtiny definuje přezdívku jako „neúřední, doplňkové vlastní jméno, které většinou charakterizuje osoby, místa nebo věci a vztahuje se k povolání, vlastnostem, původu atd. nositele jména. Může obsahovat pozitivní nebo negativní hodnocení. Přezdívky osob vznikají obměňováním rodných jmen a příjmení, podle vlastností fyzických, duševních, povahových a charakterových, podle zálib a koníčků, podle rodinné situace, podle různých oblíbených či známých osobností ze života kulturního či sportovního i podle oblíbených seriálů atd.“²⁶

Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky (ZSaTSO) považuje za přezdívku „doplňkové, neúřední vlastní jméno, které většinou charakterizuje osoby, místa nebo věci a vztahuje se k povolání, vlastnostem, původu atd. nositele jména; může, ale nemusí obsahovat pozitivní nebo negativní hodnocení.“²⁷

²¹ BENEŠ, J.: *O českých příjmeních*, Praha: ČSAV, 1962.

SVOBODA, J.: *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha: ČSAV, 1964.

²² *Příruční slovník jazyka českého*. Sv. IV., část 2., Praha 1948, s. 279.

²³ SSJČ, IV., Praha 1989, s. 608.

²⁴ SVOBODA, J.: *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha: ČSAV, 1964, s. 14.

²⁵ Tamtéž, s. 41.

²⁶ *Encyklopedický slovník češtiny*, KARLÍK P.; NEKULA M.; PLESKALOVÁ J. (Eds.), Praha: NLN, 2002, s. 354. ISBN 80-7106-484-X.

²⁷ ZSaTSO: SVOBODA, J.; ŠMILAUER, VI.; OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L.; OLIVA, K.; WITKOWSKÝ, T: *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky*, ZMK 14, 1973, s. 118.

Svatopluk Pastyřík označuje přezdívku za jeden „z frekventovaných komunikačních a sociolingvistických onomastických prostředků“²⁸ a charakterizuje ji jako „doplňkové vlastní jméno (nejčastěji antroponymum), které je obvykle individuální a nedědičné. Vznik přezdívky je náhodně motivován různými okolnostmi, jež se libovolně dotýkají pojmenovávané osoby (pojmenovávaného objektu). Kromě jiných aktivních propriálních funkcí má přezdívka jako svou typickou funkci především funkci charakterizační (deskriptivní).“²⁹ „Některými přezdívkami jsou jejich nositelé oslovení přímo, o jiných naopak objekty jejich označení třeba ani nevědí.“³⁰

V návaznosti na uvedené definice za přezdívku v této práci označujeme jakékoliv běžně existující spisovné i nespisovné slovo (*Bábinka, Cukrouš, Polívka, Rapl, Rozkrok, Žid*), které jako stylově příznakové neoficiální (neúřední) jméno funguje v určité sociální skupině a slouží k označení osoby jako její vlastní jméno, včetně nezvyklých obměn a deformací příjmení a rodných jmen, které mají pro svou neobvyklost a jedinečnost schopnost individualizovat. Takovéto přezdívky nazývá S. Utěšený³¹ „pravými přezdívkami“. V souladu s P. Hauserem mezi přezdívky nepočítáme pouhé obměny a nejrůznější domácí podoby a zdobněliny rodných jmen, které se běžně rozšířily, jejich užívání je pravidelné a neoznačují tak již jediného jednotlivce a nevylučuje záměnu,³² tedy všechna hypokoristika, tj. různé domácí zkráceniny, zdobněliny a obměny rodných jmen. V této souvislosti připomeňme blízkost přezdívek a hypokoristik: jak upozorňuje ve své stati M. Knappová, „mezi některými typy hypokoristik a přezdívkami existují nepevné, prostupné hranice.“³³

Mnohé přezdívky vznikají jako zcela nová, originální slova, a to nejčastěji deformací, zkracováním, odvozováním a spojením slov, rodných jmen a příjmení nebo přejímáním slov z cizích jazyků (*Anténa, Kozabela, Bašu, Hydra, Pepek, Popkorn, Bambino*), významná část přezdívek „vznikla nepřímo, přenesením slov označujících osoby a zvířata (obecných i vlastních) i věci na nové vlastní pojmenování osoby. Modelem

---

²⁸ PASTYŘÍK, S.: K současným přezdívám a jejich třídění. In: CHÝLOVÁ H. (Eds.), *Sborník přednášek z VII. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 25. 9. 2003*, Plzeň: 2005, s. 123. ISBN 80-7043-359-0.

²⁹ Tamtéž, s. 124.

³⁰ KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 47.

³¹ UTĚŠENÝ, S.: K dnešním žakovským přezdívám, *ZMK* 21, 1980, s. 698–712.

³² HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*, Plzeň: 1987, s. 81.

³³ KNAPPOVÁ, M.: K proměnám systému hypokoristik. In: *Onomastické práce IV.*, Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2000, s. 215.

tohoto přenesení je: vypadá, chová se jako...³⁴ Z hlediska struktury formy je přezdívka převážně jednoslovná a měla by být jakožto vlastní jméno psána s velkým písmenem.

Přezdívky tvoří bohatou, značně proměnlivou a dynamickou skupinu proprií. Důvodem jejich vzniku je především snaha o výstižnost, vtipnost, originalitu a jazykovou úspornost – dlouhá jména a příjmení jsou v komunikaci nahrazována kratšími přezdívkami. Proto jsou také i „v současné době přezdívky v komunikaci velmi frekventovanými antroponymickými prostředky. Nepoužívají se však už jenom „za zády“ (Beneš 1962), ale velmi často jako skutečná vlastní jména, která mnohdy právě v běžné komunikaci nahrazují oficiální a standardizovaná rodná jména a příjmení ... a to v přímém i nepřímém kontaktu.“³⁵

Závěrem považujeme za nutné připomenout, že přestože se naše práce zabývá přezdívkami v dětském kolektivu, jsme si velmi dobře vědomi toho, „že přezdívky nevznikají jen ve skupinách pracovních a zájmových, ale také ve skupinách místních, především na vesnicích a v malých městech nebo v uzavřených částech velkých měst.“³⁶ Zaměření a rozsah disertační práce nám však nedává prostor se těmito přezdívkami podrobněji zabývat.

1.2.2 Školní přezdívka v české lingvistické literatuře

V literatuře, která se primárně zabývá komunikací ve škole, případně pedagogickou komunikací ve škole, jsme se s tématem pojmenování a oslovování setkali pouze zřídka. Naopak řada erudovaných lingvistů ve svých studiích kromě odborných jazykových pasáží nabídla také osobní postoje, didaktický a školní pohled na přezdívky.

Jako jeden z prvních se tématu přezdívek věnoval Vladimír Šmilauer, který v roce 1933 v *Naší řeči* uveřejnil článek věnovaný studentským přezdívкам³⁷, ve kterém vzpomínal na dobu učitelského působení v Bratislavě. Důvod vzniku přezdívek vysvětluje následovně: „Živnou půdou pro dávání přezdívek je nechuť k nevýmluvným, neplastickým, příliš studeným a úředním příjmením. Jsouť naše příjmení dnes pouhými

---

³⁴ HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*, Plzeň: 1987, s. 81.

³⁵ PASTYŘÍK, S.: K současným přezdívкам a jejich třídění. In: CHÝLOVÁ H. (Eds.), *Sborník přednášek z VII. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 25. 9. 2003*, Plzeň: 2005, s. 124. ISBN 80-7043-359-0.

³⁶ SPAL, J.: Slangová vlastní jména. In: *Sborník přednášek z II. Konference o slangu a argotu*, Plzeň: 1982, s. 61–65.

³⁷ ŠMILAUER, VL.: Studentské přezdívky z Bratislavy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 134–138.

konvenčními značkami, třebaš v době svého vzniku byla silně citově přízvukována (jména lichotivá i potupná) nebo vyjadřovala nějaký skutečný význačný vztah svého nositele (původ, bydliště, zaměstnání). Ale postupem doby, děděním jmen, citový přízvuk vyprchával, na původ označení se zapomínalo, jméno se stalo pouhým úředním názvem. [...] Mládež však nesnáší dobře těchto prázdných slov, chce mít jména přiléhavá, silně citová, jména výmluvná, která by kreslila svého nositele připomenutím jeho význačné vlastnosti nebo veselé příhody, za níž se stal středem pozornosti. [...] Dokud nový žák neměl obecně uznávané přezdívky, byl ve třídě cizím prvkem, „zapáchal divočinou“; udělení přezdívky bylo jeho přijetím do těsnějšího svazku třídy.“³⁸ Podmínkou hojného a pestrého tvoření přezdívek je podle VI. Šmilauera „pevná soudržnost společenského celku, způsobená společným životem a společnými, zvláště těžkými osudy.“³⁹

Na skutečnost, že přezdívky mohou vzniknout jen ve skupině s těsným, důvěrným vztahem členů, upozorňuje také P. Hauser⁴⁰. Podobně také Bittnerová v již zmíněné studii zabývající se přezdívkami v dětských skupinách vyslovuje názor, že „přezdívky ve smyslu nového jména fungují teprve v takové žakovské skupině, ve které se žáci dobře znají a mají vybudované pevné vzájemné vazby a ve které také sociálně vyspěli.“⁴¹

Potřeba tvoření a používání přezdívek mezi žáky a studenty je i dnes stále silná,⁴² přezdívky vznikají zcela samozřejmě a naprosto přirozeně, většinou poměrně rychle. Za pozornost stojí také skutečnost, že někteří jedinci vystřídají za krátkou dobu hned několik přezdívek, někdo naopak ani po letech přezdívkou nezíská. Někdy má tatáž osoba několik různých přezdívek v různých prostředích (ve škole, ve sportovním oddíle, mezi skauty). K tomuto fenoménu J. Brambora již ve 30. letech 20. století uvedl: „Zajímavé je, že z hochů spíše nedostanou přezdívkou žáci prostřední, nenápadní, nevtíraví, samotáři (ale ne příliš nápadní nebo odpuzující), kdežto žáci, kteří jsou společenšší, mají nápadné zájmy, miláčkové nebo postrach profesorů, mají přezdívek spíše více než jednu. Mnohdy taková přezdívka vydrží daleko přes gymnasijská léta a rozšíří se třebaš i do jiného prostředí.“⁴³

---

³⁸ Tamtéž, s. 136–7.

³⁹ Tamtéž, s. 188.

⁴⁰ HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni* 24. – 27. ledna 1984, Plzeň: 1987, s. 82.

⁴¹ BITTNEROVÁ, D.: Přezdívka v kontextu kultury dětské skupiny. In: *Město a jeho folklór*. Praha: Institut základů vzdělanosti UK, 1996, s. 60. ISBN:80-7184-194-3.

⁴² Viz nedávné dotazníkové šetření, v němž používání přezdívek v každodenní komunikaci uvádí 10, resp. až 16% respondentů (Jak oslovujete své přátele (spolužáky) při rozhovoru? In: CHEJNOVÁ, P.: *Zdvořilostní strategie*, Praha: UK PedF, 2012, s. 65–66. ISBN 978-80-7290-550-8).

⁴³ BRAMBORA, J.: Studentské přezdívky z Prahy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 273.

Některé přezdívky nemají dlouhý život, jiné naopak postupem času vytlačí i rodné jméno a příjmení a stávají se pro svého nositele skutečným novým jménem. Dokladem toho může být mimo jiné i fakt, že řadu studentských přezdívek akceptují a posléze používají i vyučující. Jak píše Šmilauer: „Nejvíce naděje na úspěch má tvoření spontánní. Až postupem doby vzniká snaha dáti každému nějaké jméno. Velmi často jsou podnětem k získání přezdívek drobné příhody ve škole a na výletech. Většina našich jmen vznikla jako skutečné přezdívky, jako škádlivé narážky. Tento silný citový přízvuk však dost brzy vyprchává, zapomíná se na původní význam přezdívky, ba vůbec i na to, že to není vlastní jméno žákovo.“⁴⁴

Studiu přezdívek se v minulosti věnovala řada předních českých onomastiků. V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století se přezdívkami zabýval především L. Klimeš⁴⁵, který zpracoval kromě dětských a studentských přezdívek mimo jiné také přezdívky hornické, železničářské, popelářské a přezdívky hráčů kopané. V osmdesátých letech se školním přezdívkám velmi podrobně věnovali ve svých článcích S. Utěšený⁴⁶ a P. Hauser⁴⁷, v poslední době pak především M. Knappová⁴⁸ a S. Pastyřík⁴⁹.

---

⁴⁴ ŠMILAUER, Vl.: Studentské přezdívky z Bratislavy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 189.

⁴⁵ KLIMEŠ, L.: Hornické a železničářské přezdívky, *ZMK* 10, 1969, s. 526–532.

KLIMEŠ, L.: Několik netradičních pohledů na přezdívky plzeňských vysokoškoláků. In: *Seminář Onymické systémy v regionech*. Sborník příspěvků z V. semináře „Onomastika a škola“, 12. – 14. 1. 1993 v Hradci Králové, s. 121–122.

KLIMEŠ, L.: Přezdívky a jména „po chalupě“ v České Bříze, *ZMK* 11, 1970, s. 25–26.

KLIMEŠ, L.: Přezdívky hráčů kopané, *ZMK* 10, 1969, s. 14–16.

KLIMEŠ, L.: Přezdívky na reálném gymnasiu v Plzni v letech 1935–1943, *ZMK* 16, 1975, s. 129–137.

KLIMEŠ, L.: Přezdívky v 50. mateřské škole v ulici Družby v Plzni, *ZMK* 12, 1971, s. 85–87.

KLIMEŠ, L.: Přezdívky žáků ve 3–9. třídě ZDŠ, *ZMK* 12, 1971, s. 367–376.

KLIMEŠ, L.: Přezdívky žáků v 6–9. třídě ZDŠ, *ZMK* 14, 1973, s. 314–319.

KLIMEŠ, L.: Slangová vlastní jména, *ZMK* 9, 1968, s. 363–373.

KLIMEŠ, L.: Železničářské přezdívky na plzeňském seřaďovacím nádraží, *Onomastický zpravodaj ČSAV*, *ZMK* 26, 1985, s. 425–431.

⁴⁶ UTĚŠENÝ, S.: K dnešním žakovským přezdívkám, *ZMK* 21, 1980, s. 698–712.

UTĚŠENÝ, S.: K příznačným rysům přezdívkových příjmení ve školním prostředí, *Naše řeč* 64, 1981, s. 177–181.

UTĚŠENÝ, S.: Přezdívkové obměny příjmení ve školním prostředí, *Naše řeč* 63, 1980, s. 232–241.

⁴⁷ HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni* 24. – 27. ledna 1984, Plzeň: 1987, s. 77–84.

⁴⁸ KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 47–53.

KNAPPOVÁ, M.: Přezdívky v proměnách staletí, *Acta onomastica* 40, 2000, s. 82–88.

KNAPPOVÁ, M.: Tvorba přezdívek stále živá. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*, Prešov, 1996, s. 121–125.

⁴⁹ PASTYŘÍK, S.: K současným přezdívkám a jejich třídění. In: CHÝLOVÁ H. (Eds.), *Sborník přednášek z VII. konference o slangu a argotu v Plzni* 24. – 25. 9. 2003, Plzeň: 2005, s. 123–126. ISBN 80-7043-359-0.

Jedním z nejdůležitějších důvodů, proč se také současná onomastika zabývá sběrem a studiem přezdívek z lingvistického hlediska, je fakt, že „přezdívky dávají nahlédnout do živého fungování jazyka a jeho pojmenovacích procesů“⁵⁰ a proto, že „na přezdívkách lze studovat podmínky, za nichž se slovo rodí, vztahy mezi tvůrcem slova a společností, která je přijímá, rychlost, s níž se slova ujímají a šíří, jejich osudy a trvání.“⁵¹ I dnes tak můžeme pozorovat, jaké motivační zdroje vzniku přezdívek se vyskytují, které jsou v daném prostředí nejvíce produktivní a které se naopak téměř neužívají, neboť spektrum motivů „je velmi široké, stále aktualizované a doplňované v souvislosti s děním ve společnosti a v kolektivu, v němž se přezdívaný objekt nachází“.⁵² Vznik přezdívek je stále „živým, nikým nepodporovaným a neusměrňovaným sociolingvistickým procesem průběžné obměny a doplňování antroponymického systému“.⁵³

---

⁵⁰HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*, Plzeň: 1987, s. 84.

⁵¹ŠMILAUER, Vl.: Studentské přezdívky z Bratislavy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 134.

⁵²KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 48.

⁵³KNAPPOVÁ, M.: Tvorba přezdívek stále živá. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*, Prešov, 1996, s. 121.

1.3 Klasifikace přezdívek

V teoretické části disertační práce vycházíme z odborné literatury, která byla k tématu přezdívek sepsána. V českém prostředí je již od dob Vl. Šmilauera a J. Brambory nejběžnější a tradiční metodou třídění a klasifikace přezdívek zkoumání motivace jejich vzniku. Jednotliví autoři vytvořili s ohledem na aktuální složení onymického vzorku, který měli k dispozici, vlastní návrhy třídění přezdívek. Jiný, nový přístup k rozlišování přezdívek, navrhl v nedávné době Svatopluk Pastyřík.

1.3.1 Klasifikace přezdívek na základě jejich typů

S. Pastyřík⁵⁴ předkládá návrh nového typologického třídění přezdívek a zároveň upozorňuje, že tento návrh nemusí být uzavřený a definitivní. Přezdívky dělí na „přezdívky v užším slova smyslu (přezdívky vlastní), tedy Spitznamen, jimiž jsou nejčastěji proprializovaná apelativa – bylo by možné je nazývat též deapelativními přezdívkami (Čára, Bidlo, Slunce, Soudek) a jejich deriváty (Piviště), a na přezdívková propria/přezdívky deproprialní.“⁵⁵ Tento typ doplňkových vlastních jmen dále dělí následujícím způsobem⁵⁶:

1., Náhradní jména (Ersatznamen):

pojmenování jedinců jinými jmény stejného druhu – Václavovi se říká *Karel*

2., Jména po chalupě (Hausnamen)

3., Připodobeniny, které chápe jako „pojmenování pomocí apelativa či propria, přičemž jejich motivovanost vychází z vlastního jména dané osoby:“⁵⁷

3a) Připodobeniny k apelativům: Marie – *Mariňák*

3b) Připodobeniny k propriím: Filip – *Faust*

4., Anagramy: Miluška – *Šumilka*

5., Zkomoleniny: Eva – *Evža*, Kateřina – *Kačis*

6., Onymická spojení:

6a) Rytmicko-rýmová spojení: *Mirka sirka*;

6b) Determinační dvojice: *Ušatej Tonda* (= A. Zápotocký)

---

⁵⁴ PASTYŘÍK, S.:K současným přezdívkám a jejich třídění. In: CHÝLOVÁ H. (Eds.), *Sborník přednášek z VII. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 25. 9. 2003*, Plzeň: 2005, s. 123–126. ISBN 80-7043-359-0.

⁵⁵ Tamtéž, s. 125.

⁵⁶ Velmi přehledné grafické zpracování in: PASTYŘÍK, S.: *Sbirka užitečných materiálů pro onomastické semináře*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 46. ISBN 80-7041-043-4.

⁵⁷ VAŠKOVÁ L., Přezdívky v hokejových oddílech z pohledu komunikačního a slovtvorného, *Acta onomastica* 51, č. 2, 2010, s. 592–3.

1.3.2 Klasifikace přezdívek na základě motivace jejich vzniku

Jak jsme již zmínili, klasifikace přezdívek na základě motivace jejich vzniku je v české onomastice užívána již řadu let. Pravděpodobně nejstarší klasifikaci přezdívek v českém školním prostředí uveřejnil J. Brambora v roce 1933. Ve svém článku *Studentské přezdívky z Prahy*⁵⁸ se podrobněji zabýval jmény žáků v chlapecké třídě. Jak uvádí, k vzájemnému oslovování žáci používají rozmanité druhy jmen. V komunikaci užívají:

- a) křestní jména;
- b) nevlastní křestní jména: Jan – *Teodor*, Bohumil – *Teofil*;
- c) znetvořeniny příjmení: Kouřimský – *Koura*, Syrovátka – *Syrda*, Havránek – *Havran*;
- d) jména dávaná profesory: Brambora – *Bačkora*;
- e) přezdívky vymyšlené kamarády
  - e1) přezdívky, jež se týkají duševních i tělesných vlastností: *Dragoun*, *Kanonýr*;
  - e2) přezdívky z ovzduší školního učení: *Jezuita* – *Jusuis*, *Saranče*;
  - e3) přezdívky vzaté z knih, filmu, divadla, ze soukromých podniků
- f) přezdívky profesorů: *Dědek*, *Prakoule*, *Zlomeček*;

V návaznosti na tento článek vyšly v následujícím roce v *Naší řeči* další příspěvky týkající se problematiky přezdívek. „Na s. 223n. pod šifrou O. utříděný materiál v článku *Studentská jména dávaná profesorům* a pod šifrou V. H. ještě obdobný doplněk na s. 252n.“⁵⁹

1.3.2.1 Třídění přezdívek podle Slavomíra Utěšeného

Slavomír Utěšený ve své stati *K dnešním žakovským přezdívám*⁶⁰ představil základní lexikálně onymické roztřídění žakovských přezdívek (bez rozvedení typů variačních deformací nespojených s novým lexikálním významem) vycházející z materiálu, který získal pomocí dotazníkového šetření. Velké množství učitelských i žakovských přezdívek vycházejících ze jména či příjmení, přezdívek podle podoby a povahových vlastností a dalších dělí na čtyři velké skupiny, a to na I. deapelativní přezdívky, II. deproriální přezdívky, III. přezdívky s vícero nebo složitější a vyvíjející se motivací a IV. nejasné (značkové) přezdívky. O povaze jazykového materiálu, který získal,

⁵⁸ BRAMBORA J., *Studentské přezdívky z Prahy*, *Naše řeč* 17, 1933, s. 273–282.

⁵⁹ UTĚŠENÝ, S.: *K dnešním žakovským přezdívám*, *ZMK* 21, 1980, s. 711.

⁶⁰ UTĚŠENÝ, S.: *K dnešním žakovským přezdívám*, *ZMK* 21, 1980, s. 698–712.

říká: „Vedle standardních typů, majících desítky reprezentantů i několikanásobně opakovaných, jsou jiné (přezdívky) zastoupeny jen jediným dokladem. V první skupině přezdívek se uplatňuje pojmenovovací fantazie zároveň s hodnocením pojmenovávané skutečnosti (v průměru ovšem v rámci jistých zvyklostí), v druhé skupině jde mnohem více o nezávaznou jazykovou hru, v nejrafinovanějších případech pak přímo záměrně propracované jazykové hříčky. Oba druhy přezdívek ovšem prozrazují celkem obdobným způsobem ledví nových křtitelů a přezdivatelů: jejich zájmové okruhy a případně i znalostní obzory, jejich hodnotové žebříčky a módní záliby atd.“⁶¹

I. Deapelativní přezdívky

A. Realisticky popisné personální charakteristiky

- a) podle tělesných vlastností člověka: *Drobek, Lahváč, Obr, Prcek, Ušatec, Černoška*;
- b) podle povahy a chování: *Namakanec, Šprt, Vobejda, Drbna, Jelimánek*;

B. Metaforické a metonymické přezdívky

- personální přezdívky

1. a) přezdívky podle povahy a chování, které jsou blízké přezdívkám popisně charakterizačním: *Branec, Doktor, Fachman, Máma, Šéfka*;

b) přezdívky podle voleného povolání: *Ekonom, Právník, Sluha, Šatnář*;

2.) okrajová skupina přezdívek spojených s titulaturou: *Dvorní rada Vašátko*;

- Nepersonální přezdívky

1. metonymické přezdívky: a) podle vnějších částí těla: *Kokos, Cibule, Zub, Ucho, Ocásek*;

b) podle vnitřních částí těla (symbolicky): *Mozek, Srdíčko, Hlavička*;

2. a) živočišné přezdívky: *Buvol, Hroch, Gazela, Žirafa, Liška, Krysa, Hlodavec, Sůva, Brejlovec, Šnek, Chroust*;

b) bájně bytosti: *Čertík, Medúza*;

3. věci: a) rostlinstvo: *Voříšek, Švestka, Cibule, Křoví*;

b) neživá příroda: *Sluníčko, Vichřice, Balvan*;

c) požívatin a látky: *Buřt, Bochník, Karbanátek, Kyslík, Žině*;

d) nástroje, stroje a zařízení: *Basa, Bičik, Cep, Motor, Světýlko, Špendlík*;

e) varia: *Harakiri, Křivka, Metráček*;

---

⁶¹Tamtéž, s. 710.

Přezdívky citátové

1. a) podle s oblibou užívaných slov a úsloví: *Pravda, Sorry*;
- b) podle nápadného řečového chování, zvláště výslovnostních vad: *Kahdý*;
2. jednorázová přeroknutí a omyly
3. podle písemných znaků: *Umag* (nápís na tričku);

II. Deproriální přezdívky

A. Přezdívky dávané jako symbolická charakteristika

1. personální přezdívky
  - a) tradiční: *Panna Orleánská, Baťa*; aa) fiktivní přezdívky: *Golem, Nemo*;
  - b) aktuální přezdívky: *Gott, Fernando*; bb) aktuální fiktivní přezdívky inspirované např. postavami z filmů aj.: *Jožin z Bažin, Hujer, Nuni*;
  - c) jiné: *Senegal*;
2. zvířecí přezdívky
  - a) tradiční: *Alík, Bimbo, Haryk, Puntá*;
  - b) aktuální: *Clarence, Judy* – opička z televizního seriálu *Daktari*;

B. Přezdívky vyvozené z původního jména

- Přezdívky z „významu“ příjmení
  - 1a) synonymní dvojice: *Botta – Škrpál, Černý – Negr, Touš – Puk, Zahradník – Sadař*;
  - 1b) mezijazyková synonyma: *Horníková – Šachtor, Vodička – Vavr, žertovné repliky i falšované dvojice: Divíšek – Diviak*;
  2. souřadné páry (většinou žertovné): *Krejčí – Švadlena, Kudla – Vidlička, Lada – Žigulík, Žalud – Kaštan*;
  3. logické páry třída – druh: *Hájková – Doubravka, Jedlička – Stromeček, Sýkora – Pták*;
  4. asociační a doplňkové vztahy ve významových polích: *Bednářová – Piksla, Provazník – Laso, Nevykoštěná – Roštěnka*;
  - 5a) vztahy v terminologické soustavě: *Kajman – Želva*;
  - 5b) a ve jmenné soustavě: *M. Jirásek – Alois, J. Němcová – Božka*;

- Přezdívky vyvozené z výrazové stránky příjmení

Tyto přezdívky jsou na rozdíl od pouhých překroucenin zaměřeny k určitému novému chápání daného jména a v tom se do jisté míry podobají lidové etymologii.

1. přetvoření jména hláskovým překroucením: Cháb – *Šváb*, Svák – *Sovák*, Burian – *Buran*;
2. deformace hláskového skladu spolu s derivací: Cetkovský – *Cecina*, Hošková – *Hašiš*, Kotačka – *Kotel*;
3. derivační formanty a zkratky: Blaťáková – *Blato*, Buchvaldková – *Buchta*, Budková – *Bouda*, Tichá – *Tišina*, Bradáč – *Bradka*, Leopold – *Polda*, Martínek – *Marťan*, Pažout – *Pažitka*;
4. přetvoření příjmení v rodné jméno: Kubcová – *Kuba*, Rybáková – *Rybana*, Staňková – *Stáňa*, Matina – *Mates*, Mišák – *Michal*;
5. deformace dle modelu cizích jazyků: Divíšek – *Diviak*, Pažout – *Pežot*, Tomáš – *Tomas*;
6. hříčky, zkratky, přesmyčky apod.: Emil Vrana – *Emajl Havran*, Japa, Jaro;

- Přezdívkové obměny jmen bez nového lexikálního významu

III. Vtipné přezdívky s vícero nebo složitější a vyvíjející se motivací

Jedná se o kategorii přezdívek, které vznikly shodou různých událostí. Příkladem je přezdívka *Klokan* pro žáka Pospíchala se zvláštní hopsavou chůzí, který je fandou bohemianských „klokanů“, jejichž trenérem je nadto jeho jmenovec Pospíchal.

IV. Nejasné (značkové přezdívky)

Tyto přezdívky se vyskytují jen zřídka, konkrétní příklady Utěšený neuvádí.

1.3.2.2. Třídění přezdívek podle Přemysla Hausera

Východiskem třídění přezdívek je pro Přemysla Hausera motivační základ slova. Hauser⁶² ve své stati uvádí dva možné způsoby hodnocení a třídění přezdívek. První z nich vychází ze jména jako výsledku pojmenovávacího aktu nebo od vzniku jména, druhý z motivace jejich vzniku. Ze srovnání obou přístupů vyplývá, že pro odhalení podstaty

⁶² HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni* 24. – 27. ledna 1984, Plzeň, 1987, s. 77–84.

přezdívka je vhodnější postup druhý (zkoumání motivace vzniku přezdívky). Také Hauser, stejně jako další lingvisté, poukazuje na fakt, že přezdívky jsou dnes jediným pramenem pro poznání vzniku osobních jmen, neboť příjmení mají již motivaci zastřenou a z jejich podoby na ni můžeme už jen usuzovat bez záruky, že jsme ji skutečně odhalili. Naproti tomu v případě přezdívky je motivace stále živá, členové kolektivu a jejich nositelé vědí, jak která vznikla a proč má určitá osoba tu kterou přezdívku.

Hauser rozlišuje dva typy přezdívky podle pramene jejich vzniku: 1) přezdívky vycházející z různých znaků osoby (včetně jejich projevů) a 2) přezdívky vzniklé z příjmení. Obě skupiny přezdívky dále podle významu třídí:

I. Skupina

1. Vnější vzhled

A. Přímá pojmenování

a) podle vlastnosti: *Kudrnáč, Mrkavec*;

b) oblečení: *Gaňula*;

c) nápadný znak: *Ušák, Lopaták, Ďapinožka*;

B. Nepřímá pojmenování metaforická a metonymická

a) název zvířat: *Kozel, Pardál, Tasemnice, Plameňák*;

b) název osoby: obecný – *Dóďera*; název národa – *Arab, Mongol*; vlastní jména fiktivních osob – *Čertík, Satan, Krakonoš, Trpaslík*; vlastní jména postav literárních a televizních – *Čertík Bertík, Nuni, Rumcajs*;

c) podle věcí: *Buchta, Duchna, Váleček*;

d) podle abstrakt: *Prosinec*;

2. Povahové rysy, chování

A. Přímá pojmenování

a) podle vlastnosti: *Uplakané, Podrazník*;

b) podle nápadné činnosti: *Uspavač, Šlapač, Babra*;

B. Nepřímá pojmenování metaforická a metonymická

a) název zvířete: *Tele Machovo*;

b) název osoby: obecný – *Baron, Zloděj, Partyzán*; vlastní – *Ježíšek, Vševěd*; literární aj. – *Lišák Pedro, Otec vlasti*;

3. Řeč

- a) způsob řeči: *Koza, Pišta, Křikava*;
- b) častá slova, obraty v řeči: *Burčák, Chudák Anna, Výbuch, Synek*;

4. Dřívější a vedlejší povolání: *Šalinář, Hrobař*;

5. Záliba: *Fotograf, Kytarista, Medák, Candátek*;

6. Příležitostná a jiná činnost: *Povidlák, Bórka, Komanč, Jitrnička*;

7. Podle manželky: *Cigán, Kózelník*;

8. Podle jedinečné příhody: *Kačerák, Tik, Stromeček, Anděl*;

II. Skupina

- a) záměna příjmení synonymem nebo podobným slovem: *Lístek – Lupen, Vodák – Hastrman, Král – Monarcha*;
- b) překlad: *Wurst – Buřták, Rosendorf – Rakušák*;
- c) logický pár: *Fiala – Pampelich*;
- d) hlásková úprava a navození nové motivace: *Kalina – Kalimero, Zapletal – Popleta*;

1.3.2.3 Třídění přezdívek podle Miroslavy Knappové

Nejvýznamnější současnou odbornicí zabývající se výzkumem přezdívek je Miloslava Knappová. V řadě svých prací zaměřených na přezdívky navrhla různé způsoby jejich třídění. V článcích *Tvorba přezdívek stále živá*⁶³ a *O přezdívkách v současné češtině*⁶⁴ přezdívky klasifikuje do následujících skupin:

1. Přezdívky motivované rodným jménem nositele

1.1 přezdívky vzniklé hravým rýmováním (*Dominik – Kominík, Viktor – Doktor, Kačenka – Tlačěnka*)

1.2 přezdívky vzniklé přetvořením či deformací hláskového skladu základu výchozího jména, obvykle spojeným s derivací (*Květoslava – Květák, Monika – Monokl, Andrea – Andromeda, Věra – Hera*)

---

⁶³KNAPPOVÁ, M.: Tvorba přezdívek stále živá. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*, Prešov, 1996, s. 121–125.

⁶⁴KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 47–53.

1.3 přezdívky vyplývající z asociačních a doplňkových vztahů (Ida – *Mattoni*, Ivan – *Váňa*)

1.4 zkratkové přezdívky vzniklé spojením jména a příjmení (Dominik Dolejší – *Dodo*)

2. Přezdívky motivované příjmením nositele

2.1 Přezdívky odvozené ze základní výrazové stránky oficiální podoby příjmení (Procházková – *Prochajda*, Zikán – *Ziki*, Červenka – *Červajs*)

2.2 Přezdívky odvozené z příjmení nositele, jehož výsledkem je plnovýznamové apelativum vycházející z výrazové stránky hláskového skladu základového příjmení (Kalenský – *Kalendář*, Vytlačil – *Tlačěnka*, Pokorný – *Popkorn*)

2.3 Přezdívky vycházející ze stejného sémantického okruhu jako apelativum homonymní s příjmením, tedy dvojice antonymické, asociační nebo doplňkové vazby ve významových polích (Veselý – *Švanda*, Dlouhý – *Prcek*, Olivová – *Datlovník*, Jirásek – *Palacký*, Havel – *Prezident*, Kohoutová – *Kykyryký*)

2.4 Přezdívky vzniklé překlady jmen (Černý – *Black*, Zlatohlávek – *Goldhead*)

2.5 Hravé rýmování (Šmejkal – *Žvejkal*) a přesmyčky (Pešek – *Šeppek*)

3. Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele (jedná se o popisné či metaforické nebo metonymické přezdívky vzniklé na základě přirovnání)

3.1 vysoký vzrůst, hubenost (*Žirafa*, *Kostra*, *Čára*, *Hubeňour*)

3.2 malý vzrůst (*Bobek*, *Prcek*, *Trpaslík*, *Cipísek*)

3.3 tlustá, zaoblená postava (*Cvalda*, *Pupek*, *Buřt*, *Sud*)

3.4 silná, mohutná, neohrabaná postava (*Mamut*, *Slon*, *Thust'och*, *Kobyła*, *Buldozer*)

3.5 barva, kvalita, úprava vlasů (*Zrzka*, *Liška*, *Veverka*, *Helma*, *Vegetol*)

3.6 tvar, velikost hlavy (*Kedlub*, *Šiška*, *Vajíčko*)

3.7 barva, tvar očí, nošení brýlí (*Sova*, *Liška*, *Čičan*, *Brejlovec*)

3.8 velikost nosu, uší, vzhled zubů (*Ušák*, *Netopýr*, *Ufon*, *Pinokio*, *Králík*, *Veverka*)

3.9 celkový vzhled, různé vlastnosti a vady (*Hrbatej*, *Barbie*, *Kočka*, *Cikánka*)

3.10 způsob chůze, rychlost pohybu apod. (*Čochtan*, *Kačer*, *Želva*, *Šíp*)

3.11 způsob oblékání (*Rádiovka*, *Adidas*)

3.12 způsob chování, mluvy apod. (*Markýza*, *Predátor*, *Playboy*, *Mlátička*)

4. Přezdívky označující duševní, charakterové a jiné vlastnosti nositele

(Jedná se o skupinu metaforických a metonymických přezdívek založených na přirovnání, které určitým způsobem odráží aktuální společenské dění a trendy.)

4.1 duševní schopnosti, úroveň inteligence, zvláště negativní (*Paní Chytrá, Pětka, Trouba*)

4.2 mluvní schopnosti, výřečnost, upovídánost (*Držka, Drbna, Slepice, Kecálek*)

4.3 vztah k učení a k učitelům (*Lenin, Šprt, Šplhoun*)

4.4 temperament, průbojnost a jiné povahové vlastnosti (*Šéfka, Casanova, Smíšek, Mrzout*)

4.5 neoblíbenost u spolužáků (*Skrblík, Komár, Vocásek*)

4.6 záliby, koníčky (*Hračička, Elektronik, Rybář*)

4.7 oblíbené návyky, jídlo, zvířata apod. (*Kuřák, Pěna, Danone*)

4.8 původ (*Moravanka*)

4.9 ideové směry (*Rasista, Hitler, Satanka*)

5. Symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi

Tento typ přezdívek dále dělíme na přezdívky a) depropriální, b) deapelativní.

(Jedná se o rozmanité přezdívky, jejichž podnětem se stala nějaká výjimečná událost.)

5a) Přezdívky depropriální, jejichž motivací může být např.:

1. oblíbená postava, skutečná osobnost (*Vašut, Laura*)

2. oblíbená fiktivní postava z uměleckého díla (*Gumídek, Skippy, Radar*)

3. reálná postava dívky, se kterou má nositel přezdívky vztah (*Kamilka, Tomáš*)

4. vlastní jméno spojené některou aktuální událostí (*Krvavá hlava*)

5b) Přezdívky deapelativní, jejichž motivací se stává:

1. konkrétní událost či situace (*Plavka, Upírka, Slepé střevo*)

2. aktuální osobní, rodinná a podobná situace (*Tatík, Máma, Švestka*)

Poněkud jiné třídění uvádí Knappová v článku *Přezdívky v proměnách staletí*⁶⁵, v němž přezdívky na základě motivace dělí do tří hlavních skupin. Přezdívky motivované příjmením nositele tvoří samostatnou skupinu přezdívek. Přezdívky, které vznikly vlivem nejrůznějších mimojazykových skutečností, třídí podle základních sémantických okruhů a významu, který vyjadřují. Při třídění přezdívek motivovaných osobním jménem nositele vychází ze základových antroponym.

---

⁶⁵ KNAPPOVÁ, M.: Přezdívky v proměnách staletí, *Acta onomastica* 40, 2000, s. 82–88.

1. Současné přezdívky motivované apelativy⁶⁶

1.1 Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele (vysoký vzrůst, hubenost; malý vzrůst; tlustá, zaoblená postava; silná, mohutná, neohrabaná postava; barva, kvalita, úprava vlasů; tvar, velikost hlavy; barva, tvar očí, nošení brýlí; velikost nosu, uší, vzhled zubů; celkový vzhled, různé vlastnosti a vady; způsob chůze, rychlost pohybu apod.; způsob oblékání; způsob chování, mluvy apod.)

1.2 Přezdívky označující duševní, charakterové apod. vlastnosti (označují duševní schopnosti, úroveň inteligence; mluvní schopnosti, výřečnost, upovídánost; vztah k učení a k učitelům; temperament, průbojnost aj. povahové vlastnosti; neoblíbenost u spolužáků; záliby, koníčky; oblíbené návyky, jídlo, zvířata apod.; ideové směry)

1.3 Symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi (konkrétní událost či situace; aktuální osobní, rodinná apod. situace)

2. Současné přezdívky motivované jinými onymickými systémy

2.1 Přezdívky motivované tělesnými vlastnostmi nositele (vzrůst, celkový vzhled; úprava vlasů, líčení; způsob chůze; způsob oblékání)

2.2 Přezdívky motivované duševními, charakterovými apod. vlastnostmi (temperament, mluvní schopnosti, povahové vlastnosti; vztah k učení; záliby, návyky, oblíbené jídlo, zvířata apod.)

2.3 Přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené současné postavě (oblíbená postava z oblasti kultury, sportu apod.; oblíbená fiktivní postava z uměleckého díla; reálná postava dívky, s níž má chlapec – nositel přezdívky důvěrné styky; vlastní jméno spojené s nějakou aktuální událostí)

2.4 Přezdívky motivované rodným jménem nositele

2.4.1 Přezdívky vzniklé hravým rýmováním

2.4.2 Přezdívky vzniklé přetvořením či deformací hláskového skladu

2.4.3 Přezdívky vzniklé na základě asociačních a doplňkových vztahů

2.4.4 Zkratkové přezdívky vzniklé spojením jména a příjmení

3. Přezdívky motivované příjmením nositele

3.1 Přezdívky vycházející z formální stránky oficiálních podob příjmení

3.2 Přezdívky vzniklé odvozováním, jehož výsledkem je plnovýznamové apelativum

---

⁶⁶ Konkrétní příklady přezdívek uvedeny v předchozím textu

3.3 Přezdívky vycházející ze stejného sémantického okruhu jako apelativum homonymní s příjmením, přičemž může jít o antonymické dvojice, asociační nebo doplňkové vazby ve významových polích

3.4 Překlady jmen

3.5 Přezdívky vzniklé rýmováním, přesmyčky

Ve svém příspěvku *O přezdívkách v současné češtině*⁶⁷ se M. Knappová kromě třídění přezdívek na základě jejich motivace podrobněji zabývá také jejich slootovornou a formální charakteristikou. Připomíná, že přezdívky vznikají z apelativ, nebo z proprií. Vznikají buď bez slootovorné obměny, tj. pouhou transpozicí, propriálizací (*Špageta*, *Kočka*) nebo různými slootovornými postupy, přičemž nejběžnější je odvozování příponami (*Nováková – Novajda*, *Červenka – Červajs*), či různými slootovornými obměnami, rýmovými hříčkami, zkracováním apod. (*Šebek – Šejba*, *Venda – Benda*). Autorka zmiňuje, že při odvozování přezdívek se uplatňují sufixy běžné ve sféře apelativní i propriální, například *-ka*, *-(aj)da*, *-ovka*, *-yč*, *-ák*, *-as* atd.⁶⁸

Při třídění přezdívek motivovaným osobním jménem nositele M. Knappová vychází ze základových antroponym. Přezdívky, které vznikly vlivem nejruznějších mimojazykových skutečností, třídí stejně jako v předešlých studiích podle sémantických okruhů a významu, který vyjadřují. Vzhledem k tomu, že vychází z téhož jazykového materiálu, jednotlivé příklady již nezmiňujeme. Jako nejčastější typy přezdívek v českém školním prostředí uvádí:⁶⁹

1. Přezdívky motivované rodným jménem nositele
2. Přezdívky motivované příjmením nositele
3. Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele
4. Přezdívky označující duševní, charakterové a jiné vlastnosti
5. Symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi

⁶⁷ KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 47–53.

⁶⁸ Tamtéž, s. 47.

⁶⁹ KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 49.

1.3.2.4 Třídění přezdivek podle Marty Kvíčalové

Na základě studia odborné lingvistické literatury a podrobného zkoumání jazykového materiálu, který jsme získali v letech 2009/2010 rozsáhlým výzkumem na pražských základních a středních školách a který jsme ve svých pracích popisovali a kategorizovali⁷⁰, jsme formulovali vlastní návrh možného třídění přezdivek. Do velké míry teoreticky vycházíme z výše uvedeného třídění M. Knappové, v některých kategoriích se odlišujeme.

Tabulka 1: Návrh možného třídění přezdivek

PŘEZDÍVKY	Počet přezdívek	%
1. Přezdívky vzniklé z osobních jmen		
1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen		
1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení		
1.3 Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení, monogramu		
2. Přezdívky vzniklé z místních a obyvatelských jmen		
3. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele		
4. Přezdívky podle zálib a zájmů nositele		
5. Přezdívky podle literárních, filmových a televizních hrdinů, či pohádkových postav		
6. Přezdívky vzniklé z tzv. přerěknutí a průpovídek, často opakovaných slov		
7. Přezdívky sloužící k rozlišení dětí stejných jmen, podle příbuznosti či blízkosti nositelů		
8. Přezdívky podle povahy, vlastností, dispozice, nebo koníčku nositele		
9. Další skupiny přezdívek – Přezdívky vzniklé na základě příhody		
CELKEM		

1. Přezdívky vzniklé z osobních jmen

1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen

Do této skupiny patří přezdívky odvozené od domácích i cizích rodných jmen. Přezdívky vznikají z rodných jmen komolením: *Baryk* – Barbora, *Deli* – Dalibor, *Mádží* – Margareta, nebo krácením části jména: *Lil* – Liliana, *Krys* – Kristián. Často se uplatňují

⁷⁰ KVÍČALOVÁ, M.: *Přezdívky v dětském kolektivu*, Rigorózní práce. Praha: KČJ UK – PedF, 2010.

KVÍČALOVÁ, M.: Studentské přezdívky utvořené z osobních jmen, *Acta Onomastica* 54, č. 1, 2013, s. 170–177.

KVÍČALOVÁ, M.: Jména zvířat ve skautských přezdívkách, *Acta Onomastica*, 55, č. 1, 2014, s. 183–186.

KVÍČALOVÁ, M.: Současné studentské přezdívky na pražských středních školách. In: MINÁŘOVÁ, E.; SOCHOROVÁ, D.; ZELENKOVÁ, J. (Eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*, Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 90–95. ISBN 978-80-210-6631-1.

KVÍČALOVÁ, M.: Přezdívky podle filmových a literárních postav. In: HÁJKOVÁ, E.; JANOVEC, L. (Eds.): *Moudří milují pověsti*, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha 2015, s. 35–38. ISBN 978-80-7290-848-6.

nejrůznější jazykové hříčky: přesmyčky (*Šada* – Dáša, *Šumilka* – Miluška); obrácený sled hlásek (*Anýt* – Týna); záměna první hlásky a rýmování (*Čárka* – Šárka, *Sirka* – Mirka); záměna hlásky uprostřed (*Lenda* – Lenka, *Malina* – Marina); nebo záměna české a cizí varianty téhož rodného jména (*Carlos* – Karel, *Denny* – Denis, *Marcus* – Marek).

1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky vznikají deformací (*Lukin* – Lukovský, *Kubizna* – Kubíková, *Sádlín* – Salazai); přesmyknutím hlásek (*Rešma* – Mareš, *Šnek* – Šenk); zkracováním (*Kazi* – Kazil, *Kili* – Kilián, *Peli* – Pelikán); vynecháním hlásky (*Hlína* – Hlinka, *Pták* – Peták); protezí (*Sadámek* – Adámek); záměnou hlásky uprostřed příjmení (*Bláža* – Bláha), časté je rýmování (*Bubina* – Kubina, *Kokos* – Rokos). Relativně velká skupina přezdívek vznikla překladem příjmení z cizích nebo do cizích jazyků (*Heretic* – Kacíř, *Taylor* – Krejčí, *Kámen* – Stein, *Rocky* – Skála) nebo záměnou ženských příjmení za mužská (*Kopřiva* – Kopřivová, *Sláma* – Slámová, *Sysel* – Syslová).

Přezdívky vznikají často na základě asociace, kterou vyvolává příjmení chápané jako jméno obecné, například na základě sémantického spojení (*Kocour* – podle příjmení Macek); jako protiklady (*Čist* – podle příjmení Špina); podle ustálené představy (*Myš* – podle příjmení Šedivá a asociace šedivá myš, *Bača* – podle příjmení Beránek); na základě známého slovního spojení (*Vacátka* – podle příjmení Rada); nebo jako logický pár (*Hřib* – podle příjmení Klouzek, *Haksna* – podle příjmení Noha, *Slípka* – podle příjmení Kohoutová).

1.3 Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení zároveň

Objevují se přezdívky, které vznikly pouhou záměnou jedné nebo několika málo hlásek (*Čuba* – Kuba Č., *Lukač* – Lukáš Číl), i přezdívky, které vznikly spojením začátků jednotlivých jmen (*Ivava* – Iva Valová, *Marylin* – Marie Linecká).

2. Přezdívky vzniklé z místních a obyvatelských jmen

Nepříliš početná skupina přezdívek, kterou zastupují jednak přezdívky označující člověka podle oblasti (země, města), ze které pochází nebo ke které má blízký vztah (*Ital*, *Hodonín*), jednak přezdívky nastiňující zálibu, zájem nositele (*Španěl* – výborně mluví španělsky, *Čiňan* – miluje rýži). Z lexikologického hlediska se často jedná jak o jména obyvatelská (*Ital*, *Španěl*), tak přímo o jména místní (*Hodonín*).

3. Přezdívky vzniklé podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Početná skupina přezdívek, které pocházejí především ze jmen obecných. Tyto přezdívky jsou původem podstatnými či přídavnými jmény. V drtivé většině jde o přezdívky vzniklé na základě podobnosti se zvířaty (*Bejk, Bobr, Dalmatin, Ovce, Lama*), nebo o přirovnání k typickým vlastnostem předmětů, známých staveb apod. (*Balvan, Eiffel, Činžák, Špunt*).

3.1 Přezdívky podle vzhledu nositele poukazují na celkový dojem, kterým nositel působí, na jeho upravenost (*Angel, Šampón*) či neupravenost (*Chlup, Pralesák, Šmudlinka*), podobnost se zvířaty (*Kuře*) nebo jinou (*Zombík* – oživlá mrtvola). Přezdívky vznikají také podle pigmentace a vzhledu pokožky (*Albín, Beďar, Pudřenka*).

3.2 Přezdívky podle účesu nebo barvy a kvality vlasů nositele – *Culík, Číra, Ježek, Kohoutek, Kudrlinka, Kudrnáč, Cédéčko* (pleš), případně barvy a upravenosti vlasů – *Nutela, Sláma, Zrzek*, respektive *Friťáček* a *Masťák*.

3.3 Přezdívky inspirované obličejem

Podle tvaru a vzhledu obličeje vznikly přezdívky *Budík, Koblih* (kulatý, většinou usměvavý obličej); podle barvy či tvaru očí přezdívky *Gejša* (krásné oči), *Mefisto* (d'ábelské oči), *Micina* (kočičí oči). Řada přezdívek vznikla podle výrazného nosu. Ve většině případů se jedná o zdůraznění velikosti (*Nosáč, Nosál*), případně o tvar nosu (placatý nos – *Buldok*, špičatý – *Sup*). Inspirací řady přezdívek byl stav chrupu. Jedná se především o poukaz na výrazný předkus (králíček *Azurit, Bobr*, myšák *Jerry, Sysel, Veverka*). Další přezdívky vznikly podle tvaru uší (*Bimbo, Elfice*), tvaru rtů (*Kachna*) či úpravy vousů (*Fousek, Kozel*). Jedná se však pouze o ojedinělé přezdívky. Nepočetnou skupinu tvoří přezdívky, které vznikly podle typického znaku nositele, především podle brýlí (*Jogurt, Optik, Periskop, Sklíčko*) či rovnátek (*Želízko*).

3.4 Přezdívky vzniklé podle tělesných proporcí (postavy) nositele

Jedná se o velmi početnou skupinu přezdívek. Jejich nositeli jsou jedinci, kteří jsou velcí a silní, statní a urostlí, někdy i přerostlí a obtlouští (*Balvan, Bandaska, Bejk, Godzila, Hroch, Medvěd, Melounek, Pučmeloud*), malí a zavalití (*Kulička*), vysocí (*Čáp, Eiffel, Činžák, Komár, Žirafa*) nebo malí a drobní (*Cvrček, Paleček, Píďa, Pidižvík, Prcek, Přizemí, Špunt*).

4. Přezdívky podle zálib a zájmu nositele

Pestrá skupina přezdívek, které vznikly především ze jmen obecných, výjimečně vlastních (*Zagy, Šumi*). Původem jsou to substantiva, někdy cizojazyčná adjektiva (*Black*).

4.1 Přezdívky podle oblíbeného jídla

Podle oblíbeného jídla (pochutiny, sladkosti, pití) vznikly přezdívky *Bonbon, Bramborák, Cukr, Čaj, Čočka, Karotka, Knedlík, Křupinka, Lentilka, Štrůdlíčka*.

4.2 Přezdívky podle oblíbeného zvířete – *Beruška, Pingvín*.

4.3 Přezdívky podle typické nebo oblíbené barvy oblečení

Podle záliby ve žluté barvě vznikly přezdívky *Banán, Kuře* nebo *Žluťásek*, podle preference zelené barvy přezdívky *Žába* a *Žabka*, podle záliby v červené barvě *Karkulka*, v černé *Black*.

4.4 Přezdívky podle oblíbeného talismanu, věci nositele – *Mušle, Myš, Sichra*.

4.5 Přezdívky podle oblíbené osobnosti

Přezdívky, které vznikly podle jmen skutečných žijících osob, jež nositelé přezdívky obdivují, patří mezi jejich fanoušky – *Šumi* (podle M. Schumachera), *Zagy* (podle H. Zagorové), *Madonna*.

5. Přezdívky podle literárních, filmových a televizních hrdinů či pohádkových postav

Motivací ke vzniku přezdívky tohoto typu bývá především fakt, že se jejich nositel dané postavě povahově podobá, případně podobat chce, obdivuje ji, je nositelem jejího poselství (abstinent *Limonádový Joe*, hrdina *Rambo*), případně podle fyzické podoby s jednotlivými hrdiny či hrdinkami (*Frodo, Mája, Pipi, Shrek*).

6. Přezdívky vzniklé z tzv. přerěknutí a průpovídek

Některé přezdívky vznikly náhodně na základě zajímavé jazykové situace – přerěknutí, zadrhnutí v řeči (*Popo*), úmyslného nebo nechtěného opakování hlásek a slabik (*Gaga*). Důležitým momentem pro vznik tohoto typu přezdívek bývá také časté mimoděčné i záměrné opakování jednotlivých slov nebo celých vět (*Katastrofa* všem denně oznamoval, že „to je katastrofa!“). Velkou roli při vzniku tohoto typu přezdívek často hraje náhoda, neznalost nových nebo cizích slov či jejich záměrná deformace a záměna (*Rezident* – prezident), jejich nesprávné pochopení, použití nebo skloňování (*Mouk* – podle slova mouka, *Poust* – podle slova púst).

7. Přezdívky sloužící k rozlišení dětí stejných jmen, vyjmutí ze skupiny, podle příbuznosti či jiné sociální vazby jednotlivých nositelů

V případě dvou a více dětí stejného jména v jedné třídě slouží k jejich rozlišení běžně poukaz na jejich vzrůst (*Velká Jana – Malá Jana, Grande – Pikolo*), často se používá i pojmenování podle známých pohádkových dvojic (dvě Kláry – *Fišta* a *Pišta*, dvě Petry – *Jája* a *Pája*). Podobně vznikají i přezdívky pro nerozlučné kamarády a kamarádky. Jejich základem se staly též obecně známé dvojice, ať už se jedná o literární, nebo pohádkové postavy (*Káťa* a *Škubánek*) nebo známé situace či skutečnosti (*Tečka* a *Čárka*). V tomto případě není úkolem přezdívek jednotlivé osoby odlišovat, ale naopak deklarovat fakt, že patří k sobě.

8. Přezdívky podle povahy, vlastností, zájmu nebo koníčku nositele

Do této početné skupiny patří všechny přezdívky, které vznikly na základě duševních a charakterových schopností a vlastností, případně fyzických dispozic nositele. Přezdívky pocházejí takřka výhradně ze jmen obecných, pouze výjimečně jmen vlastních, původem jsou to především podstatná jména, zřídka slovesa nebo přídavná jména.

8.1 Přezdívky podle povahy, nátury a charakteru

Blesk, Buldozer, Číl, Delisa, Funny, Guma, Chaolinka, Chaos, Jasoň, Kosmonaut, Lama, Máma, Medúza, Terminátor

8.2 Přezdívky podle zájmu nebo koníčku

Dencík, Druid, Emanuela, Chemik, Nero, Žolík

8.3 Přezdívky podle chování, temperamentu, hlučnosti a výřečnosti

Fléga, Kecal, Lump, Maník, Opičák, Siréna, Sandokan, Tarzy, Vichřice

8.4 Přezdívky podle vlastností a schopností, znalostí

Encyklopedie, Einstein, Prófa, Žárovka

8.5 Přezdívky podle fyzické zdatnosti, úspěchu ve sportu

Zdůrazňují rychlost, mrštnost, hbitost a obratnost, výborné výkony při plavání a potápění nebo skákání. Patří sem přezdívky *Blesk, Gepard, Lachtan, Laser, Pérák, Potápka, Rychlík, Spíťa, Speedy*.

8.6 Přezdívky podle zvyku nebo zlovyku

Zvyk: *Chrastá* (nosí mince po kapsách, a při chůzi tak chrastí); zlovyk: *Kouř, Tavič* (kuřáci), *Prskal*.

9. Další skupiny přezdivek – Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé či pamětihodné situace

Jedná se především o přezdívky připomínající zajímavou, těžko opakovatelnou situaci. Velkou měrou jsou zde zastoupeny přezdívky, jež vznikly na základě jedinečné situace, především malé nehody, která se jejich nositelům přihodila (*Bludička* – opakovaně se ztratila v Praze, *Čenda* – na školním výletě si zapomněl na Čenkově pile batoh, *Flek* – ve škole se polil a měl skvrnu na kalhotách, *Florenc* – ztratil se na autobusovém nádraží, *Solnička* – vysypala slánku, *Urinal* – často chodil čurat).

Toto třídění jsme po dalším důkladném výzkumu nových přezdívek mírně modifikovali, a to takto:

Tabulka 2: Nová návrh třídění přezdívek

	Přezdívky	Počet přezdívek	%
1.1.	Přezdívky vzniklé z rodných jmen		
1.2.	Přezdívky vzniklé z příjmení		
1.3.	Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení zároveň		
1.	Přezdívky vzniklé z osobních jmen celkem		
2.	Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele		
3.	Přezdívky podle chování, povahy, vlastností apod.		
4.	Přezdívky podle zálib a preferencí nositele		
5.	Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav		
6.	Přezdívky vzniklé z tzv. přeřknutí a častých průpovídek		
7.	Přezdívky podle rodinných příslušníků, podle původu		
8.	Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace		
	Přezdívky celkem		

Z tohoto inovovaného třídění ve své práci vycházíme.

2. Výzkumná část

2.1. První fáze výzkumu

2.1.1 Dotazník

K získání dostatečného množství kvalitního jazykového materiálu, přezdivek žáků osmých tříd základních škol a tercií osmiletých gymnázií, jsme použili dotazníkové šetření. Vytvořený jednoduchý dotazník s otevřenými otázkami (viz 5.1.1) sestával z motivační a instruktážní formulace a umožňoval libovolný počet individuálních odpovědí. Pro další práci s jednotlivými přezdívkami bylo důležité, aby respondenti uvedli nejen co možná největší počet přezdivek, které se v jejich třídě používají, ale také podle čeho přezdívky vznikly. Po zkušenostech z předchozích výzkumů (a vzhledem k rozmanitosti a někdy až rafinovanosti přezdivek) jsme požadovali, aby respondenti uvedli, zda se jedná o dívčí, či chlapeckou přezdívku. V úvodní instrukci jsme také žádali, aby respondenti, v případě, že mají přezdívku, do dotazníku tuto skutečnost uvedli a vznik přezdívky objasnili.

Pro potřeby následné výzkumné fáze byli respondenti dále požádáni, aby jednotlivé přezdívky ohodnotili podle toho, jak se jim osobně přezdívka líbí, číslicemi na stupnici 1 – 5 (1 – přezdívka se mi velmi líbí, sám/a bych takovou přezdívku chtěl/a; 5 – přezdívka se mi vůbec nelíbí, je ošklivá). Dotazník jsme distribuovali ve dvou variantách – pro žáky ZŠ, resp. pro žáky gymnázií a respondenti jej vyplňovali anonymně.

2.1.2 Výzkumný vzorek

Výzkum probíhal v roce 2014 v Praze. Dotazník byl administrován po dohodě s vedením škol a jednotlivými vyučujícími v rámci vyučovací hodiny českého jazyka, případně občanské výchovy. Délka vyučovací hodiny se ukázala jako optimální, po úvodu do problematiky a seznámení s dotazníkem zabralo jeho vyplnění respondentům maximálně 30 minut.

Původně jsme předpokládali výzkumný vzorek celkem cca 160 žáků z Prahy, konkrétně čtyři třídy žáků 8. ročníku ZŠ a čtyři třídy žáků tercie osmiletého gymnázia. Vzhledem k tomu, že na gymnáziích jsou na rozdíl od základní školy třídy početnější, rozhodli jsme se tento model upravit. Sběr materiálu tak proběhl celkem v pěti třídách 8. ročníku ZŠ (celkem 98 respondentů ze tří škol) a ve čtyřech třídách tercie osmiletého gymnázia (celkem 108 respondentů ze čtyř škol). Získali jsme tak celkem 206 dotazníků, mezi nimiž je zastoupení respondentů jednotlivých typů škol víceméně rovnoměrné.

Vzhledem k citlivé povaze získaného materiálu jsme se zavázali nezveřejňovat totožnost respondentů ani názvy jednotlivých škol a tříd, ve kterých byl výzkum prováděn.

2.1.3 Vyplnění dotazníku

Kvalita odpovědí v jednotlivých dotaznících byla velmi rozdílná. Někteří respondenti vypisovali jednu přezdívku za druhou a řídili se přesně pokyny, jiní sice uvedli řadu přezdívek, ale nedoplnili již další požadované informace, případně informace nebyly kompletní (*Jouja* – podle příjmení; chybí však informace, podle jakého konkrétního příjmení). Vzhledem k tomu, že respondenti měli možnost uvést libovolný počet přezdívek, setkali jsme se s dotazníky, které obsahovaly pouze dvě tři položky, jiné byly popsány po obou stranách.

V některých ojedinělých případech jsme se setkali s vysloveně odmítavým stanoviskem, kdy respondent uváděl ve všech položkách „nevím“, „je to blbec“, „je trapnej“, případně s komentářem typu „to bych taky rád věděl“ nebo „to radši ani nechtějte vědět“.

Přezdívky byly sbírány v rámci kompaktních školních kolektivů, které jsou spolu více než sedm let (na základní škole), respektive více než dva roky (na víceletých gymnáziích). Předpokládali jsme tedy, že pokud jsou přezdívky opravdu funkční a v kolektivu užívané, budou se opakovaně objevovat v dotaznících různých respondentů.

2.1.4 Způsob zpracování získaných dat

Respondenti, kteří se našeho výzkumu účastnili, pocházeli celkem z devíti různých školních kolektivů. Nejnižší počet respondentů, kteří vyplňovali dotazník v jedné konkrétní třídě, byl 18 žáků, nejvyšší 30 žáků.

Přezdívky jsme zpracovávali postupně po jednotlivých třídách. Tento postup nám umožnil lépe pochopit kontext, ve kterém každá zkoumaná přezdívka vznikla a ve kterém se používá, a zaznamenat frekvenci každé přezdívky v konkrétní sociální skupině. Na základě předchozích výzkumů jsme vycházeli z předpokladu, že v různých skupinách vznikají z rozdílných důvodů (na základě rozdílné motivace) totožné přezdívky (*Veverka*: 1. podle předkusu; 2. podle rodného jména Veronika; 3. podle příjmení Veverková). Tento předpoklad se nám následně potvrdil (viz *Slovník přezdívek*).

U každé jednotlivé přezdívky jsme zaznamenali respondentem (respondenty) uvedenou motivaci a co nejpřesněji a nejstručněji ji zformulovali do slovníkového hesla. V této části výzkumu jsme nebrali na zřetel, zda se jedná o odpověď nositele přezdívky, nebo některého z jeho spolužáků. Shodné odpovědi pro nás byly pouze vítaným potvrzením jejich relevantnosti. V případě, že se stejná přezdívka užívá i v jiném kolektivu, uvádíme ji samostatně, pokud respondenti uvádí různé motivace, uvádíme je též.⁷¹

Celkem respondenti uvedli v dotaznících 1575 přezdívek (položek). Vzhledem k tomu, že většina přezdívek se vyskytla v odevzdaných dotaznících opakovaně, reálný počet získaných přezdívek je podstatně nižší. Celkem jsme zjistili 562 různých přezdívek, z nichž 294 připadá na žáky a žákyně základní školy, 268 přezdívek bylo zaznamenáno na gymnáziu.

Tabulka 3: Přehled počtu získaných přezdívek

Typ školy	Počet položek	Reálný počet přezdívek
Základní škola	741	294
Víceleté gymnázium	834	268
Přezdívky celkem	1575	562

Získaný jazykový materiál (jednotlivé přezdívky) jsme podle typu školy rozdělili do dvou skupin (Přezdívky na základní škole, Přezdívky na osmiletém gymnáziu) a abecedně je seřadili. Do *Slovníku přezdívek*, který je součástí naší práce, jsme uváděli každou (i mnohokrát se opakující) přezdívku pouze jednou. Následně jsme se zabývali tříděním a klasifikací přezdívek.

V této práci jsme použili vlastní způsob třídění podle motivace vzniku přezdívek. U každé jednotlivé kategorie uvádíme počty přezdívek získaných na obou druhích škol včetně ilustrativních příkladů. V případech, kdy to jazykový materiál umožňuje, doplňujeme tato data analýzou slovtvorných a gramatických vlastností přezdívek.

V samostatné kapitole se podrobně zabýváme frekvencí přezdívek ve vztahu ke kategoriím definovaným na základě jazykové motivace jejich vzniku. Podle frekvence

⁷¹ Příkladem může být přezdívka *Křeček*, kterou jsme zaznamenali celkem ve třech různých kolektivech. V jedné třídě na základní škole tuto přezdívku získal chlapec na lyžařském výcviku podle příhody na lyžích. Na gymnáziu se tatáž přezdívka objevila ve dvou třídách, a to v ženské i mužské variantě: Přezdívka pro dívku vznikla podle toho, že má ráda křečky, v jiné třídě je tímto jménem oslovován chlapec, který má výrazný chrup.

jsme přezdívky rozdělili do šesti skupin a sledovali jsme, zda mezi přezdívkami z různých typů škol existují výrazné rozdíly v užívání přezdívek a jak tato skutečnost případně souvisí s jejich jazykovou utvářeností. Přezdívky rozdělené do jednotlivých skupin podle frekvence výskytu kompletně uvádíme a podrobně kategorizujeme podle motivace jejich vzniku.

2.2 Zpracování a interpretace získaných dat

2.2.1 Třídění přezdívek

Při třídění přezdívek motivovaných osobním jménem nositele vycházíme ze základových antroponym. Přezdívky, které vznikly vlivem nejružnějších mimojazykových skutečností, třídíme stejně jako v předešlých studiích podle sémantických okruhů a významu, který vyjadřují. Příklady uvádíme ve všech kategoriích podle motivace vzniku přezdívky, ve kterých jsme jednotlivé druhy přezdívek na daném typu školy zaznamenali, vždy však pouze ilustrativně. Počty přezdívek a jejich příklady uvádíme u každé kategorie pro základní školy a víceletá gymnázia zvlášť, přehledné srovnání zjištěných dat viz příložená tabulka a grafy.

1. Přezdívky vzniklé z osobních jmen

1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen

Na základní škole jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 40.

Přezdívky vzniklé deformací hláskového skladu výchozího jména, obvykle bez nového lexikálního významu: *Ád'a* – Adam, *Eráč* – Erik, *Fifien* – Vivien, *Katuš* – Kateřina, *Barulášek* – Barbora, *Kubajs* – Jakub;

Přezdívky vzniklé záměnou první hlásky a rýmováním: *Cucka* – Lucka, *Čikita* – Nikita, *Penny* – Denny; případně pouhým hravým rýmováním *Banán* – Adam;

Přezdívky, které vznikly jako překlady, případně cizí (především anglické a překvapivě také italské) „varianty“ rodných jmen. Bez zajímavosti rozhodně není fonetický způsob zápisu takovýchto přezdívek: *Dejv* – David, *Elys* – Eliška, *Jiřmen* – Jiří, *Luciana* – Lucie, *Petersburg* – Petr, *Sendy* – Sandra, *Tess* – Tereza, *Verona* – Veronika;

Přesmyčky: *Aténa* – Aneta;

Proteze: *Kundalenka* – Lenka;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 42.

Přezdívky vzniklé deformací hláskového skladu: *Ksůša* – Xenie, *Věča* – Veronika;

Hravé rýmování: se záměnou první hlásky: *Zadek* – Radek, *Latrina* – Katrina, *Penis* –

Denis, *Šašek* – Vašek; se záměnou hlásky uprostřed: *Análka* – Amálka; vypuštění hlásek:

Kárka – Klárka, proteze či synkopa: *Pampeliška* – Eliška, *Žaneta* – Aneta; prosté

rýmování: *Banán* – Adam, *Kozabela* – Izabela, *Mrkvička* – Anička, *Noha* – Joha(na);

Přesmyčky: *Anténa* – Aneta, *Kivi* – Viki;

Překlady a cizí varianty rodných jmen: *Hans* – Jan, *Majk* – Michael, *Johanesburg* – Johana,

Krácení jména: *Rony* – Veronika, *Polly* – Apolena;

1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení

Na základní škole jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 67.

Přezdívky vzniklé deformací hláskového skladu oficiální podoby příjmení: *Bary* – Bareš, *Dvořka* – Dvořáková, *Klasanda* – Klásek, *Zachy* – Zach;

Mužské varianty výchozí ženské podoby příjmení: *Michna* – Michnová, *Mihule* – Mihulová;

Přezdívky vzniklé protezí: *Bafalák* – Falák, *Okurka* – Kůrková;

Deminutiva: *Brožik* – Brož, *Bubeníček* – Bubeník, *Sýkorka* – Sýkora;

Přezdívky odvozené z příjmení nositele, jehož výsledkem je plnovýznamové apelativum vycházející z výrazové stránky hláskového skladu základového příjmení: *Brambořík* – Brambora, *Tuňák* – Tuna, *Kotel* – Kotlíková;

Přezdívky vycházející ze stejného sémantického okruhu jako apelativum homonymní s příjmením, antonymické dvojice, asociační nebo doplňkové vazby ve významových polích:

Synonymní dvojice: *Pytlík* – Sak;

Mezijazyková synonyma: *Balvan* – Stein, *Bambino* – Dítě;

Rýmové dvojice a falšované dvojice: *Čáron* – Cháron, *Pytel* – Rittel;

Souřadné páry (většinou žertovné): *Bábinka* – Dědková, *Jablko* – Hruška;

Logické páry třída – druh: *Brouk* – Chroust, *Plevel* – Kopřiva;

Asociační a doplňkové vztahy ve významových polích: *Houska* – Pekař, *Sklenička* – Sklenář;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 57.

Přezdívky vzniklé deformací hláskového skladu oficiální podoby příjmení: *Číža* – Čížek, *Peky* – Pekař, *Svobod'ák* – Svoboda;

Mužské varianty výchozí ženské podoby příjmení: *Mouka* – Mouková, *Trubač* – Trubačová;

Krácení: *Bašu* – Bašusová, *Antoni* – Antoníček, *Duch* – Duchoslav;

Proteze, jejímž výsledkem je apelativum: *Popkorn* – Korn;

Dloužení příjmení předponou či příponou: *Zachariáš* – Zach;

Rýmové dvojice vzniklé záměnou první hlásky: *Houba* – Kouba, *Hydra* – Vydra, *Mrožová* – Brožová; záměnou první hlásky doprovázené krácením samohlásky: *Kasa* – Čása; protezí: *Krůta* – Růta; prostým rýmováním: *Průjem* – Luyen;

Souřadné páry: *Bříza* – Topol;

Logické páry třída – druh: *Vydrýsek* – Vydra;

Asociační a doplňkové vztahy ve významových polích: *Pekáč* – Pekař;

Deminutiva: *Fialka* – Fiala;

Asociační vztahy: *Žába* – Čáp, *Fialka* – Fialová;

Odkazy na aktuální společenské dění: *Becher* – Zeman;

1.3 Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení zároveň

Na základní škole jsme zaznamenali celkem 4 přezdívky, které vznikly prostým spojením počátečních hlásek rodného jména a příjmení nositele (*Lupa* – Lukáš Palička), příjmení a rodného jména (*Keliška* – Kelná Eliška) nebo na základě monogramu nositele (*Dydý* – David Dohnal). U poslední přezdívky (*Bibi*) se nám konkrétní jméno nositelky zjistit nepodařilo.

Na gymnáziu jsme žádné přezdívky tohoto typu nezaznamenali.

2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Na základní škole jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 74.

2.1 Přezdívky podle vzhledu nositele

Podle celkového dojmu, kterým nositel působí, jeho upravenosti: *Elegant*, *Šampón*; či neupravenosti: *Strašák*;

Podle podobnosti se zvířaty: *Pštros*, *Kočička*;

Podle jiné podobnosti: *Číňanka*;

Podle pigmentace a vzhledu pokožky: *Kafe*;

Podle častého červenání: *Rajče*;

Podle rukou, prstů a nehtů: *Trol, Troll, Vajíčko*;

2.2 Přezdívky podle účesu a vzhledu nebo barvy a kvality vlasů nositele: *Afro, Afromen, Ariela, Bíbr, Blondák, Fifinka, Houba, Ježek, Justin, Kakadu, Kapusta, Kuře, Květák, Mánička, Ovečka, Vajíčko (podle pleše), Zlatovláska, Zrza, Zrzka*;

2.3 Přezdívky inspirované obličejem

Podle podobnosti obličeje: *Holub, Holoubek, Krocance, Kuře*;

Podle tvaru hlavy: *Krychle*;

Podle očí a pohledu: *Čiči, Zombie*;

Podle výrazného, respektive rozplácělého nosu: *Nosál, Prase*;

Podle velkých uší: *Ušoplesk*;

Podle výrazných rtů: *Kačer Donald*;

Podle rašících vousů: *Kaktus*;

2.4 Přezdívky vzniklé podle tělesných proporcí (postavy) nositele

Podle vysoké a hubené postavy: *Bidlo, Eifellovka, Rozhledna, Žirafa*;

Podle silné postavy: *Buřt, Hroch, Hyldebranda, Řízek, Soudek*;

Podle malého vzrůstu: *Hobit, Pind'a, Prcek*;

Podle malé a zavalité postavy: *Donutek*;

Podle svalnaté postavy: *Kličko, Pepek námořník, Rambo, Steroid*;

Podle značně vyvinutého poprsí: *Kozatice*;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 84.

2.1 Přezdívky podle vzhledu nositele

Podle celkového dojmu, kterým nositel působí: *Afrodita, Venuše (krásná dívka)*;

Podle podobnosti se zvířaty: *Bobr*;

Podle jiné podobnosti: *Viking, Olaf*;

Podle pigmentace a vzhledu pokožky: *Bronzák*;

Podle častého červenání: *Rajče*;

Podle výrazného ochlupení: *Bobr*;

2.2 Přezdívky podle účesu a vzhledu nebo barvy a kvality vlasů nositele: *Brokolice, Dikobraz, Houba, Krteček, Květák, Mastňák, Medvěd, Papoušek, Peroxid, Čarodějnice, Čarodka, Ginger, Kokos, Zmrzlina, Zrzounek;*

2.3 Přezdívky inspirované obličejem

Podle podobnosti obličeje: *Hroch, Kůň, Shrek, Sysel, Sova, Skřet, Troll;*

Podle tvaru a velikosti hlavy: *Big Head, Perikles;*

Podle výrazného nosu: *Voldemort;*

Podle velkých uší: *Sloník, Ušák;*

Podle zubů: *Bobr, Kapibara, Křeček, Mrož, Veverka, Zub, Zubatec, Zubov;*

Podle rovnátek: *Rovnátkářka;*

Podle brýlí: *Harry Potter, Půllitr;*

2.4 Přezdívky vzniklé podle tělesných proporcí (postavy) nositele

Podle vysoké a hubené postavy: *Eifelovka, Komín, Kudlanka, Přerostlík, Žirafa, Žirafák;*

Podle silné postavy: *Džaba, Fiona, Moby Dick, Shrek, Špek;*

Podle malého vzrůstu, drobné postavy: *Drobenka, Liliput, Nedorost, Pivo, Prcek, Dcera;*

Podle malé a zavalité postavy: *Kulička, Vajíčko;*

Podle svalnaté postavy: *Kentaur, Pepek;*

Podle značně (ne)vyvinutého poprsí: *Prsatice, Žehlicí prkno;*

Podle velkého pozadí: *Prdka;*

3. Přezdívky podle chování, povahy, vlastností nositele

Na základní škole jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 41.

3.1 Přezdívky podle chování, povahy, nátury a charakteru

Podle chování: *Barbie, Blondýna, Bublina, Cukrouš, Cvoky, Cvokin, Děda, Drsňačka, Maník, Opičák, Pako, Polívka;*

Podle sprostého, násilného chování: *Anál, Análnice, Badboy, Gorri, Robokop;*

Podle povahy: *Dračice, Smajlík;*

3.2 Přezdívky podle chování, temperamentu, hlučnosti a výřečnosti

Podle upovídanosti: *Slepička, Slinták;*

Podle temperamentu: *Rapl, Surikata;*

3.3 Přezdívky podle vlastností a schopností, znalostí

Podle chytrosti, dobrého prospěchu: *Liška;*

3.4 Přezdívky podle úspěchu ve sportu, fyzické zdatnosti

Podle úspěšnosti ve sportu: *Bourec* (borec), *Frajer*;

Podle oblíbeného sportu: *Basket*, *Bruce Lee* (karatista);

Podle rychlosti: *Blesk*;

3.5 Přezdívky podle negativně vnímaných vlastností, činností

Podle funění: *Fůňa*;

Podle častého pláče: *Holka*, *Ubulínek*;

Šplhoun: *Kabineták*;

Podle neoblíbenosti v kolektivu: *Ebola*;

Donašeč: *Konfident*;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 31.

3.1 Přezdívky podle chování, povahy, náтуры a charakteru

Podle chování: *Chuligoš*, *Křeček*, *Kunhůta*, *Ocásek*, *Žid* (lakomec);

Podle povahy: *Hirošima* (výbušná), *Lenochod* (pomalý, rozvážný);

3.2 Přezdívky podle chování, temperamentu, hlučnosti a výřečnosti

Vůdčí typ: *Šerif*;

Podle upovídánosti, křiku: *Rádio*, *Ječek*;

3.3 Přezdívky podle vlastností a schopností, znalostí

Podle chytrosti, dobrého prospěchu: *Elektron*, *Filozof*, *Profesor*, *Učitelka*, *Wikipedie*;

3.4 Přezdívky podle úspěchu ve sportu, fyzické zdatnosti

Podle úspěšnosti ve sportu: *Díra* (špatný brankář), *Eso*, *Vydra*;

Podle oblíbeného sportu: *Gymnastka*;

Podle fyzické zdatnosti: *Mužik* (slabý a bezbranný);

3.5 Přezdívky podle negativně vnímaných vlastností, činností

Podle vychloubání: *Delfín*;

3.6 Podle koníčku: Inženýr, Knihomolka;

4. Přezdívky podle zálib a preferencí nositele

Na základní škole jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 37.

Přezdívky podle oblíbeného jídla, pochutiny, sladkosti: *Donutka*, *Hami*, *Karotka*, *Kečupák*, *Koblížek*, *Majonézka*, *Sýr*, *Žužu*;

Přezdívky podle oblíbeného zvířete: *Panda*, *Želva*;

Přezdívky podle typické nebo oblíbené barvy: *Banán, Karkulín, Mrkev, Šmoulínka*;
Přezdívky podle oblíbeného oblečení: *Bambule*;
Přezdívky podle oblíbeného zpěváka, hudební skupiny: *Justinka, Sikes, Skrillex*;
Podle záliby v počítačích a PC hrách: *Ajták, Gunman, Kroximo, Mimo, Scatta, Tekken*;
Podle tanečního, hudebního stylu: *Popin*;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 25.

Podle oblíbeného jídla pochutiny, sladkosti: *Friták, Koblitron, Nutella, Pudink, Cukřík*;
Podle oblíbeného zvířete: *Křeček, Kuře, Želvino*;
Podle typické nebo oblíbené barvy: *Kuře*;
Podle oblíbeného oblečení: *Adidas, Hippie, Košilka*;
Podle oblíbeného zpěváka, hudební skupiny: *Pink Floyd*;
Podle záliby v počítačích a PC hrách: *Millty*;
Podle tanečního, hudebního stylu: *Emač, Metalista, Satan*;

5. Přezdívky podle literárních, filmových a televizních hrdinů či pohádkových postav

Na základní škole jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 11.

Postavičky z *Večerníčku*: *Bob, Škubánek*;
Zahraniční pohádkové postavy: *Frozen, Kuliočko, Pšendice, Pšenice*;
Filmoví hrdinové: *Legolas*;
Postavy z reklamy: *Kačaba*;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 7.

Zahraniční pohádkové postavy: *Jerry, Olaf*;
Filmoví hrdinové: *Fantomas, William (Statečné srdce)*;
Karnevalové masky: *Beruška, Santa, Sobík*;

6. Přezdívky vzniklé z tzv. přerěknutí a častých průpovědek

Jedná se o okrajovou skupinu, na obou typech škol se objevilo pouze po dvou přezdívkách.

Přezdívky, které vznikly přerěknutím: oslovení *Mejdlo* namísto *Majdo*;
mylné oslovení Tomáše jménem *Lukáš*, které se tak stalo přezdívkou;
Časté opakování slova: *Ježíš*;

7. Přezdívky podle rodinných příslušníků, podle původu

Zajímavá skupina přezdívek, které jsou motivovány původem svého nositele, krajem, kde dlouhodobě pobýval před vstupem do kolektivu (odkud přišel), případně vychází z jeho rodinného zázemí nebo odkazují na jeho příbuzenstvo.

Na základní škole jsme zaznamenali 2 přezdívky tohoto typu.

Přezdívka po otci: *Pind'a*;

Podle otcovy profese (řezník): *Šunka*;

Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celkem 11.

Spolužák, který se přistěhoval / dlouho žil v Anglii: *Angličák, English, Johny English*;

Spolužák původem ze Španělska: *Katolík, Španělský ptáček*;

Spolužák původem z Ruska: *Kalašnikov*;

Přezdívka podle starší sestry (*Mouky*): *Moučník*;

Podle kamarádovy přezdívky (*Elektron*): *Neutron*;

Podle otcova jména: *Standa*;

Podle otcovy firmy: *Brazil*;

8. Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé či pamětihodné situace

Na základní škole jsme zaznamenali 16 přezdívek tohoto typu.

Bezzubka: vypadl mu zub při vyučování;

Čurda: chodí často na WC;

Kájínek: lezl ze třídy oknem;

Křoví: hrál roli křoví na besídce;

Letadlo: rozsedl si model letadélka;

Zeman: zdařile paroduje prezidenta;

Žumpička: podle zažívacích potíží na školním výletě;

Na gymnáziu jsme zaznamenali celkem 9 takovýchto přezdívek.

Hirošima: podle „výbuchu“ (neznalosti) při zkoušení ze zeměpisu;

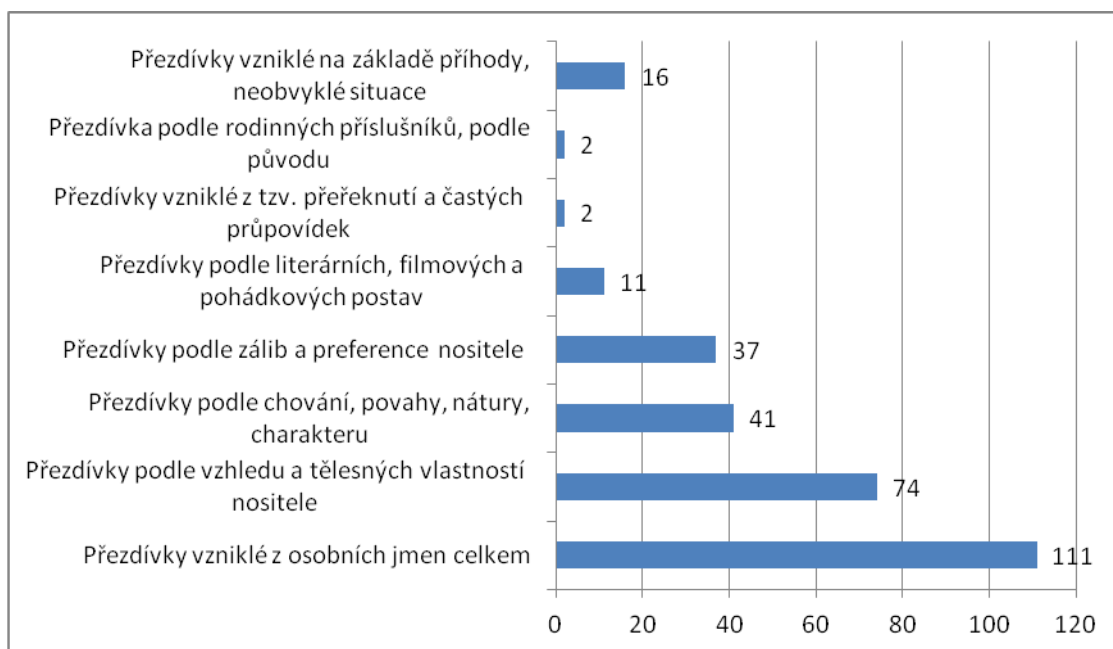
Kuřík: podle příhody s kuříkem;

Grapefruit: podle příhody s pomerančem (!);

Tabulka 4: Třídění získaných přezdivek podle motivace jejich vzniku

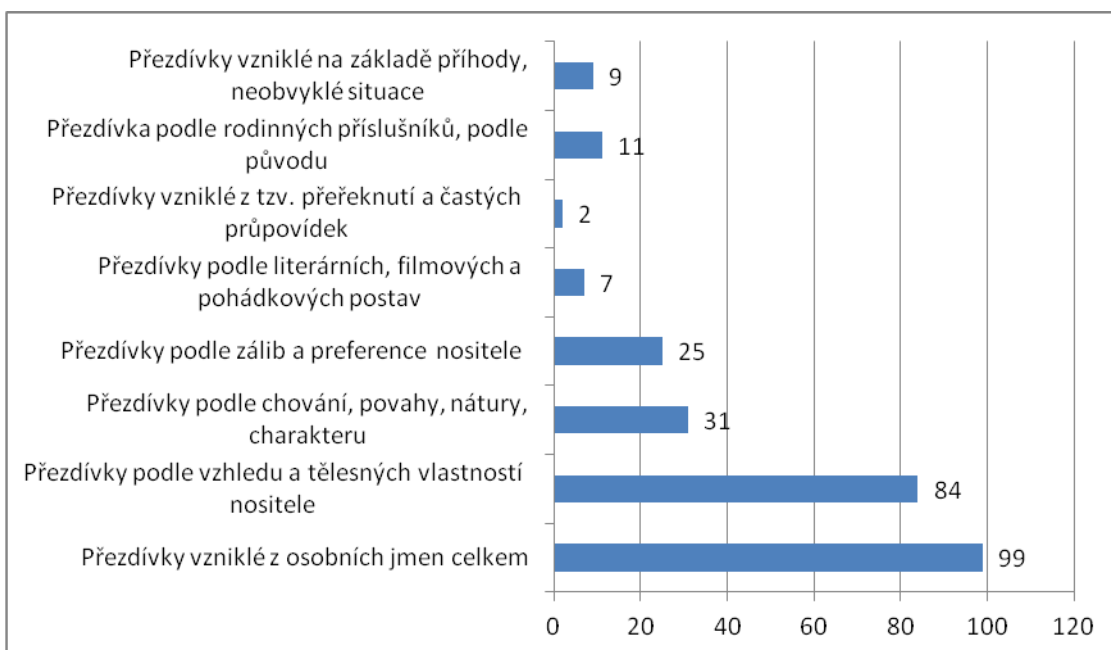
	Přezdívky	ZŠ	% ZŠ	GYM	% GYM	CELKEM	%
1.1.	Přezdívky vzniklé z rodných jmen	40	13,6%	42	15,7%	82	14,6%
1.2.	Přezdívky vzniklé z příjmení	67	22,8%	57	21,3%	124	22,1%
1.3.	Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení zároveň	4	1,4%	0	0,0%	4	0,7%
1.	Přezdívky vzniklé z osobních jmen celkem	111	37,8%	99	36,9%	210	37,4%
2.	Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele	74	25,2%	84	31,3%	158	28,1%
3.	Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru	41	13,9%	31	11,6%	72	12,8%
4.	Přezdívky podle zálib a preferencí nositele	37	12,6%	25	9,3%	62	11,0%
5.	Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav	11	3,7%	7	2,6%	18	3,2%
6.	Přezdívky vzniklé z tzv. přechytlů a častých průpovědek	2	0,7%	2	0,7%	4	0,7%
7.	Přezdívka podle rodinných příslušníků, podle původu	2	0,7%	11	4,1%	13	2,3%
8.	Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace	16	5,4%	9	3,4%	25	4,4%
	Přezdívky celkem	294	100,0%	268	100,0%	562	100%

Graf 1: Třídění přezdivek podle motivace jejich vzniku (ZŠ)

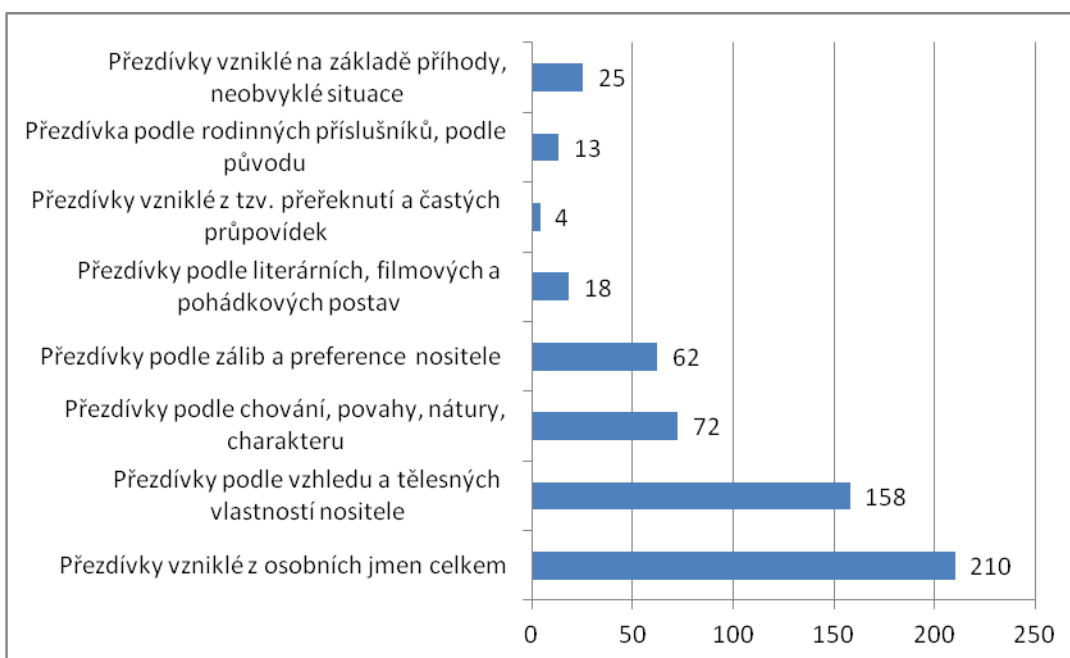

Graf 2: Třídění přezdivek podle motivace jejich vzniku (Gymnázium)

Graf 3: Třídění přezdivek podle motivace jejich vzniku (Všechny získané přezdívky)

Jak vyplývá z tabulky i z připojených grafů, obě skupiny přezdívek, tj. přezdívky získané v osmých třídách základní škol a přezdívky získané v terciích víceletých gymnázií, jsou zhruba stejně početné (294, resp. 268 různých přezdívek). Zásadní rozdíly mezi oběma typy škol z hlediska četnosti zaznamenaných přezdívek nenalzáme.

Z celkového počtu 294 přezdívek z osmých tříd základní školy jich více než třetinu (37,8 %) tvoří přezdívky vzniklé z osobních jmen (z rodných jmen i z příjmení), přičemž z 13,6 % se jedná o přezdívky utvořené na základě rodného jména a z 22,8 % z příjmení nositele. Na gymnáziu je situace velmi podobná. Přezdívky z osobních jmen tvoří 36,9 % všech přezdívek na gymnáziu (celkem 268 přezdívek), přičemž přezdívky z rodného jména nositele jsou zastoupeny 15,7 % a přezdívky na základě příjmení tvoří 21,3 % všech přezdívek získaných na tomto typu školy. Docházíme k závěru, že na obou typech škol je nejproduktivnější kategorie přezdívek motivovaných osobními jmény, tyto přezdívky tvoří 37,4 % všech získaných přezdívek.

Druhou nejpočetnější skupinu přezdívek jak na základních školách, tak na gymnáziích tvoří přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele. Tyto přezdívky tvoří celkem 28,1 % všech přezdívek, konkrétně 25,2 % přezdívek na základní škole a na gymnáziu dokonce 31,3 %. Relativně časté jsou přezdívky, které vznikly podle chování, povahy, vlastností nebo koníčku svého nositele, které tvoří 12,8 % všech přezdívek, konkrétně 13,9 % přezdívek na základní škole, respektive 11,6 % přezdívek na gymnáziu. Podobně se jeví také skupina přezdívek, které vznikly na základě zálib a preferencí nositele. Zjistili jsme, že tyto přezdívky tvoří 11 % všech získaných přezdívek, konkrétně 12,6 % na základní škole a 9,3 % na gymnáziu.

V celkovém součtu se jako malé ukázaly skupiny přezdívek podle literárních a jiných postav či hrdinů (3,2 %) a přezdívky vzniklé na základě aktuální situace a příhody (4,4 %). Za okrajové považujeme přezdívky, které vznikly podle původu a vazeb na rodinné příslušníky či osoby blízké a přezdívky podle opakovaných slov a přeheknutí (2,3 %, respektive 0,7 %).

Na obou typech škol jsme zaznamenali přezdívky ve všech kategoriích na základě motivace vzniku, které jsme definovali. Výjimkou je pouze podkategorie přezdívek vzniklých z rodného jména a příjmení zároveň, kterou jsme na gymnáziu v rámci našeho výzkumu nezjistili. Vzhledem k tomu, že tento způsob tvoření přezdívek není příliš obvyklý (tyto přezdívky tvoří méně než 1 % všech přezdívek), nelze z tohoto zjištění vyvozovat zásadní odlišnosti ve tvoření přezdívek na obou typech škol.

Z hlediska kreativity žáků při práci s jazykem jsou přezdívky získané na gymnáziích zajímavější a rozmanitější. Předpokládáme, že to souvisí především s větším rozhledem žáků, jejich větší čtenářskou zkušeností a v neposlední řadě také vyššími nároky, které na ně škola klade.

2.2.2 Slovník přezdívek a struktura slovníkového hesla

Jak jsme již zmínili výše, shromáždili jsme celkem 562 různých školních přezdívek, ze kterých jsme sestavili dvoudílný *Slovník dětských přezdívek (I. – Přezdívky na základní škole a II. – Přezdívky na víceletém gymnáziu)*. Přezdívky jsou v obou slovnících řazeny abecedně a jednotlivá hesla mají ustálenou strukturu.

Na prvním místě stojí u některých hesel číselný údaj psaný arabskou číslicí, který udává, kolik respondentů tuto přezdívku v dotaznících uvedlo. Přezdívky, které se objevily pouze jednou, nejsou číslem označeny. Následuje lemma, které reprezentuje danou přezdívku, a základní morfologická charakteristika, tj. rodová a tvarová informace – rody (v našem případě pohlavní nositele) jsou charakterizovány pomocí zkratky jmenného rodu *m.*, *f.*, a zakončením druhého pádu. Je-li substantivum neskloňné, je tato informace uvedena zkratkou *neskl.* Důsledně zachováváme skloňování udané respondentem. Pokud mají některé přezdívky v mužském i ženském rodě totožnou podobu, uvádíme je každou samostatně, přestože mají mnohdy totožnou motivaci, a odlišujeme je římskými číslicemi.

Tam, kde má jedna přezdívka více motivací, je též rozlišujeme pomocí římských číslic, jako bývají ve výkladovém slovníku odlišeny homonymní lexémy, např. *Banán I.*, -a m. – podle žlutého trička; *Banán II.*, -a m. – podle rodného jména Adam.

Po morfologické informaci následuje jazykový výklad motivace vzniku přezdívek.

Ve slovníku uvádíme všechny přezdívky v podobě, kterou uvedli respondenti, včetně nespisovných výrazů a přezdívek s výraznými odchylkami od českého pravopisu.

Při sestavování slovníku jsme použili metodiku vytvořenou a použitou v našich dřívějších pracích⁷², ve kterých jsme dokázali, že při vzniku a užívání přezdívek dochází velmi často k výrazným posunům v kategorii jmenného rodu. Řada přezdívek pojmenovává zároveň chlapce i dívku, a z jejich podoby tak není bez znalosti osoby či kontextu možné rod odvodit. V některých případech se přezdívky odlišují skloňováním,

---

⁷² KVÍČALOVÁ, M.: *Přezdívky v dětském kolektivu*, Rigorózní práce. Praha: KČJ UK – PedF, 2010.; KVÍČALOVÁ, M.: Přezdívky jako doklad dětské jazykové tvořivosti, In: *Slavjanskiteezicioblizo*, Sofie: Universitetskoizdatelstvo "Sv. Kliment Ochridski", 2013, s. 411–417. ISBN 978-954-07-3486-6.

které je dáno přirozeným rodem substantiva, jenž souvisí s pohlavím nositele. Jde například o rozdíl ve sklonnosti a nesklonnosti přezdivek *Cvoky*, *Hikari*, *Penny*, *Rocky*. V případě, že přezdívka je nesklonná, jedná se o dívku, v případě, že se skloňuje, jedná se o chlapce. (*Zavolejte Rockyho – Nepotkal jsi Rocky?*; *Na Cvokoho nezbyl oběd – Dopis je pro Cvoky*).

Odlišné skloňování přezdivek pro mužského a ženského nositele se objevuje také u přezdivek vzniklých z podstatných jmen ženského rodu, např. *Žirafa*, *Houba* – v mužské variantě se v dativu a lokálu užívá maskulinní koncovka *-ovi* (vzor *předseda*), při označení ženy koncovka *-e* (vzor *žena*). Tyto přezdívky tak můžeme řadit mezi *propria* obourodá, která mají v prvním pádě pro oba rody jen jeden tvar, ale při skloňování se už rody odlišují příslušnými koncovkami.

Přezdívky jako (ta) *Fialka snědla sušenky* – (ten) *Fialka zapomněl úkoly*; (ta) *Křeček chodila na balet* – (ten) *Křeček hrál hokej* (dále také *Pind'a*, *Shrek*, *Troll*, *Vajičko*, *Veverka*) vznikly nezávisle na fungování jazykového systému a bez zřetele na jeho pravidla. Vzhledem k tomu, že tato antroponyma vznikla jako jedinečná neopakovatelná pojmenování, lze je nahlížet jako samostatnou kategorii jmen, kdy uživatelé *propria* zachovávají původní gramatický rod motivujících apelativ, ale jméno používají pro osobu ženského (ta *Hroch*, *Chodník*, *Koblížek*, *Křeček*, *Moučník*, *Ocásek*, *Smajlík*), případně mužského (ten *Blondýna*, *Holka*, *Houska*, *Koule*, *Krychle*, *Lupa*, *Krůta*, *Kulička*, *Zlatovláska*, *Žirafa*) pohlaví. Rozdílný rod přezdivek se pak odráží rovněž v syntaktickém plánu, především při tvorbě věty – ve shodě přísudku s podmětem, srov. *Moučník vyhrála v pěvecké soutěži*; *Morče zakopla o rohožku*; – *Veverka ztratil pero*; *Holka dostal pětku*.

Vzhledem k tomu, že se přezdívky používají především v malých sociálních skupinách, jsou tyto odchylky od jazykového systému uživatelsky přijatelné, neboť ze situace a kontextu je zřejmé, o kom se mluví a kdo je oslovován, a nositelé přezdívky jsou s tím, že je o nich hovořeno v jiném rodě, srozuměni. Podobně hovoří o posunech v pojetí rodu M. Knappová ve své práci o českých osobních jménech, když připomíná, že „gramatická kategorie mužského a ženského rodu se v češtině opírá o přirozený rod pojmenovávaných jedinců. Pokud se antroponymy pojmenovávajícími osoby mužského rodu, např. příjmeními, stálá (původní) apelativa ženského nebo středního rodu, přešla k rodu mužskému (ta *švestka* — ten *Švestka*, to *stehno* — ten *Stehno*) a stala se životnými.“⁷³

---

⁷³ KNAPPOVÁ M., Osobní jména v českém jazykovém systému, *Naše řeč* 63, č. 5, 1980, s. 225.

Slovník dětských přezdívek

I. – Přezdívky na základní škole

Četnost	Přezdívka	Motivace vzniku přezdívky
3	Áďa, -i m.	podle rodného jména Adam
2	Afro, -a m.	podle účesu a hustých vlasů
2	Afromen, -a m.	podle účesu
	Ágo, -a m.	podle rčení „blbý jak tágo“
11	Ajt'ák, -a m.	podle záliby v počítačích
	Anál, -a m.	podle sprostého chování
3	Análnice, -e f.	podle vulgárních výrazů
2	Análník, -a m.	podle sprostého chování
4	Ariela, -y f.	podle červených vlasů
2	Aténa, -y f.	podle rodného jména Aneta (přesmyčka)
	Bábinka, -y f.	podle příjmení Dědková
	Badboy, -e m.	hrubý hoch
	Bafalák, -a m.	podle příjmení Falák
4	Balvan, -a m.	podle příjmení Stein
	Bambíno, -a m.	podle příjmení Dítě
	Bambule, -e f.	podle oblíbené čepice s bambulí
2	Banán I., -a m.	podle žlutého trička
	Banán II., -a m.	podle rodného jména Adam
	Barbie, neskl. f.	podle chování
3	Barulášek, -a f.	podle rodného jména Barbora
8	Bary, -ho m.	podle příjmení Bareš
3	Basket, -a m.	podle oblíbeného sportu
	Bedna, -y m.	přezdívka z fotbalu
	Bezzubka, -y m.	vypadl mu zub při zeměpisu
	Bíbí, neskl. f.	podle iniciál jejího jména a příjmení
	Bíbr, -a m.	podle účesu vlasů
	Bidlo, -a m.	podle vysokého vzrůstu
	Blesk, -a m.	velmi rychlý
3	Bloňďák, -a m.	podle barvy vlasů
	Blondýna, -y m.	podle vzhledu a chování
	Bob, -a m.	podle pohádkové postavičky
	Bourec, -e m.	podle toho, že je borec
2	Brambořík, -a m.	podle příjmení Brambora
	Bramby, -ho m.	podle vzhledu
	Brouk, -a m.	podle příjmení Chroust
8	Brožík, -a m.	podle příjmení Brož
	Bruce Lee, -a m.	věnuje se karate
	Bubeníček, -a m.	podle příjmení Bubeník
	Bublina, -y f.	podle chování (nafoukaná)
8	Bureška, -y f.	podle příjmení Burešová
10	Buríto, -a f.	podle příjmení Burešová
2	Buřt, -a m.	podle silné postavy
4	Cucka, -y f.	Podle rodného jména Lucka
	Cukrouš, -e m.	podle chování

10	Cvokin, -a m.	podle chování
	Cvoky, -ho m.	podle chování
5	Čáron, -a m.	podle příjmení Charon
	Čermy, -ho m.	podle příjmení Čermák
3	Čiči, neskl. f.	dívka se zelenýma očima
	Čikita, -y f.	podle rýmu s rodným jménem Nikita
	Čiňanka, -y f.	podle vzhledu
2	Čokopéro, -a m.	do klína mu spadla rozměklá čokoláda
5	Čurda, -y m.	podle častého odchodu na WC
	Donutek, -a m.	podle vzhledu – malý a kulatý
8	Děda, -y m.	podle chování
	Dejv, -a m.	podle rodného jména David
	Denda, -y m.	podle rodného jména Dan
	Dodo, -a m.	podle rodného jména Dominik
2	Donutka, -y f.	zbožňuje donuty
2	Dračice, -e f.	podle povahy
	Dršňačka, -y f.	podle chování
6	Duty, -ho m.	podle špatných výsledků ve škole (je dutej)
3	Dvořka, -y f.	podle příjmení Dvořáková
	Dydý, -ho m.	zkrácení jména David Dohnal
11	Ebola, -y f.	neoblíbená holka
	Eifelovka, -y f.	podle vysoké postavy
	Elegant, -a m.	podle vzhledu
	Elys, neskl. f.	podle rodného jména Eliška
2	Emogirl, -a m.	podle stylu oblékání
3	Ený, neskl. f.	podle rodného jména Aneta
	Eráč, -e m.	podle jména Erik
3	Eragon, -a m.	podle filmu
	Fífa, -y m.	podle rodného jména Filip
	Fifien, neskl. f.	podle rodného jména Vivien
	Fifinka, -y f.	podle účesu (culíky s mašlí)
	Frajer, -a m.	podle úspěchu ve fotbale
7	Frozen, neskl. f.	podle oblíbené pohádkové postavy
9	Fůňa, -i m.	podle funění
4	Gorri, -ho m.	chová se jako gorila
2	Gunman, -a m.	podle PC hry
2	Hadice, -e f.	podle příjmení Hádková
	Hami, neskl. f.	podle oblíbené přesnídávky
4	Havel, -a f.	podle příjmení Havelková
	Hikari, neskl. f.	podle zájmu – Anime
4	Hobin, -a m.	je malý jako hobit
2	Hobit, -a f.	podle malého vzrůstu
	Holka, -y m.	kluk, který často pláče
	Holoubek, -a m.	podle obličeje
4	Holub, -a m.	podle obličeje
6	Houba, -y m.	podle účesu
	Houska, -y m.	podle příjmení Pekař
2	Hroch, -a m.	podle postavy
	Hyldebranda, -y f.	mohutná dívka

2	Chobotnice, -e f.	podle příjmení Choboutová
	Jablko, -a m.	podle příjmení Hruška
2	Ježek, -a m.	podle účesu
	Ježíš, -e m.	často používá slovo <i>Ježíš</i>
8	Jірmen, -a m.	podle rodného jména Jiří
2	Jožka, -y m.	podle rodného jména Josef
2	Jurda, -y m.	podle rodného jména Jiří – Jirka
3	Justin, -a m.	podle účesu
	Justinka, -y f.	podle oblíbeného zpěváka
	Kabineták, -a m.	šplhoun navštěvující často kabinet
6	Kačaba, -y f.	podle postavy z reklamy
	Kačer Donald, -a m.	podle rtů
2	Kafe, neskl. f.	podle tmavé pleti
6	Kachna I., -y f.	podle smíchu
	Kachna II., -y f.	podle postavy připomínající kachnu
	Kájínek, -a m.	lezl oknem ze třídy
4	Kakadu, neskl. m.	podle účesu
	Kaktus, -a m.	podle rašících vousů
7	Kalča, -i f.	podle příjmení Kalcová
2	Kapusta, -y f.	podle účesu
	Kapustňák, -a m.	podle příjmení Kapounek
	Karkulín, -a m.	podle červeného šátku
2	Karotka, -y f.	podle oblíbené zeleniny
	Katuš, neskl. f.	podle rodného jména Kateřina
7	Kaufland, -a m.	podle příjmení Kaufman
	Kečupák, -a m.	milovník kečupu
	Keliška, -y f.	spojení příjmení a rodného jména (Kelná Eliška)
3	Kenny, -ho m.	podle příjmení Král
	Ketchupák, -a m.	podle oblíbené potraviny
9	Klasanda, -y m.	podle příjmení Klásek
	Kličko, -a m.	podle svalnaté postavy
2	Klíma, -y m.	podle příjmení Kliment
2	Knedlík, -a m.	kvůli nemoci (nemůže jíst knedlíky)
	Koblížek, -a f.	podle oblíbeného pečiva
	Kočička, -y f.	pěkná dívka
	Konfident, -a m.	práškač
8	Kotel, -e f.	podle příjmení Kotlíková
	Koule, -e m.	podle silné postavy
	Kozatice, -e f.	podle vyvinutého poprsí
	Kozel, -a m.	podle příjmení Kozina
6	Krocance, -e f.	podle výrazu ve tváři
	Kroximo, -a m.	podle PC hry
2	Krychle, -e m.	podle tvaru hlavy
	Křéča, -i m.	podle příjmení Křeček
	Křeček, -a m.	podle příhody na lyžařském kurzu
2	Křoví, -í m.	na školní besídce hrál "křoví"
2	Kubajs, -e m.	podle rodného jména Jakub (Kuba)
	Kuliočko, -a f.	podle postavy z filmu
2	Kundalenka, -y f.	podle rodného jména Lenka

	Kuře I., -te m.	podle rozčepýřených vlasů
4	Kuře II., -te m.	podle výrazu obličeje
2	Květák I., -a m.	podle účesu
6	Květák II., -a m.	podle příjmení Květoň
	Ledny, -ho m.	podle příjmení Ledanovský
	Legolas, -e m.	podle podobnosti s filmovým hrdinou
	Legomon, -a m.	podle vzhledu
2	Lenochod, -a m.	podle chůze
2	Lentilka, -y f.	podle rodného jména Leontýna
	Letadlo, -a m.	podle příhody s rozsedlým letadélkem
2	Levi, -ho m.	podle oblíbené postavy
	Líča, -i f.	podle neoblíbeného leča
	Liška, -y f.	chytrá dívka
4	Luciana, -y f.	podle rodného jména Lucie
4	Lupa, -y m.	podle jména a příjmení Lukáš Palička
4	Macek, -a m.	podle rodného jména Martin
2	Macík, -a m.	podle příjmení Macek
4	Mackič, -e m.	podle příjmení Macek
	Majonézka, -y f.	podle oblíbené pochutiny
	Malíček, -a m.	podle příjmení Malý
2	Mánička, -y m.	podle účesu
	Maník, -a m.	podle chování
	Marfi, -ho m.	podle příjmení Marfík
4	Marphy, -ho m.	podle příjmení Marfík
	Máslo, -a m.	podle příjmení Maslák
	Matějda, -y m.	podle rodného jména Matěj a tvarohu Matylida
	Maty, -ho m.	podle rodného jména Matěj
4	Mejdlo, -a m.	podle přechnutí ve jméně Majda
4	Mihule, -e f.	podle příjmení Mihulová
2	Michna, -y f.	podle příjmení Michnová
	Mímo I., -a m.	podle rodného jména Michal
4	Mímo II., -a m.	podle PC hry
	Mišelin, -a m.	podle rodného jména Michal
	Morče, -te f.	podle buclatých tváří
	Mrkev, -e m.	podle oranžové barvy oblečení
	Murphy, -ho m.	podle příjmení Marfík
	Nikližnice, -e f.	podle rodného jména Nikola
4	Nosál, -a m.	podle výrazného nosu
	Okurka, -y f.	podle příjmení Kůrková
2	Omeleta, -y f.	podle příjmení Opeletová
2	Opičák, -a m.	podle chování
	Oski, -ho m.	podle rodného jména Oskar
2	Ovečka, -y f.	podle kudrnatých vlasů
2	Pája, -i m.	podle příjmení Pavlík
	Pako, -a m.	podle chování
2	Palačinka, -y f.	podle příjmení Opeletová – Omeleta – Palačinka
	Panda, -y f.	podle oblíbeného zvířete
	Paralen, -a m.	často ho bolí hlava, užívá léky
	Paušál, -a m.	nevěděl, co slovo paušál znamená

2	Penny, neskl. f.	podle rodného jména Denisa (Denni)
3	Pepek námořník, -a m.	podle svalnaté postavy
3	Petarda, -y f.	podle rodného jména Petra
	Petersburg, -a m.	podle rodného jména Petr
2	Piňďa I., -i f.	přezdívku zdědila po otci
3	Piňďa II., -i m.	podle malé postavy
3	Plevel, -a m.	podle příjmení Kopřiva
	Polívka, y- f.	podle chování – nevýrazná dívka
7	Pondy, -ho m.	podle příjmení Pondrelli
4	Popin, -a m.	podle tanečního stylu
3	Prase I., -te m.	podle výrazného nosu
2	Prase II., -te m.	podle rozplácělého nosu
5	Prcek, -a f.	podle malé postavy
	Pšendice, -e f.	podle citátu z pohádky <i>Na vlásku</i>
	Pšenice, -e f.	podle citátu z pohádky <i>Na vlásku</i>
	Pštros, -e m.	podle vzhledu
	Pytel, -a m.	podle příjmení Rittel
2	Pytlík, -a m.	podle příjmení Sak
	Rajče, -te m.	podle vzhledu – často se červená
2	Rákosníček, -a m.	podle podobnosti s pohádkovou postavičkou
2	Rambo, -a m.	podle svalnaté postavy
	Rapl, -a m.	podle chování
2	Robokop, -a m.	podle agresivity
2	Rocky, neskl. f.	podle rappera Rockyho
2	Rozhledna, -y f.	podle vysoké postavy
2	Rozkrok, -a m.	podle příjmení Roztok
	Rybíz, -e m.	podle kyselého rybízu, který měl na svačinu
	Řembo, -a m.	podle příjmení Řembízský
8	Řembuch, -a m.	podle příjmení Řembízský
	Řízek, -a m.	malý podsaditý chlapec
10	Satan, -a m.	podle oblíbeného hudebního stylu (metal)
	Scatta, -y f.	podle PC hry
2	Sendy, neskl. f.	podle rodného jména Sandra
	Sikes, -e m.	podle oblíbeného zpěváka
2	Simka, -y f.	závislá na mobilu
3	Skeleton, -a m.	podle PC hry
3	Sklenička, -y m.	podle příjmení Sklenář
7	Skrillex, -i f.	podle oblíbeného zpěváka
4	Slepička, -y f.	podle chování, upovídána drbna
6	Slinták, -a m.	podle upovídání
4	Slíny, -ho m.	přezdívka z dětství
	Slodgy Lemín, -a m.	podle PC hry
	Smajlík, -a f.	podle milé povahy
2	Soudek, -a m.	podle vzhledu
	Sprejošík, -a m.	sprejer
	Starouš, -e m.	podle velmi světlých (šedivých) vlasů
2	Steroid, -a m.	podle svalnaté postavy
	Strašák, -a m.	podle celkového vzhledu
4	Studna, -y f.	podle příjmení Studénková

	Surikatka, -y f.	podle chování – neustále pobíhá sem a tam
7	Svíťa, -i m.	podle příjmení Sviták
	Sýček, -a m.	podle příjmení Sovák
	Sýkorka, -a m.	podle příjmení Sýkora
3	Sýkořice, -e f.	podle příjmení Sýkorová
	Sýr, -a m.	podle oblíbené svačiny
3	Šampón, -a m.	podle vzhledu – pečlivě upravený
	Škubánek, -a f.	podle pohádkové postavičky
2	Šmoula, -y m.	podle příjmení Šmolka
	Šmoulinka, -y f.	podle oblíbené barvy oblečení
	Šulcík I., -a f.	podle příjmení Šulcová
	Šulcík II., -a m.	podle příjmení Šulc
2	Šunka, -y f.	podle zaměstnání otce (řezník)
12	Tekken, -a m.	podle oblíbené PC hry
3	Temmo, -a m.	podle PC hry
2	Tess, neskl. f.	podle rodného jména Tereza
6	Tetris, -e m.	podle příjmení Tetradinis
	Transka, -y f.	vypadá jako kluk
	Trol, -a m.	podle postavy a výrazných palců
	Trola, -y m.	podle PC hry
14	Troll, -a m.	podle malé postavy a výrazných palců
	Trosy, -y m.	podle příjmení Trosek
4	Trus, -a m.	podle příjmení Trosek
2	Tuňák, -a m.	podle příjmení Tuna
	Ubulínek, -a f.	Podle chování – často pláče
6	Ušoplesk, -a m.	podle výrazných uší
2	Vajíčko I., -a f.	podle rozmanitě barevných nehtů
	Vajíčko II., -a m.	podle pleše na hlavě
2	Vendys, -e m.	podle rodného jména Václav
6	Verona, -y f.	podle rodného jména Veronika
	Veverka I., -y f.	podle rodného jména Veronika
2	Veverka II., -y m.	rád leze po stromech
	Vikouš, -e m.	podle rodného jména Viktor
2	Vinetů, -a m.	podle dlouhých tmavých vlasů a účesu
2	Vorlice, -e f.	podle příjmení Vorlíčková
2	Záhy, -ho m.	podle příjmení Záhora
	Záhora, -y m.	podle příjmení Záhorský
	Záhorák, -a m.	podle příjmení Záhorský
	Zachy, -ho m.	podle příjmení Zach
	Zeman, -a m.	podle parodie na současného prezidenta
	Zlatovláska, -y m.	podle barvy vlasů
	Zmijozelová, -é f.	podle příjmení Hádková
2	Zombie, -ho, m.	podle výrazu očí
	Zoom, -a m.	podle TV stanice
	Zrza, -y f.	podle barvy vlasů
8	Zrzka, -y f.	podle barvy vlasů
8	Zuzanátor, -a f.	podle rodného jména Zuzana
15	Žába, -y m.	podle zelené mikiny (nosil ji každý den)
	Železnice, -e f.	podle příjmení Železná

3	Želva, -y f.	má ráda želvy
	Žirafa, -y f.	podle vysoké postavy
2	Žumpa, -y m.	podle filmu
4	Žumpička, -y m.	podle zažívacích potíží na školním výletě
4	Žužu, neskl. f.	podle oblíbené cukrovinky

II. – Přezdívky na osmiletém gymnáziu

Četnost	Přezdívka	Motivace vzniku přezdívky
	Adidas, -e m.	podle značky batohu
	Afrodita, -y f.	krásná holka
	Análka, -y f.	podle rodného jména Amálka
2	Angličák, -a m.	pochází z Anglie
3	Anténa, -y f.	podle rodného jména Aneta
4	Antilopa, -y f.	podle smíchu
	Antoni, -ho m.	podle příjmení Antoníček
	Autobus, -a m.	podle rozložitě postavy
7	Bambo, -a m.	přezdívka z dětství
	Banán, -a m.	podle rodného jména Adam
	Barbucha, -y f.	podle rodného jména Barbora
4	Bašu, neskl. f.	podle příjmení Bašusová
3	Becher, -a m.	podle příjmení Zeman
	Beruška, -y f.	podle masky na karnevalu
4	Big Head, -a m.	podle velké hlavy
	Blbec, -e m.	podle příjmení Brabec
15	Bobr I., -a m.	podle předkusu, velkých zubů
	Bobr II., -a m.	podle vzhledu
2	Bobr III., -a m.	podle nadměrného ochlupení
	Bohouš, -e f.	podle rodného jména Barbora
2	Bořek, -a m.	podle příjmení Bořkovec
	Brambora, -y f.	podle rodného jména Barbora
5	Bramboráková, -é f.	podle příjmení Horáková
2	Brazil, -a m.	podle otcovy firmy
	Brokolice, -e f.	podle účesu
3	Bronzák, -a m.	podle opálení
	Brzda, -y m.	podle příjmení Brázda
	Bříza, -y m.	podle příjmení Topol
2	Cukřík, -a m.	má velmi rád cukr
2	Čarodějnice, -e f.	podle účesu
	Čarodka, -y f.	podle červených vlasů
7	Číža, -i m.	podle příjmení Čížek
	Dcera, -y f.	podle malé postavy
2	Delfín, -a m.	podle častého vychloubání
3	Dikobraz I., -a m.	podle podoby v obličejí
	Dikobraz II., -a m.	podle účesu
	Díra, -y m.	špatný brankář
	Doly, neskl. f.	podle příjmení Doležalová

2	Doomsday, -e m.	podle komiksové postavy
8	Drahy, -ho m.	podle příjmení Drahozal
	Drobenka, -y f.	podle drobné postavy
	Duch, -a m.	podle příjmení Duchoslav
	Džaba, -y m.	podle silné postavy
	Eifelovka, -y m.	podle vysoké postavy
	Elektron, -a m.	šikovný v matematice a chemii
	Emač, -e m.	podle oblíbeného hudebního stylu
	English, -e m.	žil dlouho v Anglii
	Eso, -a m.	výborný sportovec
2	Fantomas, -e m.	podle filmové postavy
	Fialka I., -y f.	podle příjmení Fialová
	Fialka II., -y m.	podle příjmení Fiala
	Filozof, -a m.	pořád nad něčím přemýšlí
3	Fiona, -y f.	podle postavy
	Friták, -a m.	podle oblíbených hranolek
	Ginger, -a m.	podle zrzavých vlasů
3	Grapefruit, -a m.	podle příhody s pomerančem
2	Gymnastka, -y f.	podle pružné postavy
3	Hans, -e m.	podle rodného jména Jan
	Harry Potter, -a m.	nosí stejné brýle jako filmová postava
	Hippie, neskl. m.	podle stylu oblečení
	Hirošima I., -y f.	podle "výbuchu" při zeměpisu
3	Hirošima II., -y f.	podle výbušné povahy
	Hlad, -a m.	má stále chuť k jídlu
2	Honzíček, -a m.	třídní šplhoun
	Honzík, -a m.	třídní šplhoun
2	Houba I., -y f.	podle účesu
	Houba II., -y m.	podle příjmení Kouba
3	Hroch, -a f.	podle podoby v obličejí
	Hřebík, -a m.	podle příjmení Přibík
	Hydra, -y m.	podle příjmení Vydra
9	Chodník, -a f.	podle příjmení Chodurová
	Chuligoš, -e m.	podle chování
	Inženýr, -a m.	fanoušek lokomotiv
3	Jančidlo, -a m.	podle příjmení Jančík
13	Ječek, -a m.	uječený člověk, který má příjmení Ježek
	Jerry, -ho m.	podle rodného jména Tom
4	Johanesburg, -u m.	podle rodného jména Johana
7	Johny English, -e m.	původem z Anglie
2	Kadimír, -a m.	podle rodného jména Vladimír
3	Kalašnikov, -a m.	podle původu z Ruska
3	Kapibara, -y f.	podle velkých zubů
3	Kárka, -y f.	podle rodného jména Klára
	Kasa, -y m.	podle příjmení Čása
4	Katolík, -a m.	podle původu ze Španělska
9	Kentaur, -a m.	podle svalnaté postavy
	Kentaufice, -e f.	chodila s Kentauřem
2	Kikouš, -e m.	podle rodného jména Kristýna

7	Kivi, neskl. f.	podle rodného jména Viktorie – Viky
2	Kiwi, neskl. f.	podle rodného jména Viktorie – Wiky
	Klarušina, -y f.	podle rodného jména Klára
2	Klubíčko, -a m.	podle příjmení Klubal
	Knihomolka, -y f.	ráda čte
	Koblitron, -a m.	má rád koblihy
	Kokos, -e m.	podle účesu
	Komín, -a m.	podle vysoké postavy
	Kopr, -a m.	podle básničky, kterou recitoval a popletl
2	Košilka, -y f.	podle stylu oblečení
3	Kozabela, -y f.	podle rodného jména Izabela
16	Kozel, -a m.	podle příjmení Kozlovský
	Kozlice, -e f.	podle překnutí
	Kozlík, -a m.	podle příjmení Kozlovský
2	Kráva, -y f.	podle rodného jména Klára
3	Krteček, -ka m.	podle účesu
7	Krůta, -y m.	podle příjmení Růta
	Křeček I., -a f.	má ráda křečky
2	Křeček II., -a m.	podle chování
14	Křeček III., -a m.	podle zubů
	Křeček IV., -a m.	umí napodobit křečka a všechny kouše
	Křeček V., -a m.	podle zubů a malé postavy
5	Ksůša, -i f.	podle rodného jména Xenie
	Kudlanka, -y f.	podle vysoké štíhlé postavy
2	Kufřík, -a m.	podle příhody s kufříkem
	Kulička, -y m.	podle baculaté postavy
2	Kůň, -ě m.	podle podlouhlého obličej
4	Kunhůta, -y f.	podle povýšeného chování
1	Kuře I., -te f.	podle oblíbeného žlutého svetru
13	Kuře II., -te f.	podle lásky ke kuřatům a nechuti ke KFC
	Kvašňák, -a m.	podle fotbalisty Kvašňáka
	Květák, -a m.	podle účesu
9	Latrína, -y f.	podle rodného jména Katarína
	Lenochod, -a m.	je pomalý
4	Liliput, -a m.	podle malé postavy
10	Louža, -i m.	podle příjmení Louženský
7	Luigi, -ho m.	podle postavičky z PC hry
	Lukáš, -e m.	podle překnutí učitelky (správné jméno je Tomáš)
2	Majk, -a m.	podle rodného jména Michael
7	Mário, -a m.	podle postavičky z PC hry
	Marod, -a m.	chodí shrbený, jako by byl nemocný
2	Mastňák, -a m.	podle mastných vlasů
	Medvěd, -a m.	podle účesu
2	Metalista, -y m.	podle oblíbeného hudebního stylu
18	Millty, -ho m.	podle PC hry
9	Mimin, -a m.	často se chová jako mimino
	Moby Dick, -a m.	podle silné postavy
4	Mojža, -i m.	podle příjmení Mojžíš
	Moučník, -a f.	mladší sestra <i>Mouky</i>

	Mouka, -y f.	podle příjmení Mouková
25	Mravenečník, -a m.	podle oblíbených bonbonů <i>Skittles</i>
2	Mrkvička, -y f.	podle rodného jména Anička
	Mrož, -e m.	podle velkých zubů
	Mrožová, -é f.	podle příjmení Brožová
8	Mužik, -a m.	je slabý a bezbranný
4	Nagýny, -ho m.	podle příjmení Nagy
	Nedorost, -a m.	je malý a jmenuje se Nehasil
3	Nekvasil, -a m.	podle příjmení Nehasil
	Nesquik, -a m.	nosí tričko s nápisem <i>Nesquik</i>
	Neutron, -a m.	podle kamaráda <i>Elektrona</i>
16	Noha, -y f.	podle rodného jména Johana, Joha – Noha
2	Nutella, -y f.	podle oblíbené čokoládové pomazánky
	Nuteloid, -a m.	podle oblíbené čokoládové pomazánky
2	Ocásek, -a f.	podle chování
5	Ohnislav, -a m.	podle videa z internetu
	Olaf I., -a m.	vypadá jako Viking
9	Olaf II., -a m.	podle postavy sněhuláka z filmu <i>Frozen</i>
	Pakoň, -ě m.	podle příjmení Machoň
	Pampeliška, -y f.	podle rodného jména Eliška
	Papoušek I., -a m.	podle obarvených vlasů
	Papoušek II., -a m.	podle velmi barevného oblečení
	Pasy, -ho m.	podle příjmení Pásek
3	Pekáč, -e m.	podle příjmení Pekař
5	Peky, -ho m.	podle příjmení Pekař
13	Penis, -e m.	podle rodného jména Denis
10	Pepa, -y f.	podle rodného jména Štěpánka
	Pepek I., -a m.	podle rodného jména Josef
2	Pepek II., -a m.	podle svalnaté postavy
	Pepík, -a f.	podle rodného jména Štěpánka
	Perikles, -e m.	podle protáhlé hlavy
2	Peroxid, -y f.	podle odbarvených vlasů
2	Pindička, -y f.	podle rodného jména Linda
9	Pink Floyd, -a m.	podle oblíbené hudební skupiny
2	Pívo, -a m.	podle malého vzrůstu
9	Plackov, -a m.	podle příjmení Pljaskov
6	Polly, neskl. f.	podle rodného jména Apolena
	Popkorn, -a m.	podle příjmení Korn
2	Prcek, -a f.	podle malé postavy
	Prdka, -y f.	podle velkého pozadí
	Profesor, -a m.	nosí brýle a je chytrý
2	Prsatice, -e f.	podle postavy
	Průjem, -u m.	podle příjmení Luyen
	Přerostlík, -a m.	podle velmi vysoké postavy
3	Pudink, -a m.	podle oblíbené svačiny
	Půllitr, -a m.	podle brýlí
	Pyroslav, -a m.	podle rodného jména Miroslav
2	Rádio, -a m.	podle upovídánosti
3	Rajče, -te f.	podle rudé barvy v obličeji

	Rony, neskl. f.	podle rodného jména Veronika
2	Rovnákářka, -y f.	podle rovnátek
3	Rytíř, -e m.	podle mikiny s obrázkem rytíře
	Řízek, -a m.	podle židovského původu
	Samorost, -a m.	bývá často sám doma
8	Santa, -y m.	podle kostýmu na Halloween
	Satan, -a m.	poslouchá metalovou hudbu
5	Shrek I., -a f.	podle podoby v obličeji
	Shrek II., -a m.	podle stylu oblečení
	Shrek III., -a m.	podle postavy
17	Sid, -a m.	podle tvaru hlavy (postavička z <i>Doby ledové</i>)
	Skeleton, -a m.	podle vzhledu
	Skřet, -a m.	podle výrazu na třídní fotografii
19	Slezina, -y f.	podle rodného jména Betyna a prasátka Pepina
13	Sloník, -a m.	podle velkých uší
7	Sobík, -a m.	podle kostýmu na Halloween
	Sova, -y f.	podle výrazu v obličeji
3	Splašek, -a m.	podle rodného jména Vašek
	Sportovec, -e m.	podle způsobu oblékání
	Standa, -y m.	podle rodného jména jeho otce
7	Sváča, -i m.	podle příjmení Sváček
	Svačina, -y m.	podle příjmení Sváček
	Svobodák, -a m.	podle příjmení Svoboda
7	Svoby, -ho m.	podle příjmení Svoboda
	Sysel, -a m.	podle podoby v obličeji
	Šašek, -a m.	podle rodného jména Vašek
2	Šerif, -a m.	vůdčí typ
2	Španělský ptáček, -a m.	podle původu ze Španělska
	Špek, -a m.	podle silné postavy
2	Šuman, -a m.	podle rodného jména Šimon
	Šustilka, -y f.	často s něčím šustí v tašce
4	Tíša, -i f.	podle příjmení Tišerová
10	Troll I., -a f.	podle malé postavy
	Troll II., -a m.	podle obličeje
4	Trubač, -e f.	podle příjmení Trubačová
	Truhlík, -a m.	podle příjmení Truhlář
	Tuba, -y m.	podle jména Jakub – Kuba
2	Tukan, -a m.	podle příjmení Tukárek
	Učitelka, -y f.	chytrá holka
	Ušák, -a m.	podle velkých uší
3	Vajíčko, -a m.	podle malé a silné postavy
6	Vanice, -e f.	podle příjmení Váňová
	Věča, -i f.	podle rodného jména Veronika
4	Večerníček, -a m.	vypadá jako <i>Večerníček</i>
4	Venuše, -e f.	podle vzhledu – výrazných ženských rysů
	Věšák, -a m.	věšel se na ostatní, když byl unavený
2	Veve, neskl. m.	podle příjmení Veverka
	Veverka, -y f.	podle velkých zubů
	Viking, -a m.	podle vzhledu

	Vočko, -a m.	podle úrazu oka na výletě
8	Voldemort, -a f.	podle nosu
	Vůl, -a m.	podle příjmení Wohl
2	Vydra, -y f.	dobrá plavkyně
	Vydrýsek, -a m.	podle příjmení Vydra
2	Vysavač, -e m.	podle příjmení Luxa
2	Výtok, -u m.	podle rodného jména Vítek
	Washman, -a m.	málo se myje
19	Wikipedie, -e f.	šprtka, hodně toho ví
	William, -a m.	podle podoby s M. Gibsonem (ve filmu)
2	Wodous, -e m.	podle příjmení Voda
17	Zadek, -a m.	podle rodného jména Radek
	Zachariáš, -e m.	podle příjmení Zach
5	Záchod, -a m.	podle příjmení Zach
	Záprdek, -a m.	podle příjmení Furdek
2	Zařikávač koček, -e m.	podle zařikávání koček
2	Zmrzlina, -y f.	podle účesu
	Zrzounek, -a m.	podle zrzavých vlasů
	Zub, -a m.	podle výrazného předkusu
	Zubajda, -y m.	podle příjmení Zubík
	Zubatec, -ce m.	podle velkých zubů
	Zubov, -a m.	podle velkých zubů
	Žába, -y m.	podle příjmení Čáp
4	Žáci, -ho m.	podle příjmení Žáček
	Žalud, -a m.	podle čepice, kterou nosí
3	Žaneta Planeta, -y f.	podle rodného jména Aneta
	Žaneta, -y f.	podle rodného jména Aneta
	Žehlicí prkno, -a f.	podle plochého hrudníku
	Želvíno, -a m.	chovatel želv
4	Žid, -a m.	podle chování – lakomec
	Žirafa I., -y f.	podle vysoké postavy
11	Žirafa II., -y m.	podle velmi vysoké postavy
	Žirafák, -a m.	podle velmi vysoké postavy

2.2.3 Četnost přezdívek

V této kapitole vycházíme z informací o četnosti jednotlivých přezdívek uvedených ve *Slovníku přezdívek*. Nadále budeme se získaným materiálem nakládat následujícím způsobem: Za přezdívky v pravém slova smyslu považujeme všechny přezdívky, které jsme získali na základní škole i na gymnáziu a které uvádíme ve *Slovníku přezdívek*. Pro další práci a podrobnější rozbor přezdívek se blíže zaměříme na přezdívky, které se v dotaznících objevily nejméně dvakrát, abychom eliminovali náhodné a nefunkční přezdívky, neboť vycházíme ze situace:

Jsem žákem osmé třídy základní školy/ tercie osmiletého gymnázia a

- a) mám přezdívku, uvedu ji do dotazníku a napíše ji i můj kamarád, který mi tak říká;
- b) já a kamarád jsme vymysleli přezdívku pro třetí osobu, ta ji ale nezná, já a můj kamarád přezdívku uvedeme do dotazníku;

Tento přístup umožňuje vyloučit případy, kdy si jedinec sám vymyslí přezdívku, ale nikdo další z kolektivu ji nebere v potaz, nikdo ji nepoužívá.

Z celkového počtu 294 přezdívek ze základních škol jsme zjistili 153 vícečetných přezdívek; z celkového počtu 268 přezdívek na víceletých gymnáziích potom 129 různých, alespoň dvakrát se opakujících přezdívek. Pro další práci jsme stanovili na základě četnosti jednotlivých přezdívek celkem šest kategorií, do kterých jsme přezdívky rozdělili:

- přezdívky, které se objevily pouze jedenkrát;
- přezdívky, které se objevily dvakrát;
- přezdívky, které se opakovaly 3–5krát;
- přezdívky, které se opakovaly 6–9krát;
- přezdívky, které se opakovaly 10–15krát;
- přezdívky, které se opakovaly více než 15krát;

Informace o četnosti přezdívek jsou zaneseny do následující tabulky:

Tabulka 5: Četnost přezdívek na různých typech škol

Četnost přezdívek	Přezdívky na ZŠ		Přezdívky na G	
	Počet	%	Počet	%
1x	141	48,0%	139	51,9%
2x	68	23,1%	44	16,4%
3x	22	7,5%	22	8,2%
4x	25	8,5%	16	6,0%
5x	2	0,7%	6	2,2%
6x	11	3,7%	2	0,7%
7x	6	2,0%	9	3,4%
8x	9	3,1%	4	1,5%
9x	2	0,7%	8	3,0%
10x	3	1,0%	3	1,1%
11x	2	0,7%	1	0,4%
12x	1	0,3%	0	0,0%
13x	0	0,0%	4	1,5%
14x	0	0,0%	1	0,4%
15x	2	0,7%	1	0,4%
16x	0	0,0%	2	0,7%
17x	0	0,0%	2	0,7%
18x	0	0,0%	1	0,4%
19x	0	0,0%	2	0,7%
25x	0	0,0%	1	0,4%
Celkem	294	100%	268	100%

Jak je patrné z tabulky, mezi oběma typy škol lze vysledovat v užívání přezdívek určité tendence. Nejvýznamnější je fakt, že na obou typech škol tvoří největší skupinu přezdívky, které uvedl do dotazníku pouze jeden respondent. Jedná se o 141 přezdívku na základní škole a 139 přezdívek na gymnáziu. Předpokládáme, že se jedná o pojmenování, která se v komunikaci v budoucnu rozšíří, nebo pro svou nahodilost zaniknou.

Přezdívek, které jsme v dotaznících zaznamenali dvakrát, bylo na základní škole 68 (23,1 % všech přezdívek), na gymnáziu pouze 44 (16,4 %). Z tohoto zjištění vyvozujeme, že ve srovnání s gymnáziem vznikají na základní škole v mnohem větší míře přezdívky, které užívá značně omezený počet mluvčích.

Přezdívek, které respondenti uvedli v dotaznících 3–5krát, jsme na základní škole zjistili celkem 49 (16,7 % přezdívek), na gymnáziu 44 (16,4 % přezdívek). Tyto přezdívky

jsou používány především v malých skupinkách kamarádů a kamarádek, ve kterých hrají důležitou roli jako velmi osobní, nebo naopak tajná, „kospirační“ jména.

Zajímavá je skupina přezdivek, které se v kolektivu ujaly do té míry, že je v komunikaci stabilně užívá 6–9 mluvčích. Při předpokládaném průměrném počtu⁷⁴ 22 žáků ve třídě na základní škole a 25 žáků ve třídě na gymnáziu, kteří se zúčastnili naší ankety, používá (nebo alespoň zná) tuto přezdívku minimálně čtvrtina třídy. Zjistili jsme, že na základní škole je 28 dětí, kteří mají přezdívky, jimiž je oslovuje 6–9 spolužáků (tvoří tak 9,5 % přezdívek), na gymnáziu je to 23 dětí (8,6 %).

Poslední dvě skupiny přezdívek jsou z tohoto hlediska nejzajímavější. Jedná se o přezdívky, které v komunikaci běžně používá jako paralelu k rodnému jménu nositele více než polovina žáků příslušné třídy. Přezdívek, které se v našem materiálu objevily 10–15krát, jsme na základní škole zaznamenali 8 (2,7 % všech přezdívek), na gymnáziu 10 (3,8 % všech přezdívek). Je přirozené, že počet takovýchto přezdívek není vysoký, o to cennější pro nás takovýto materiál je.

Za zcela unikátní považujeme zjištění, ke kterému jsme dospěli na základě rozboru dotazníků z víceletého gymnázia. Zatímco na základní škole se nám nepodařilo zaznamenat žádnou přezdívku, která by se v kolektivu opakovala více než patnáctkrát, na gymnáziu jsme takovéto přezdívky zaznamenali. Dvě přezdívky se objevily v dotaznicích šestnáctkrát, dvě sedmáctkrát, jedna přezdívka byla zaznamenána osmáctkrát, devatenáctkrát se objevily dvě přezdívky a jedna přezdívka se objevila dokonce pětadvacetkrát. Celkem se jedná o 8 přezdívek, které tvoří 2,9 % přezdívek získaných v terciích na gymnáziu.

Na základě popisu posledních dvou skupin můžeme konstatovat, že na gymnáziu je používání přezdívek ve srovnání se základní školou více rozšířené, a to především proto, že jsme zaznamenali existenci přezdívek, které v komunikaci používá většina kolektivu. Jedná se o přezdívky, které tak plnohodnotně nahrazují v neformální komunikaci oficiální jméno příslušné osoby.

Náš výzkum dokazuje, že nejvýznamnějším rozdílem mezi přezdívkami žáků základních škol a gymnázií je výrazný rozdíl v počtu žáků, kteří v jednotlivých kolektivech přezdívku aktivně používají. Na základních školách se nejčastěji objevují přezdívky

---

⁷⁴ Vycházíme z počtu odevzdaných dotazníků.

užívané pouze jednotlivci, dvojicemi, nebo v úzkých uzavřených skupinkách, zatímco na gymnáziích v daleko větší míře vyskytují přezdívky, které používá velká část třídy.

V následujících podkapitolách se podrobně zabýváme otázkou, jaká motivace vzniku přezdívek je v jednotlivých kategoriích podle frekvence, se kterou jsme přezdívky zachytili, dominantní a zda z tohoto pohledu mezi oběma typy škol existují relevantní rozdíly. Pro lepší orientaci uvádíme příklady všech přezdívek v jednotlivých kategoriích, které jsme zaznamenali. Kategorii přezdívek, které se objevily jedenkrát či dvakrát, záměrně vynecháváme.

Přezdívky na základní škole i na gymnáziu uvádíme samostatně, vždy postupujeme podle metodologie třídění na základě motivace přezdívky a pro lepší přehlednost vynecháváme kategorie, v nichž jsme nezaznamenali žádnou přezdívku (číselné označení jednotlivých kategorií zachováváme). Vedle názvu každé kategorie uvádíme arabskou číslicí v závorce počet zjištěných přezdívek. Přezdívky uvádíme abecedně bez ohledu na mluvnický rod.

Přezdívky na základní škole

V kategorii přezdívek, které se opakovaly 3–5krát, jsme zaznamenali celkem 49 přezdívek.

1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen (7): *Áďa, Barulášek, Cucka, Ený, Luciana, Macek, Petarda*;

1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (12): *Balvan, Čáron, Dvořka, Havel, Kenny, Mackič, Mihule, Plevel, Sklenička, Studna, Sýkořice, Trus*;

1.3 Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení zároveň (1): *Lupa*;

2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (14): *Ariela, Blondák, Čiči, Hobin, Holub, Justin, Kakadu, Kuře, Nosál, Pepek námořník, Pind'a, Prase, Prcek, Šampón*;

3. Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru (3): *Análnice, Gorri, Slepíčka*;

4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (8): *Basket, Eragon, Mimo, Popin, Skeleton, Temmo, Želva, Žužu*;

6. Přezdívky vzniklé z tzv. přerěknutí a častých průpovědek (1): *Mejdlo*;

7. Přezdívka podle rodinných příslušníků, podle původu (1): *Slíny*;

8. Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace (2): *Čurda, Žumpička*;

V kategorii přezdívek, které se opakovaly 6–9 krát, jsme zaznamenali celkem 28 přezdívek.

1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen (3): *Jiřmen, Verona, Zuzanátor*;

1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (13): *Bary, Brožík, Bureška, Kalča, Kaufland, Klasanda, Kotel, Květák, Marphy, Pondy, Řembuch, Svíťa, Tetris*;

2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (4): *Houba, Krocánice, Ušoplesk, Zrzka*;

3. Přezdívky podle chování, povahy, náтуры, charakteru (5): *Děda, Duty, Fůňa, Kachna, Slinták*;

4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (1): *Skrillex*;

5. Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav (2): *Frozen, Kačaba*;

V kategorii přezdívek, které se opakovaly 10–15 krát, jsme zaznamenali celkem 8 přezdívek.

1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (1): *Buríto*;

2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (1): *Troll*;

3. Přezdívky podle chování, povahy, náтуры, charakteru (2): *Cvokin, Ebola*;

4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (4): *Ajták, Satan, Tekken, Žába*;

Přezdívky na gymnáziu

V kategorii přezdívek, které se opakovaly 3–5 krát, jsme zaznamenali celkem 44 přezdívek.

1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen (8): *Anténa, Hans, Johanesburg, Kárka, Kozabela, Ksůša, Splašek, Žaneta Planeta*;

1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (13): *Bašu, Becher, Bramboráková, Jančidlo, Mojža, Nagýny, Nekvasil, Pekáč, Pěky, Tíša, Trubač, Záchod, Žáci*;

2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (13): *Big Head, Bronzák, Dikobraz, Fiona, Hroch, Kapibara, Krteček, Liliput, Rajče, Shrek, Vajíčko, Večerníček, Venuše*;

3. Přezdívky podle chování, povahy, náтуры, charakteru (4): *Antilopa, Hirošima, Kunhůta, Žid*;

4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (3): *Ohnislav, Pudink, Rytíř*;

7. Přezdívka podle rodinných příslušníků, podle původu (2): *Kalašnikov, Katolík*;
8. Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace (1): *Grapefruit*;

V kategorii přezdívek, které se opakovaly 6–9 krát, jsme zaznamenali celkem 23 přezdívek.

- 1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen (3): *Kivi, Latrina, Polly*;
- 1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (8): *Číža, Drahy, Chodník, Krůta, Plackov, Sváča, Svoby, Vanice*;
2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (2): *Kentaur, Voldemort*;
3. Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru (2): *Mimin, Mužik*;
4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (3): *Luigi, Mário, Pink Floyd*;
5. Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav (3): *Olaf, Santa, Sobík*;
7. Přezdívka podle rodinných příslušníků, podle původu (2): *Bambo, Johnny English*;

V kategorii přezdívek, které se opakovaly 10–15 krát, jsme zaznamenali celkem 10 přezdívek.

- 1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen (2): *Penis, Pepa*;
- 1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (1): *Louža*;
2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (5): *Bobr, Křeček, Sloník, Troll, Žirafa*;
3. Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru (1): *Ječek*;
4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (1): *Kuře*;

Přezdívek, které se opakovaly více než 15krát, jsme zaznamenali celkem 8.

- 1.1 Přezdívky vzniklé z rodných jmen (3): *Noha, Slezina, Zadek*;
- 1.2 Přezdívky vzniklé z příjmení (1): *Kozel*;
2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (1): *Sid*;
3. Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru (1): *Wikipedie*;
4. Přezdívky podle zálib a preference nositele (2): *Millty, Mravenečník*;

2.2.4 Dílčí závěry první fáze výzkumu

Na základě výše uvedených údajů jsme dospěli k následujícím zjištěním:

I. Množství přezdivek získaných na základních školách a gymnáziích je srovnatelné. Přezdívky, které jsme zaznamenali pouze jednou, tvoří v našem materiálu největší skupinu, cca polovinu všech získaných přezdivek. Předpokládáme, že se jedná především o náhodná pojmenování, okazionalismy, jejichž používání se v budoucnu rozšíří, nebo zanikne. Rozdílné tendence mezi oběma typy škol jsme zjistili u kategorie přezdivek, které jsme v dotaznících zaznamenali dvakrát. Na základní škole tyto přezdívky tvoří 23,1 % (68 přezdivek), na gymnáziích se jedná o 16,4 % (44 přezdivek). Ve srovnání s gymnáziem tak vznikají na základní škole v mnohem větší míře přezdívky, které v komunikaci užívá pouze velmi úzký okruh mluvčích. V dalších kategoriích přezdivek žádné zásadní rozdíly mezi oběma typy škol nenalzáme.

Významné zjištění jsme učinili v souvislosti s kategorií přezdivek, které k oslovení spolužáka používá více než patnáct členů třídy. Zatímco na základních školách se takto rozšířená přezdívka vůbec neobjevila, na gymnáziích jsme jich zaznamenali celkem osm. Z celkového počtu 562 přezdivek, které jsme zkoumali, má tedy pouze 8 dětí z gymnázia takovou přezdívku, kterou ho oslovují všichni členové sociální skupiny (celé třídy). Zjištěná fakta nás opravňují k závěru, že v kolektivu žáků na víceletém gymnáziu je užívání přezdivek více funkční, neboť jednotlivé přezdívky v komunikaci používá více členů třídy.

II. Velmi podrobně jsme se zabývali otázkou motivace přezdivek na jednotlivých typech škol. Jak na základní škole, tak na gymnáziu jsme zaznamenali velké množství přezdivek utvořených z rodných jmen a příjmení nositelů. Jedná se o standardní jev, který je obvyklý ve všech kolektivech.

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele a přezdívky, které vznikly podle chování, povahy, nátury a charakteru svého nositele, se objevují relativně často ve všech kategoriích z hlediska frekvence přezdivek na obou typech škol. Výrazněji se získaná data odlišují pouze v kategorii přezdivek, které jsme zaznamenali 10–15krát, kdy na základní škole byla zachycena pouze jedna přezdívka podle vzhledu nositele, zatímco na gymnáziu celkem 5 takovýchto přezdivek. Přezdívky podle záliby a preference svého nositele patří taktéž k frekventovaným přezdívám. Především na základní škole je tento způsob tvorby přezdivek značně produktivní. Jedná se zejména o přezdívky, které souvisí

s veřejně deklarovaným zájmem svého nositele, např. s oblibou určitého druhu zvířat, hudebního stylu nebo počítačové hry.

Za významné považujeme zjištění, že na gymnáziu se objevují relativně často přezdívky, které vznikly podle rodinných příslušníků a podle původu svého nositele. Tyto přezdívky se na základní škole objevují pouze výjimečně. Na gymnáziu jsme přezdívek tohoto typu zaznamenali celou řadu. Jejich opakovaný výskyt v tomto prostředí si vysvětlujeme především větším kulturním rozhledem a výraznější mobilitou žáků, jejich zkušenostmi se zahraničními pobyty, případně s multikulturním prostředím samotných škol.

Samostatnou kapitolu tvoří 8 přezdívek opakujících se v dotaznících více než 15krát, které jsme zaznamenali pouze na gymnáziu. Polovinu z nich tvoří přezdívky utvořené z rodných jmen svých nositelů (především rýmování), po jedné jsou zastoupeny přezdívky, které vznikly podle vzhledu a tělesných vlastností nositele a přezdívky podle chování, povahy, nатуry a charakteru. Přezdívky podle zálib a preference nositele jsme v této kategorii zaznamenali dvě. Tyto přezdívky dle slov Vl. Šmilauera skutečně téměř nahradily užívání oficiálního jména a zapomíná se tak na to, „že to není vlastní jméno žákovo“⁷⁵.

---

⁷⁵ ŠMILAUER, Vl.: Studentské přezdívky z Bratislavy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 189.

2.3 Druhá fáze výzkumu

2.3.1 Možnosti využití kognitivní lingvistiky při studiu vzniku a fungování přezdivek

Ve druhé fázi našeho výzkumu, která je zaměřena na prožívání a vnímání přezdivek jejich nositeli a posuzování/vnímání přezdivek nezaujatými pozorovateli, jsme zvolili jako výzkumnou metodu dotazníkové šetření vycházející z kognitivně lingvistických postupů zjišťování konotací. V našem výzkumu jsme zjišťovali konotace vybraných přezdivek v okamžiku jejich udělení, ale zároveň jsme sledovali, co se evokuje při jejím užití v neznámém prostředí, tj. co je s danou přezdívkou spjato v konceptuálním systému náhodně vybraných rodilých mluvčích. Srovnáním a provázáním získaných dat jsme se pokusili vytvořit charakteristiku vnímání vybraných přezdivek z pohledu různých skupin respondentů.

Vycházeli jsme z podstaty jazykového stereotypu, subjektivní generalizace⁷⁶. Pokud platí, že základem kognitivních definic jsou „typické vlastnosti, které předmětům/jevům připisujeme jednak na základě osobní zkušenosti, jednak na základě historické zkušenosti celého našeho národa ... a které považujeme za obvyklé, reprezentativní, promítají se do nich naše emoce, postoje a hodnoty“⁷⁷, v případě přezdivek je tomu podobně. Zda při vzniku i používání přezdivek připisujeme pojmenovanému podobné typické vlastnosti a jak se do jejich podoby promítají naše postoje a hodnoty, rozebíráme v následující kapitole.

2.3.2 Tvorba a zadání dotazníku

Také v druhé fázi výzkumného šetření jsme použili metodu dotazníku. Dotazník jsme pilotně ověřili na skupině patnáctiletých a šestnáctiletých studentů prvního ročníku střední školy⁷⁸.

Vzhledem k vybrané výzkumné metodě jsme k podrobnějšímu zkoumání použili ze všech přezdivek, které jsme získali v první fázi výzkumu, pouze některé. Zvolili jsme především přezdívkou, které jsou původem apelativa, často označují zvířata (*Křeček, Žába*,

⁷⁶ „Jisté vlastnosti jednotliviny nebo několika exemplářů společenství připíše všem objektům dané kategorie (např. všem osobám téže národnosti, téhož povolání, vzhledu apod.), a to bez hlubokého zkoumání. Když o někom řekneme, že je *pravý Skot*, myslíme lakomého člověka v kostkované sukni, *opravdová macecha* je nepřející, lhostejná a zlá apod. (VAŇKOVÁ I., NEBESKÁ I., SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ L., ŠLÉDROVÁ J. (Eds.): *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum, 2005, s. 86. ISBN 80-246-0919-3.)

⁷⁷ PACOVSKÁ, J.: Stereotyp jako opora i překážka – dva různé (?) pohledy na stereotyp českého učitele. In: VAŇKOVÁ I., PACOVSKÁ J. (Eds.): *Obráz člověka v jazyce*, Praha: FF UK v Praze, 2010, s. s. 165. ISBN 978 80 7308 324 3.

⁷⁸ Jednalo se o skupinu dvaceti studentek a studentů prvního ročníku VOŠZ a SZŠ Praha 1, Alšovo nábřeží 6

Krůta, Mravenečník, Kozel, Kuře, Kakadu, Žirafa, Bobr), rostliny (*Květák, Houba, Plevel*), věci (*Balvan, Sklenička, Kotel, Kalašnikov*), části lidského těla (*Noha, Zadek, Penis, Slezina*) a další. Do užšího výběru jsme zařadili také přezdívky, které vznikly ze jmen vlastních, například převzetím pojmenování různých fiktivních postav (*Ariela, Sid, Shrek, Voldemort, Venuše, Hobit*), míst (*Hirošima*) nebo internetové encyklopedie (*Wikipedie*). Tyto přezdívky jsme dále doplnili skupinou přezdívek, které jsou českého (*Zrzka, Blondák, Prcek*) i cizího původu (*Big Head, Ajťák*) a jasně vypovídají o vzhledu nebo zájmu svého nositele, a dále přezdívkami, které vznikly zřetelnou derivací (*Cvokin*).

Z této skupiny cca 70 přezdívek jsme pro následný výzkum vybrali ty přezdívky, které jsou dostatečně výrazně reprezentativní na ose pozitivně vnímaná – neutrální – negativně vnímaná přezdívka. Na základě dat získaných v první fázi výzkumu jsme každou z těchto přezdívek ohodnotili podle odpovědí jednotlivých respondentů „*známkou*“⁷⁹.

Hodnocení jednotlivých přezdívek se u různých respondentů velmi lišilo. Na základě výsledných průměrů *známek* jsme přezdívky rozdělili na pozitivně vnímané přezdívky (průměrné hodnocení 1–1,66), neutrálně vnímané přezdívky (1,7–2,8) a negativně vnímané přezdívky (2,9–5). Z těchto tří skupin jsme volili, pokud to bylo možné, ty přezdívky, které ve své skupině zaujímaly jednoznačné postavení na krajní (velmi pozitivní – velmi negativní) nebo naopak středové pozici (v případě neutrálně vnímaných přezdívek).

Druhým důležitým kritériem při výběru přezdívek, které měly posloužit při sestavování dotazníku, byla jejich frekvence. Snažili jsme se postihnout celé spektrum získaných přezdívek co nejdůsledněji, proto jsme volili přezdívky tak, abychom postihli všechny frekvenční skupiny. Jak vyplývá z následující tabulky, snažili jsme se vybírat přezdívky tak, aby byly zastoupeny jednotlivé skupiny podle frekvence i *známek* rovnoměrně. V některých případech jsme tento záměr pro nedostatek přezdívek odpovídajících příslušným kritériím splnit nemohli.

---

⁷⁹ Vzhledem k tomu, že respondenti užívali k hodnocení bodovou škálu 1 – 5, přičemž nejlepší hodnocení byla jednička, nejhorší pětka, budeme pro tento případ užívat pojem *známka*.

Tabulka 6: Schéma výběru přezdívek

Frekvence přezdívek	Pozitivní přezdívky (+)	Neutrální přezdívky (0)	Negativní přezdívky (-)
3 – 5x	5	5	4*
6 – 9x	5	5	5
10 – 15x	5	4*	2*
16 a vícekrát	1*	4*	–
Celkem přezdívek	16	18	11

*Maximální počet vhodných přezdívek v příslušné kategorii

Celkem jsme pro tvorbu dotazníku vybrali 45 přezdívek, které považujeme za dostatečně reprezentativní a pro respondenty potenciálně srozumitelné. S přihlédnutím k povaze této části výzkumu jsme nezohledňovali, zda přezdívka pochází ze základní školy, či gymnázia.

Vzhledem k tomu, že jsme o vzniku a užívání těchto 45 přezdívek potřebovali mít pro další výzkum co nejpřesnější představu, obrátili jsme svou pozornost opět k dotazníkům, které jsme získali v první fázi výzkumu. Tentokrát jsme se zaměřili na to, jakou konkrétní motivaci sami nositelé a nositelky vybraných přezdívek uvádějí a jak své alternativní pojmenování hodnotí. V případě, že nositel/ka přezdívky neuvedl/a, podle čeho jejich přezdívka vznikla, pokusili jsme se chybějící informaci získat⁸⁰. Vzhledem k tomu, že dotazování v první fázi výzkumu bylo anonymní, museli jsme ve spolupráci s vytipovanými jedinci z daného kolektivu příslušné nositele a nositelky kontaktovat. Jednalo se celkem o devět přezdívek.

Jak ukázal pilotní výzkum, respondenti nejsou schopni pracovat soustředěně více než 30 minut. Vzhledem k tomuto faktu jsme se rozhodli předložit respondentům ne jeden rozsáhlý dotazník, ale tři různé dotazníky po patnácti přezdívkách. Při jejich sestavování jsme opět pečlivě dbali na námi vytčenou zásadu rovnoměrného zastoupení přezdívek z různých frekvenčních skupin v kombinaci s kladným – záporným hodnocením.

Pro naši lepší orientaci jsme si podle průměrných *známek* přezdívky seřadili a rozdělili co možno nejvyváženěji na tři skupiny. Při grafické úpravě dotazníku jsme zvažovali, do jaké míry je vhodné ponechat přezdívky v pořadí od nejlépe hodnocené k té nejhorší. Nakonec jsme se rozhodli zachovat toto pořadí, neboť jsme usuzovali, že

⁸⁰ Vytvořili jsme pro tento případ krátký odpovědní lístek (viz 5.1.2)

následné hodnocení dotazníků by mohlo být jednodušší. Vzhledem k tomu, že dotazník je i tak relativně dlouhý, počítali jsme s možností, že některé položky budou vyplněné jen zčásti nebo zůstanou nevyplněné.

Dotazník (viz 5.1.3; 5.1.4) jsme distribuovali ve třech různých variantách (A, B, C), každá z nich obsahovala 15 různých přezdivek. Každá ze tří variant dotazníku obsahovala úvodní instrukci, podle které respondenti postupovali. Do připravených kolonek zapisovali odpovědi na tři otázky. Nejprve hodnotili přezdívku *známkou* na stupnici 1–5 podle toho, jak se jim přezdívka líbí. Následovaly dvě otevřené otázky s možností libovolné odpovědi: *Jaký je podle vás předpokládaný důvod vzniku přezdívky? a Jaká je vaše představa spojená s touto přezdívkou?*

V úvodní instrukci jsme podrobněji vysvětlili tyto otázky a nabídli některá z možných vodítek. „Ke každé z patnácti přezdívek, které jsou v dotazníku uvedené, přiřipšte, podle čeho podle vás vznikla (*Veverka* – podle velkých zubů, *Frodo* – podle oblíbeného filmu) a jakou představu máte o člověku, kterému se tak říká (Jaký je? Jak vypadá? Co má rád? Jak se jmenuje doopravdy? Jak se projevuje? Co dělá?).“ U každé z přezdívek bylo pro lepší orientaci v závorce uvedeno pohlavní nositele (viz *Žirafa* není dívka, ale chlapec; *Shrek* není chlapec, ale dívka). Pro snazší pochopení zadaného úkolu jsme připojili vzorové řešení.

Vzor:

PŘEZDÍVKA	ZNÁMKA	PŘEDPOKLÁDANÝ DŮVOD VZNIKU
Popin (m.)	3	Podle toho, že poslouchá pop a rád tancuje
VAŠE PŘEDSTAVA SPOJENÁ S PŘEZDÍVKOU		
Dobře oblečený kluk, co má pořád MP3 nebo mobil a sluchátka. Je s ním sranda.		

Výzkum probíhal v roce 2015 v Praze. Dotazník byl administrován po dohodě s vedením škol a jednotlivými vyučujícími v rámci vyučovací hodiny českého jazyka, případně občanské výchovy. Také v tomto případě byla délka vyučovací hodiny naprosto dostačující, po úvodu do problematiky a seznámení s dotazníkem zabralo jeho vyplnění respondentům maximálně 30 minut. Dotazník byl administrován na jiných školách a v jiných třídách, než proběhl sběr onymického materiálu v první fázi výzkumu. Chtěli jsme

tak zabránit asociacím respondentů s konkrétní jim známou osobou (nositelem přezdívky) a zkreslení dat. Původně předpokládaný výzkumný vzorek celkem cca 160 žáků z Prahy, konkrétně – čtyři třídy žáků 8. ročníku ZŠ a čtyři třídy žáků tercie osmiletého gymnázia, jsme rozšířili na pět tříd žáků 8. ročníku ZŠ (celkem 99 respondentů ze tří škol) a čtyři třídy tercie osmiletého gymnázia (celkem 95 respondentů ze čtyř škol). Navýšením počtu respondentů jsme chtěli zajistit, aby každou přezdívku posuzovalo a hodnotilo minimálně 50 respondentů. Dotazníky jsme zadávali tak, aby každý z nich vyplňoval přibližně stejný počet žáků osmých tříd i žáků víceletého gymnázia. Získali jsme tak celkem 187 použitelných⁸¹ dotazníků, mezi nimiž je zastoupení respondentů jednotlivých typů škol víceméně rovnoměrné.

Dotazník A vyplnilo celkem 71 respondentů (34 žáků ZŠ a 37 studentů gymnázia).

Dotazník B vyplnilo celkem 56 respondentů (18 žáků ZŠ a 38 studentů gymnázia).

Dotazník C vyplnilo celkem 60 respondentů (40 žáků ZŠ a 20 studentů gymnázia).

Vzhledem k citlivé povaze získaného materiálu jsme se zavázali nezveřejňovat totožnost respondentů ani názvy jednotlivých škol a tříd, ve kterých byl výzkum prováděn.

2.3.3 Způsob zpracování získaných dat

Kvalita odevzdaných dotazníků byla velmi rozdílná. Většinou byly dotazníky vyplněny celé nebo téměř celé, chyběly údaje u jedné přezdívky, odpověď na obě otevřené otázky byla spojena v jednu delší charakteristiku, případně byla ta samá odpověď napsaná dvakrát pod sebou.

Získali jsme však také dotazníky vyplněné jen částečně nebo dotazníky, ve kterých bylo jedinou odpovědí „nevím“. Domníváme se, že takového odpovědi vyplývají především z malé motivovanosti respondentů, z nezájmu, případně z prosté neochoty spolupracovat. Někteří respondenti nabízeli ve svých odpovědích hned několik možných řešení (buď proto, že ....., nebo také proto, že....), jiní se uchýlovali k primitivním odpovědím typu „Zadek – vypadá jako zadek“.

Někteří respondenti uvedli, že znají někoho, kdo má stejnou přezdívku, stalo se dokonce, že žákyně uvedla, že jí samotné její spolužáci přesně tak říkají. Bezpochyby

---

⁸¹ Dotazníků jsme rozdali celkem 194, některé jsme však vzhledem ke způsobu, jakým byly vyplněny, nemohli zařadit do našeho výzkumu.

zajímavé je to, že „její“ přezdívka podle vysvětlení vznikla na základě úplně jiné motivace než námi zjištěná přezdívka, která byla předmětem zkoumání.

Respondenti pocházeli celkem z devíti různých školních kolektivů. Nejnižší počet respondentů, kteří vyplňovali dotazník, v jedné konkrétní třídě byl 17 žáků, nejvyšší 26 žáků. 187 vyplněných dotazníků považujeme za dostatečně rozsáhlý výzkumný materiál. V této části výzkumu jsme nerozlišovali, zda dotazníky vyplnili žáci základních škol, či gymnázií.

U každé jednotlivé přezdívky jsme zaznamenali odpovědi respondentů v celé šíři.⁸² Eliminovali jsme pouze doslovně se opakující odpovědi. Většina respondentů, jak jsme již naznačili, přistoupila k vyplnění dotazníků tak, že propojila obě položené otázky. Tento způsob odpovědi jsme reflektovali v našem materiálu.

Odpovědi, které jsme získali, jsme roztřídili podle předpokládané motivace daných přezdívek do příslušných skupin, které jsme se pokusili blíže popsat. Součástí odpovědi bylo i hodnocení přezdívek *známkou*. Na otázku „*Jak se mi přezdívka líbí*“ odpovídali respondenti spontánně a téměř vždy byla odpověď vyplněna, přestože u vysvětlení motivace vzniku přezdívky odpověď chyběla. U každé přezdívky jsme zanesli příslušné odpovědi do tabulky a pro další práci zjistili průměr hodnocení. Výsledný obraz přezdívky v myslích respondentů představujeme pro každou lexikální jednotku samostatně.

2.4 Zpracování a interpretace získaných dat

2.4.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Zkoumané přezdívky jsme pro přehlednost rozdělili do skupin na základě motivace jejich vzniku zjištěné v první fázi výzkumu, kterou ve své práci nadále označujeme jako *skutečnou motivaci*. Celkem se jedná o 45 přezdívek ze šesti kategorií:

Přezdívky podle rodného jména / příjmení nositele (10x): *Kozel* (m.), *Krůta* (m.), *Květák* (m.), *Penis* (m.), *Plevel* (m.), *Sklenička* (m.), *Sváča* (m.), *Tetris* (m.), *Trus* (m.), *Zadek* (m.);

---

⁸² Zaznamenali jsme všechny odpovědi včetně synonymních řad: *Je velkej, je vysokej, podle vysoké postavy, je nejvyšší ve třídě* apod.

Přezdívky podle vzhledu nositele (18x): *Ariela* (f.), *Big Head* (m.), *Bobr* (m.), *Hobit* (f.), *Houba* (m.), *Kakadu* (m.), *Kentaur* (m.), *Křeček* (m.), *Liliput* (m.), *Pepek námořník* (m.), *Prcek* (f.), *Sid* (m.), *Shrek* (f.), *Troll* (m.), *Venuše* (f.), *Voldemort* (f.), *Zrzka* (f.), *Žirafa* (m.);

Přezdívky podle povahy, nátury, chování, charakteru, příp. fyzické zdatnosti nositele (8x): *Cvokin* (m.), *Duty* (m.), *Ebola* (f.), *Fůňa* (m.), *Hirošima* (f.), *Kachna* (f.), *Mužik* (m.), *Wikipedie* (f.);

Přezdívky podle zájmů, zálib a preferencí nositele (6x): *Ajták* (m.), *Kuře* (f.), *Mravenečník* (m.), *Rytíř* (m.), *Satan* (m.), *Žába* (m.);

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav (2x): *Santa* (m.), *Sobík* (m.);

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace (1x): *Žumpička* (m.);

Ve výzkumném vzorku se neobjevila žádná přezdívka z kategorie přezdívek vzniklých z tzv. přecheknutí a častých průpovědek, ani přezdívky podle původu a rodinných příslušníků.

2.4.2 Nositelé a jejich přezdívky

Smyslem našeho prvotního výzkumu nebylo pouze získání jazykového materiálu (přezdívek). Součástí dotazníku byly také otázky zaměřené na vnímání jednotlivých přezdívek, na jejich ne/přijatelnost pro respondenty, v jejichž okolí se přezdívka používá. Důraz jsme kladli také na to, abychom získali názor samotných nositelů/nositelek těch přezdívek, které jsme vybrali pro další fázi našeho výzkumu. Zkoumané přezdívky opět uvádíme rozdělené do jednotlivých kategorií podle motivace jejich vzniku, v každé kategorii je řadíme vzestupně podle *známky*, kterou uvedli nositelé (1 – moje přezdívka se mi velmi líbí x 5 – moje přezdívka se mi velmi nelíbí); v případě shodně hodnocených přezdívek pro lepší přehlednost abecedně. Hodnocení přezdívek, která byla získána dodatečně, uvádíme v závorce. Podle odpovědi jednotlivých nositelů přezdívek jsme sestavili následující přehled:

a) Přeřdívky podle rodného jména / příjmení nositele

Tetris (m.)	1
Trus (m.)	1
Kozel (m.)	2
Sváča (m.)	(3)
Krůta (m.)	4
Květák (m.)	4
Penis (m.)	4
Plevel (m.)	(4)
Sklenička (m.)	5
Zadek (m.)	5

Kladně (*známkou* 1–2) hodnotí svou přeřdívku tři nositelé. Velmi spokojeni jsou nositelé s netradičními přeřdívkami *Tetris* a překvapivě také *Trus*, spokojen je také nositel přeřdívky *Kozel*. Neutrální vztah ke své přeřdívce (*známkou* 3) uvedl *Sváča*.

Záporně (4–5) hodnotí svou přeřdívku šest nositelů. Negativně jsou hodnoceny přeřdívky, které jsou svou podobou blízké hanlivým pojmenováním (*Krůta*, *Květák*, *Plevel*), nebo přeřdívky, které označují tabuizované části lidského těla (*Penis*, *Zadek*). Přestože vznik přeřdívek není přímo spjatý s urážlivými skutečnostmi, nezaujatý pozorovatel je může v jejich podobě pociťovat. Pro nositele tato skutečnost proto může znamenat jistou psychickou zátěž.

b) Přeřdívky podle vzhledu nositele

Hobit (f.)	1
Houba (m.)	1
Kakadu (m.)	1
Kentaur (m.)	1
Pepek námořník (m.)	1
Sid (m.)	1
Troll (m.)	1
Žirafa (m.)	1
Ariela (f.)	2
Křeček (m.)	2

Bobr (m.)	3
Prcek (f.)	3
Venuše (f.)	3
Zrzka (f.)	(3)
Liliput (m.)	4
Big Head (m.)	(5)
Shrek (f.)	(5)
Voldemort (f.)	(5)

Přezdívky podle vzhledu nositele tvoří nejpočetnější skupinu. Jedenáct nositelů hodnotí svou přezdívku jako velmi pěknou, nebo pěknou. Jde především o přezdívky, které zdůrazňují pozitivní vlastnosti nositele: krásu, sílu a atraktivní postavu (*Ariela, Kentaur, Pepek námořník, Žirafa*), nebo přezdívky, které jsou svým způsobem pro nositele zajímavé nebo roztomilé a dodávají mu punc výjimečnosti (*Hobit, Kakadu, Křeček, Sid, Troll*).

Jako neutrální vnímají svou přezdívku čtyři respondenti. Jedná se o přezdívky *Bobr, Prcek, Venuše* a *Zrzka*.

Negativně hodnotí svou přezdívku čtyři nositelé. Jedná se o více či méně dehonestující pojmenování (posměšné označení *Liliput*, pohádková nestvůra *Shrek*, démon smrti *Voldemort*).

c) Přezdívky podle povahy, náтуры, chování, charakteru, příp. fyzické zdatnosti nositele

Wikipedie (f.)	1
Cvokin (m.)	2
Duty (m.)	(2)
Hirošima (f.)	2
Kachna (f.)	2
Fůňa (m.)	4
Mužik (m.)	(4)
Ebola (f.)	(5)

Více než polovina respondentů, jejichž přezdívku jsme zařadili do této skupiny, považuje svou přezdívku za pěknou. Přestože přezdívky vycházejí nejen z vysloveně pozitivních

(*Wikipedie*), ale spíše z kontroverzních skutečností (*Cvokin, Duty, Hirošima, Kachna*), jsou s nimi jejich nositelé spokojeni.

Negativně svou přezdívku vnímají tři nositelé. Jedná se o přezdívky, které se vztahují ke společensky nepřijatelné (*Fůňa*), dehonestující (*Mužik*), nebo obávané (*Ebola*) skutečnosti.

d) Přezdívky podle zájmů, zálib a preferencí nositele

Ajt'ák (m.)	1
Kuře (f.)	1
Mravenečník (m.)	1
Satan (m.)	1
Rytíř (m.)	2
Žába (m.)	2

Tuto skupinu tvoří přezdívky, které jsou svými nositeli bezvýhradně vnímány jako pozitivní. Již z podstaty tohoto typu přezdívek vyplývá, že se s nimi jejich nositelé naprosto ztotožňují.

e) Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

Santa (m.)	1
Sobík (m.)	1

V této kategorii jsme zaznamenali pouze dvě přezdívky. Vzhledem k motivaci jejich vzniku opět považujeme za zcela přirozené, že jsou s nimi jejich nositelé maximálně spokojeni.

f) Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

Žumpička (m.)	4
---------------	---

Jediná přezdívka, kterou jsme zaznamenali v této kategorii, vznikla na základě nepříjemné události, která jejího nositele postihla. Přestože je nositel se svou přezdívkou smířen a netají se s ní, hodnotí ji spíše negativně.

2.4.3 Podrobná charakteristika vybraných přezdívek

Naším cílem bylo získat co nejpodrobnější pohled na každou konkrétní přezdívku. V následující kapitole zkoumané přezdívky řadíme abecedně a všechny podrobně charakterizujeme I.) z pohledu nezávislých hodnotitelů, kteří motivaci vzniku neznají a pokusili se ji na základě svých vlastních zkušeností s fungováním přezdívek v komunikaci odhalit; II.) z pohledu spolužáků a spolužaček, kteří přezdívku používají v běžné komunikaci a o nichž předpokládáme, že znají *skutečný důvod* vzniku přezdívky, neboť byli u jejího zrodu, tj. zasvěcených mluvčí; III.) z pohledu nositelů přezdívek. Pro přehlednost jsme podtržením vyznačili v části I.) odpovědi, které se svou podstatou shodují se *skutečným důvodem* uvedeným v části II.).

U každé přezdívky v části I.) dále uvádíme, do jakých kategorií z hlediska motivace vzniku přezdívky nezávislí respondenti přezdívku zařadili, a předkládáme tak přehled vzájemných shod a rozdílů v názorech jednotlivých skupin respondentů. U přezdívek uvádíme všechny odpovědi, které jsme získali, včetně synonymních řad. Pouze v případě, že se jednalo o totožné charakteristiky, neuvádíme je duplicitně. Naplňujeme tak svůj záměr představit přezdívky v celé jejich rozmanitosti a zaznamenat konotace a stereotypy s nimi spojené.

Ajt'ák (m.)

I.) Podle respondentů je pro *Ajt'áka* charakteristická především znalost práce na počítači a schopnost leccos v tomto oboru dokázat (*Umí dobře s počítačem, počítačový mág, zajímá se o počítače, znalec počítačů, rozumí počítačům líp než ostatní, vyzná se v počítačích, dobrý přes počítače, počítačový expert*), nebo dlouhé hodiny strávené před počítačovou obrazovkou (*Sedí celý den u PC, moc sedí u PC, tráví nejvíce času na PC, závislák na počítači, rád hraje PC hry, žije hrama, pořád nosí notebook*).

S oblíbenou činností ajt'áků souvisí i jejich další výrazné rysy, které se v dotaznících objevily – unavené a zkažené oči (*Má brýle, nosí brýle, brejlatej kluk, má kšiltovku a kruhy pod očima*), případně ne/schopnost obstát v reálném světě (*Nepoužitelný v praktickém životě*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle jeho zájmu o počítače. Mezi množstvím jednoznačných, veskrze kladných hodnocení (*Má rád počítače, umí s počítačem, je dobrý na počítače, má dobré znalosti IVT, dost žije moderními technologiemi*) jsme zaznamenali několik ironicky míněných odpovědí (*Má rádoby „velké“ IT znalosti, rádoby „ajt'ák“*).

III.) Nositel je se svou přezdívkou spokojen (1), protože souvisí s jeho zájmem o počítače.

Ariela (f.)

I.) Přezdívka *Ariela* je spojována výhradně s americkým animovaným filmem *Malá mořská víla* a jeho stejnojmennou hrdinkou. Jako motivaci respondenti uvádí kladný vztah ke zmíněnému filmu či pohádkám (*Má ráda princeznu Arielu, má ráda film „Malá mořská víla“, má ráda pohádky*), nebo k vodě a plavání (*Závodně plave, dobře plave, má ráda vodu*).

Převažují však odpovědi, které vztah k animované princezně spatřují ve výjimečném, neobvyklém či atraktivním vzhledu nositelky, především jinakosti jejích vlasů (*Podle vzhledu, podle rudých vlasů, podle barvy vlasů, má modré vlasy, má hezké vlasy, má červené vlasy, hezká, dlouhovlasá holka, krásná, výrazně naličená holka, chodí zmalovaná, hodně naličená, odvážně oblečená, načančaná, má hezkou postavu, je hezká*).

Řadu respondentů došla k odpovědím, které sice nekorespondují s charakterem filmové hrdinky, ale s prototypem urozené princezny odtržené od reality (*Je strašně jednoduchá, je hodně naivní, namyšlená holka, dětinská, chová se jak princeznička*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle pohádky *Malá mořská víla* a podle barvy vlasů hlavní hrdinky.

III.) Nositelka je s přezdívkou v zásadě spokojená (2). Přezdívka vznikla podle postavičky z filmu *Malá mořská víla*.

Big Head (m.)

Přezdívka *Big Head* (v překladu z angličtiny *Velká Hlava*) pro dnešní mládež nepředstavuje jazykový problém.

I.) Udělení přezdívky vyvozují nezávislí respondenti především ze dvou motivací – podle fyzického vzhledu, nebo v metaforickém rozměru podle inteligence a vůdčího postavení ve skupině. Pouhá představa „velké hlavy“ vyvolává rozporuplné asociace (*Má velikánskou hlavu, má malou hlavu, má malé tělo a velkou hlavu*).

Jistě lichotivá vysvětlení motivace vzniku přezdívky představuje skupina odpovědí, které odkazují na výjimečnou inteligenci a školní úspěšnost (*Je chytrý, chytrý až moc, má hlavu plnou myšlenek, má hodně vědomostí, všechno ví, šprt, podle inteligence, chytrolín, je vzdělaný, ví toho tolik, že je nemožné, aby se mu to vešlo do hlavy*).

Neméně pozitivní hodnocení v sobě skrývá přezdívka pro ty, kteří ji vnímají jako pojmenování vůdce skupiny, toho, kdo má hlavní slovo v kolektivu (*Je to boss, kápo, vůdce,*

má smysl pro vůdcovství, rád šéfuje, zdatný vést kolektiv).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle vzhledu nositele, konkrétně podle velké hlavy (*Protože má velkou hlavu a malé tělo,*

jelikož má obří hlavu v poměru s tělem, podle moc velké hlavy).

III.) Nositeli se přezdívka velmi nelíbí (5) a v prvním dotazníku ji neuvedl. Na opakovanou žádost přezdívkou oznámkoval, ale nevysvětlil.

Bobr (m.)

I.) Přezdívku *Bobr* respondenti spojují výhradně s živočichem, především s jeho podobou a způsobem života. Na bobrovi každého zaujmou hlavně velké a silné zuby (*Má zuby jako bobr, má velké zuby, má výrazné zuby, má velké přední zuby, má zvětšené zuby, má předkus, kvůli zubům, má velký předkus*) a hustá srst (*Je hodně chlupatý, má velké až nadprůměrné ochlupení, je zarostlý*). Život bobra je spjatý s řekou, proto může tato přezdívka označovat někoho, kdo *má rád vodu*. Zaznamenali jsme několik odpovědí kombinujících vzhled a životní prostředí typické pro bobry (*Má velké žluté zuby a umí dobře plavat, má rád vodu a má velké zuby*).

Velmi zajímavé pro nás byly odpovědi vysvětlující vznik přezdívky častým okusováním dřeva (*Pořád něco ohlodává, kouše tužky*), které je pro tyto živočichy velmi typické.

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle výrazných zubů (*Má velké zuby, podle velkých zubů*).

III.) Nositel považuje svou přezdívku za průměrnou (3), příliš se mu nelíbí, ale je ochoten ji užívat. Vznik přezdívky podle jeho názoru souvisí s jeho chrupem.

Cvokin (m.)

I.) Přezdívku *Cvokin* respondenti ohodnotili jako jméno určené člověku, který svým chováním vybočuje z průměru. Jako předpokládaný důvod udělení přezdívky uváděli především zdánlivé i skutečné poruchy intelektu a chování (*Je šílený, je blázen, je trochu vyšínutej, je cvoklej, má bláznivé nápady, je praštěný, trhlej, je cvok, je to magor, moc divný, občas mu trošku hrabe, je bláznivý, nemá to v hlavě v pořádku*).

Zaznamenali jsme také odpovědi, které přezdívku spojovali s rolí smíška či „třídního šaška“ (*Vtipný člověk, furt vysmátej, komediant třídy, je s ním sranda, hraje si rád na blázna*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují pouze v dimenzi jediné kategorie:

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle chování a vystupování nositele (*Podle toho, jak se chová, podle toho, že je to cvok, protože se chová jako cvok, podle úrovně šílenosti*).

III.) Nositeli přezdívka nevádí (2), dostal ji podle svých slov proto, že dělá srandičky.

Duty (m.)

I.) Vznik přezdívky *Duty* respondenti spojovali často s počítačovou hrou *Call of Duty*, které nositel přezdívky pravděpodobně propadl (*Má rád Call of Duty, hraje Call of Duty, závislák na Call of Duty, pořád hraje Call of Duty*) nebo obecně se zálibou v počítačových hrách (*Podle počítačové závislosti, pořád hraje hry na počítači, hráč tělem i duší, je to gamer, rád hraje válečné hry, pořád sedí u počítače*). Z tohoto pohledu se jedná o přezdívku, která vznikla podle zájmu a koníčku svého nositele.

Neméně početnou skupinu tvořily odpovědi, které vycházely z předpokladu, že přezdívka souvisí s mentální úrovní, inteligencí a znalostmi svého nositele (*Je dutej, je úplně vymazanej, blbej, je hloupej, má hlavu dutou jak vyžranej ořech, podle toho, že je dutý, není moc chytrý,*

kluk, který není moc oblíbený a moc lidí se s ním nebaví).

Ojedinele se objevila vysvětlení pracující s jakousi „příbuzností“ slov. Respondenti uvádí, že přezdívka vznikla podle toho, že nositel hraje na *dudy*. Jako jedna z možností bylo uvedeno i zkrácení nositelova příjmení.

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle jeho chování a vystupování (*Podle chování, občas jako „dutej“, má chytré poznámky (ironie), je to dutá hlava*).

III.) Nositel přezdívku původně vůbec nevedl, na druhý pokus ji ohodnotil jako docela pěknou (2), motivaci nevedl.

Ebola (f.)

I.) Přezdívka *Ebola* patří mezi přezdívky, které vznikají jako bezprostřední reakce na aktuální dění ve světě. Pokud respondenti odpověděli, vždy se jednalo o odpověď spojenou s virem Ebola, případně nějakou nemocí obecně, nebezpečím, odporem k danému jedinci (*Často nemocná, tečou jí nudle, často má vši, ostatní se jí štítí, slintá, je postižená, když se objevila nemoc Ebola, pořád o ní mluvila, otravná jak Ebola, leze všem na nervy, je nepříjemná, je jí všude plno, nikdo ji nemá rád*), v přeneseném slova smyslu s nakažlivostí (*Má nakažlivý smích*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují dimenzi jediné kategorie:

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle chování své nositelky (*Neoblíbená, nesnesitelná holka, podle stálého provokování*).

III.) Nositelka přezdívkou původně vůbec neuvedla a nepřeje si, aby ji tak někdo oslovoval (5).

Fůňa (m.)

I.) Přezdívku *Fůňa* odvozují respondenti od slovesa *funět*, případně spojují s dalšími jevy souvisejícími s funěním a smrkáním, ucpaným nosem, rýmou (*Hodně funí, podle funění, každému funí za krkem, dýchá nahlas, dýchá ztěžka, je často zadýcháný, má astma, nedýchá se mu dobře, často smrká – roznáší bakterie po třídě, často má rýmu, vždycky všem půjčí kapesník, chrápe nebo funí*), popřípadě s pláčem, což spojujeme s mylnou záměnou sloves *funět* a *fňukat* (*je ufnukaný, stále brečí*).

Ojediněle jsme zaznamenali i odpovědi, které vypovídají o vzhledu nositele (*Malý a roztomilý kluk, je tlustý*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle hlasitého dýchání (*Nahlas dýchá, dejhá moc nahlas, pořád funí*).

III.) Nositel není se svou přezdívkou spokojen (4). Podrobnější charakteristiku neposkytl.

Hirošima (f.)

Přezdívka *Hirošima* patří mezi exotická jména. Někteří žáci (především žáci na základní škole) si s ní nevěděli rady, dokonce se přímo při vyplňování ptali, co slovo znamená. Vysvětlili jsme jim, že se jedná o japonské město, které bylo zničeno atomovou bombou.

I.) Zmíněná exotičnost vedla některé respondenty k domněnce, že přezdívka souvisí s etnickým původem své nositelky (*Pochází z Japonska, je šikmooká, pochází z Východu, cizinka, je z Japonska, Vietnamka, tlustá vietnamská holka*).

Někteří respondenti spojovali přezdívku především se samotným výbuchem (*Je výbušná, má výbušnou povahu, snadno vybuchne, je výbušná a naštávací, výbušná a cholerická slečna, holka co vybuchuje, když prohraje*), případně obecně s destrukcí, katastrofou a osobním neúspěchem (*Často se jí stávají špatné věci, okolo čeho projde, to shodí, tento člověk je katastrofa, téhle dívce se nic nedaří a na co sáhne, to pokazí, nešika, všechno zničí, neřízená střela, roztěkaná a nesoustředěná, nepořádná holka*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle rodinných příslušníků, podle původu

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že její přezdívka vznikla podle výbušné povahy (*Často „vybuchuje“ vztekem, výbušná povaha*).

III.) Nositelka je s přezdívkou v zásadě spokojená (2) a domnívá se, že se k její povaze velmi hodí.

Hobit (f.)

I.) Přezdívku *Hobit* dávají respondenti jednoznačně do souvislosti s hrdiny románů J. R. R. Tolkiena a její nositelce přisuzují vzhled i povahové vlastnosti typické pro hobity (*Podle malého vzrůstu a velkých nohou, podle velikosti postavy, nejmenší ve třídě, prcek, holka menšího vzrůstu, vypadá jako hobit, podle vzhledu, je malá, ale odvážná, je malá a ošklivá).*

Jako další důvod k udělení této přezdívky respondenti uvádí zájem nositelky o filmové zpracování románu (*Má ráda film „Hobit“, ráda se dívá na filmy*), či příslušný literární směr (*Má ráda fantasy*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle postav hobitů z románů J. R. R. Tolkiena, které se vyznačují malým vzrůstem (*Je malá jako hobit, podle výšky*).

III.) Nositelka je se svou přezdívkou, kterou dostala podle své malé postavy, spokojena (1).

Houba (m.)

I.) Respondenti ve velké míře uvádí, že si nositele přezdívky *Houba* představují jako milovníka přírody a hub, který přezdívku získal podle své záliby, koníčku (*Má vztah k přírodě, často chodí do lesa, chodí do skauta, rád sbírá houby, je to houbař, má rád houby, rád jí houby, vyzná se v názvech hub, vyzná se v houbách*).

Vznik této přezdívky je také často spojován se vzhledem nositele (*Malý hnědovlasý kluk, tlustý a slizký, je malý a má velkou hlavu, je menší postavy, zavalitější, má sestřih jako houba*), případně s jeho oblečením a celkovým dojmem (*nosí pořád klobouky, má velkou čepici a kvůli tomu vypadá jako houba, nosí hnědé oblečení, vždy sedí skrčený*).

Ve velké míře jsme zaznamenali také odpovědi odkazující k vlastnostem, které běžně připisujeme houbě/houbám: schopnost vsřebat tekutinu/nasáknout/nasávat (*Má stále žízeň, stále pije, moc pije*); být měkký a tvárný (*Nechá s sebou pořád manipulovat, je „splachovací“*); být slizký (*Slizký jako houba po dešti*); být špinavý (*Nemyje se, moc nedbá na hygienu*); být tichý a samotářský jako houba v lese (*Samotář, nikdo se s ním nekamarádí, strašpytel a velice tichý člověk, není oblíbený*).

Jako další možnou motivaci ke vzniku přezdívky respondenti uváděli příjmení nositele (*Klouzek*), příhodu (*Protože se někde schoval a vypadal jako houbička, hází po lidech houbu na tabuli*) nebo zálibu ve stejnojmenném nápoji (*Rádi pije „houbu“ – víno s colou*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle účesu (*Má účes jak houba, má vlasy jako houba*).

III.) Nositel přezdívku hodnotí velmi pozitivně (1) a domnívá se, že přezdívka vznikla podle úpravy vlasů.

Kachna (f.)

I.) Přezdívka *Kachna* podle odpovědí respondentů evokuje především vlastnosti, které připisujeme tomuto domácimu ptáku – hlučnost a upovídánost (*Pořád mluví, stále mluví, hodně povídá, je upovídána, je ukecaná, moc žvaní, moc mluví, neustále do něčeho kecá, kváká nesmysly, roznáší klepy, drbna, všechno, co slyší, roznese, holka s nevymáchanou pusou, nedokáže být chvílku zticha*), vztah k vodě (*Furt se koupe, miluje vodu, je to vodní živel, ráda se koupe*) či kejhání (*Směje se jak kachna*).

V souvislosti se vzhledem nositelky respondenti uvádí motivaci celkovým vzhledem (*Vypadá jako kachna, má menší a zavalitější postavu*); obličejem (*Holka s velkou pusou, často špulí rty*); chůzí (*Chodí jako kachna, má křivé nohy a špatně chodí, podle houpavé chůze*), či jinou, poněkud vzdálenější motivací (*Má mastnou hlavu – jako kachní peří, mluví jen o sobě, je nafrněná*).

Vedle kachny domácí se často jako vysvětlení vzniku přezdívky *Kachna* vyskytovala spojitost s rodným jménem Kateřina (*Vznikla od jména Kateřina, původním jménem Kateřina, jmenuje se Kačka*).

Ojediněle jsme zaznamenali motivace, které souvisí se zálibami nositelky (*Má ráda kachny, umí předvádět kachnu*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z rodných jmen

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že její přezdívka vznikla podle výrazného a nezaměnitelného smíchu (*Podle smíchu*), setkali jsme se však také s ojedinělým názorem, že přezdívka souvisí s fyzickým vzhledem nositelky (*Má postavu jako kachna*).

III.) Nositelce se přezdívka líbí (2) a uvádí, že ji dostala podle svého hlasitého smíchu.

Kakadu (m.)

I.) Motivaci přezdívky *Kakadu* spatřují respondenti především v typických vlastnostech připisovaných papouškům. Jedná se převážně o pověstnou upovídanost, kterou jsou některé druhy papoušků proslulé (*Je upovídaný, pořád mluví, neustále mluví, pořád všechno komentuje, hlasitě mluví, skáče ostatním do řeči, je všude hodně vidět a slyšet, má rád společnost, je výstřední a hodně mluví*), a fyzický vzhled, účes či oblečení, kterým respondent papouška údajně připomíná (*Má velký nos, připomíná papouška, má háro, pankáč, má nagelované vlasy, podle účesu, nosí výrazné oblečení, nosí pestré oblečení, nosí žlutou čepici*).

Několikrát jsme zaznamenali odpověď, která souvisí s kladným vztahem nositele k tomuto druhu ptactva (*Má rád papoušky, má doma papouška, má rád ptáky*).

Za velmi zajímavé považujeme souvislost s někdejšími rozhlasovými hity (*Má rád písničku „Papoušek Kakadu“*) nebo neotřelý důkaz jazykového citu respondentů (*Má rád kakao, věčně se tváří jako kakabus*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle úpravy vlasů (*Podle účesu vlasů, podle hair style*).

III.) Nositeli se jeho přezdívka líbí (1), protože upozorňuje na jeho chloubu, netradiční úpravu vlasů.

Kentaur (m.)

Přezdívka *Kentaur* patří k nevšedním pojmenováním. Někteří respondenti tuto bájnou bytost neznali a nevěděli si s odpovědí rady.

I.) Udělení přezdívky je spojováno především s fyzickou vyspělostí a silou (*Je silný, vysoký, obrovský, má pěkné tělo, rád sportuje*); mohutností (*Je při těle, má velký zadek*) a podobností se zvířetem (*Je podobný zvířeti, vypadá jako kuň, má dlouhé vlasy a nosí culík, je chlupatý*).

Druhým často uváděným druhem motivace přezdívky jsou povaha, zájmy a koníčky nositele. Jedná se především o vztah ke kentaurům a koním (*Má rád kentaury, má rád koně, rád jezdí na koni, má obrázek kentaura na tričku*), nebo zájem o mytologii a fantastické světy (*Má velkou fantazii a žije ve snech, má rád pověsti, má rád film „Narnie“*).

Všechny dosud uváděné příklady je možno považovat za pozitivně motivované. Kentaur jako symbol síly, mužnosti, jinakosti. V našem materiálu jsme zaznamenali také řadu odpovědí, které přezdívku *Kentaur* nahlíží negativně. Respondenti ji vnímají jako stigmatizující přezdívku pro podivného, prudkého chlapce (*Chová se velmi zvláště, je ošklivý, je divoký, divoch, často se nechá vyprovokovat, snadno se rozzlobí*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle vzhledu svého nositele (*Vypadá jako kentaur, podle vzhledu, podle jeho postavy, vypadá tak, má velkou hlavu a malé nohy*).

III.) Nositel přezdívky je se svým pojmenováním velmi spokojen (1), lichotí mu, vysvětluje ji svou vysportovanou postavou.

Kozel (m.)

I.) Motivaci přezdívky *Kozel* si respondenti vysvětlují velmi rozmanitě. Nejčastěji jsme zaznamenali odpovědi, které vycházejí ze spojitosti se vzhledem nositele, především jeho fyzické podobnosti s kozlem (*Vypadá jako kozel, má bradku, je chlupatý, neholí se, často mu trčí vlasy jako rohy*), případně ze spojitosti s typickými vlastnostmi, které kozám obecně připisujeme (*Často mečí, poskakuje jako koza*).

Další možnou motivaci pro vznik přezdívky vidí respondenti v podobném příjmení, nebo v lásce k tomuto zvířecímu druhu (*Má rád kozy*).

Za velmi zajímavé považujeme kreativní odpovědi vztahující se ke kozlovi jako pivnímu symbolu, obchodní značce (*Pije pivo Kozel*) nebo k městu, kde se toto pivo vaří (*Bydlí ve Velkých Popovicích*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle rodinných příslušníků, podle původu

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle příjmení nositele (*Podle příjmení Kozlovský, zkomolenina příjmení*).

III.) Nositel hodnotí svou přezdívku kladně (2) a potvrzuje, že ji dostal na základě svého příjmení Kozlovský.

Krůta (m.)

I.) Přezdívka *Krůta* je v představách respondentů spjata výhradně se stejnojmenným domácím zvířetem, připisovaná motivace je však velmi různorodá. Společným rysem většiny odpovědí je jejich negativní zabarvení. Nositel přezdívky je popisován jako člověk se špatnými vlastnostmi (*Nepříjemný člověk, hloupý a zlý, buzeruje ostatní, všechno vyslepičí*), či člověk s nehezkým krkem (*Má vytaháný krk, má víc brad*). Negativně je vnímáno také jeho případné chování (*Často vydává skřeky, pořád mluví, je uřvaný*).

Poněkud překvapivá pro nás byla několikrát se opakující myšlenka, že nositel získal přezdívku podle svého apetitu (*Rád jí, rád jí drůbež, má rád maso*).

Setkali jsme se také s odpověďmi, které vycházejí z podobnosti přezdívky a příjmení nositele, žádné konkrétní příklady však respondenti neuvedli.

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle nositelova příjmení (*Podle příjmení Růta*).

III.) Nositel není se svou přezdívkou spokojen (4). Vznikla podle jeho příjmení a spojení s domácím zvířetem považuje za hanlivé. Přesto ji sám do dotazníku uvedl.

Křeček (m.)

I.) Motivaci pro přezdívku *Křeček* hledají respondenti většinou u stejnojmenného drobného hlodavce, ať už se jedná o činnosti, které těmto zvířatům připisujeme (*Rád okusuje tužku, křečkuje, slyší si věci*), nebo typický vzhled vyznačující se výraznými zuby (*Má předkus, podle chrupu, má vystouplé zuby, má ošklivé zuby, křivé zuby, velké zuby, potřeboval by rovnátka*), tvářemi, do kterých si ukládá potravu (*Má velké tváře, má nafouklé tváře, má buclaté tváře*), či celkovou podobou (*Podle vzhledu, vypadá jako křeček, je obézní, je tlustý, je roztomilý*).

Někteří respondenti hledali motivaci v kladném vztahu k tomuto zvířeti (*Má rád křečky*), či příjmení nositele (*Podle podobného příjmení*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle vzhledu (*Podle vzhledu, vypadá podobně*), především podle výrazných zubů (*Podle velkých zubů, má předkus, kvůli zubům a malé postavě, podle zubů a hyperaktivitě*).

III.) Nositel má ke své přezdívkě spíše negativní vztah (4). Sám udává, že ji získal podle svých zubů (*Podle všeho prý vypadám jako křeček*).

Kuře (f.)

I.) Přezdívka *Kuře* je spojována především s kurem domácím. Zaznamenali jsme velké množství různých motivací. Především se jedná o přezdívky utvořené na základě podobnosti, ať už se jedná o vzhled, způsob pohybu či zvuky, které kuře vydává (*Podobá se kuřeti, běhá jako kuře, skáče jako kuře, má kuřecí nohy, má malé nohy, má tlustá stehna, podle účesu, je malá a rozčuchaná, často pípá, pořád píská, má hodně vysoký hlas, piští, často nosí žlutou barvu*).

Druhou výraznou skupinu tvoří odpovědi, které motivaci přezdívky spatřují v oblibě těchto zvířat, případně v jejich časté konzumaci (*Má ráda kuřata, kuřata jsou její život, miluje kuře, ráda jí kuřata, má ráda jídlo, přejedla se kuřetem, často jí v KFC*).

Velmi zajímavou skupinu tvoří odpovědi vztahující se k aspektu mladosti, případně novosti v kolektivu (*Vypadá hrozně mladě, nevypadá na svůj věk, je v kolektivu nová*).

Také tentokrát jsme zaznamenali několik odpovědí, které vycházely z předpokladu, že přezdívka vznikla podle podobně znějícího příjmení.

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla již dávno a nositelka ji s oblibou aktivně využívá (*Letitá přezdívka na chatu*), motivace vychází z kladného vztahu k drůbeži (*Má ráda kuřata, nemá ráda, nesnáší KFC*).

III.) Nositelka si přezdívku sama zvolila, používá ji nejen v běžné komunikaci, ale i na sociálních sítích. Motivací je podpora kuřat a nesouhlas s jejich masivní konzumací (1).

Květák (m.)

I.) Přezdívku *Květák* respondenti jednoznačně spojují se známou košťálovou zeleninou a její motivaci spatřují nejčastěji ve vzhledu jejího nositele (*Podle vzhledu, vypadá jako květák, je pobledlý*), především vzhledu a úpravě vlasů (*Má vlasy jako květák, má účes jako květák, má hodně kudrnaté vlasy, má kudrnaté vlasy, má kudrnaté afro, má moc vlasů, má hodně vlasů, má neučesané vlasy, má divný účes, má trvalou, má háro, podle účesu*).

Zaznamenali jsme také několik odpovědí, které vycházely z kladného vztahu nositele přezdívky k tomuto druhu zeleniny (*Má rád květák, milovník kvěťáku, má rád zeleninu, miluje květákovou polívku, jí květák*), a ojedinelé i názor, že vznik přezdívky souvisí pravděpodobně s „příhodou ze života“ (*Podle nějaké příhody s květákem*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle příjmení a účesu zároveň (*Podle vlasů a příjmení Květoň, podle účesu a příjmení, podle jména*).

III.) Nositeli se jeho přezdívka nelíbí (4). Vzhledem k tomu, že se jedná o přetvořené příjmení Květoň, ji považuje spíše za nadávku.

Liliput (m.)

I.) Přezdívka *Liliput* respondenty nezaskočila a jak jsme předpokládali, většinou její motivaci dávali do souvislosti se vzhledem, především se vzrůstem nositele (*Podle velikosti, podle malého vzrůstu, podle malé postavy, je to prcek, je zakrslý, kvůli menší postavě, malý člověk, je menší než všichni ostatní, je malý, je malinký, je drobný*).

Zaznamenali jsme však také zcela originální odpověď, která předpokládá využití ironie (*Možná vysoký člověk*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují, jak jsme již zmínili, pouze v mezích jediné kategorie:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla na základě vzrůstu nositele (*Podle malé postavy, je zakrslý, je malý*).

III.) Nositel není se svou přezdívkou, která vznikla podle výšky, vůbec spokojen (4).

Mravenečník (m.)

I.) Přezdívku *Mravenečník* spojují respondenti primárně s mravenci, nikoliv s mravenečníkem samotným, motivaci spatřují jak v pozitivním vztahu k těmto jedincům (*Rád sbírá mravence, miluje mravence, doma chová mravence, má doma mravenčí farmu, rád zkoumá mravence,* *vypráví historku o tom, jak jedl mravence*), tak vztahu negativním (*Má strach z mravenců, hubí mravence*).

Podobnost s mravenečníkem jsme zaznamenali méně často, přesto můžeme uvést jako příklady motivace vycházející z podoby, vnější charakteristiky (*Má dlouhý jazyk, Má lepkavý jazyk, Má dlouhý nos a dobrý čich*) i vnitřních vlastností (*Má rád mravenečníky, je líný a pořád jí, všechno sní, má rád bonbóny*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle vášně pro malé barevné bonbony Skittles (*Jedl moc Skittles, stejně jako mravenečník moc mravenců, jí pořád Skittles, podle reklamy v časopise*), případně podle povahy a chování (*Na základě lenivost a pomalosti*).

III.) Nositel má svou přezdívku velmi rád, zakládá si na ní (1) a její vznik vysvětluje (pro nezasvěcené jedince zcela nepochopitelně) častou konzumací bonbonů značky Skittles.

Mužik (m.)

I.) Přeždívkou *Mužik* respondenti nejčastěji spojují s představou malého mužička (*Droboučký kluk, malý kluk, je roztomilý, liliput, vypadá jako skřítek*), případně malého muže (*Je malý, ale svalnatý, je svalnatý, chová se jako dospělý*). Pouze ojediněle jsme zaznamenali odpovědi odkazující na ruské nevolníky, mužiky (*Je z Ruska, sluha, stále musí pro někoho něco dělat*).

Z pohledu třídění přeždívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přeždívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přeždívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přeždívky podle rodinných příslušníků, podle původu

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přeždívky v dotaznících uvedli, že přeždívkou vznikla podle vzhledu a povahy nositele (*Protože je slabý a bezmocný, podle toho, že je malej a slabej*).

III.) Nositel svou přeždívkou v dotazníku neuvedl. Na opakovaný dotaz hodnotí svou přeždívkou negativně (4).

Penis (m.)

Přezdívka *Penis* je rozhodně pojmenováním velmi kontroverzním. Její nositel ji akceptoval a při vědomí její *skutečné* motivace jsme s ní srozuměni i my jako nezávislí pozorovatelé.

I.) Respondenti si s ní často nevěděli rady. Více než v jiných případech zůstala odpověď nevyplněná. Přesto jsme získali dostatečný počet odpovědí, které jsme zpracovali. V první řadě jsme zaznamenali odpovědi, které souvisí s pohlavním orgánem, sexualitou a vztahy k opačnému pohlaví (*Má rád společnost dívek, sukničkář, děvkař, balič holek, rád si užije, je nadržený, je divnej*). Zaznamenali jsme také vysvětlení, že přezdívka souvisí s kresleným seriálem pro dospělé (*Podle seriálu Southpark*).

Předpokládáme, že tato přezdívka se objevuje i v jiných kolektivech, protože jsme mezi odpověďmi relativně často zaznamenali názor, že přezdívka *Penis* vznikla jako rým k rodnému jménu Denis (*Podle jména Denis*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z rodných jmen

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle rodného jména nositele (*Podle jména Denis, odvozenina jména Denis*).

III.) Nositel se svou přezdívkou není spokojen, nelíbí se mu (4) a považuje ji za nedůstojnou. Potvrzuje informaci, že jde o „hravé rýmování“ s jeho jménem Denis.

Pepék námořník (m.)

I.) Přezdívka *Pepék námořník* má sama o sobě velkou vypovídací hodnotu. Respondenti, kteří znají kreslený seriál o tomto námořníkovi, spojují udělení přezdívky s konzumací špenátu (*Jí špenát, má rád špenát, má rád vodu a špenát, má rád moře, lodě, námořníky a špenát*), případně s výraznými svaly a svéráznou povahou (*Pořád posiluje, má svaly, je hodně silný, je silný a nezalekne se, vypadá jako kulturista, frajer*), nebo s obdivem k této postavě (*Má rád postavičku Pepka námořníka, má rád příběhy Pepka námořníka*).

Velké množství odpovědí vypovídá o tom, že řada respondentů stejnojmenný americký seriál nezná a motivaci přezdívky hledá jinde: u námořníků, jejich typického oblečení, lodí a moře (*Má rád lodě a chce být námořníkem, miluje ostrovy a moře, rád cestuje po moři, oblíká se jako námořník, nosí proužkované oblečení, pořád nosí námořnické tričko, rád jezdí na lodi po moři, žije na moři*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle rodného jména Josef a svalnaté postavy svého nositele (*Je to Pepa a vypadá jak Pepék námořník, podle postavy, podle svalů*).

III.) Nositel je s přezdívkou velmi spokojený (1) a jako motivaci uvádí rodné jméno Josef a skutečnost, že rád sportuje.

Plevel (m.)

I.) Přezdívku *Plevel* respondenti vnímají převážně negativně. Jejího nositele charakterizují především jako jedince, který je ve společnosti neúspěšný, neoblíbený a zbytečný (*Škodí a překáží, člověk navíc, přebytečný, každému překáží, nikdo s ním nekamarádí, není moc oblíben a ve skupině lidí není vítaný, nikdo ho nemá rád a je odstrčený, pořád dolejší, vtírá se tam, kde ho nechtějí, je vlezlej, zvědavý kluk, co se cpe, kam nemá, je otravný a všude překáží, všichni ho mají dost, člověk, co je na obtíž, neoblíbený, musí být u všeho, všude se vetře, všude se přimotá, je všude, i tam, kde ho nechceme, provokatér, otravuje*).

Zřídka jsme zaznamenali i jiná vysvětlení, která vycházejí ze zanedbaného zevnějšku nositele (*Nepečuje o sebe, chodí rozčuchaný, je zarostlej, je špinavý*), či jeho kuřácké vášně (*Hodně kouří, hodně kouří trávu*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle příjmení (*Podle příjmení Kopřiva*).

III.) Nositel není se svou přezdívkou spokojen (4) a sám ji do dotazníku neuvedl, potvrdil však informaci, že vznikla podle příjmení Kopřiva.

Prcek (f.)

I.) Přezdívka *Prcek* ve všech případech evokovala dívku malé postavy (*Protože je malá, je malého vzrůstu, je velmi malinkatá, je malé postavy, je malá a roztomilá, je nejmenší ze třídy, má růstovou vadu, je zakrslá*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují pouze v dimenzi jediné kategorie:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle malého vzrůstu nositelky (*Podle velikosti, je nejmenší ze třídy, je malá*).

III.) Nositelce se přezdívka příliš nelíbí, ale smířila se s ní (3). O přezdívkce napsala: Říkají mi tak, protože jsem malá.

Rytíř (m.)

I.) Přezdívka *Rytíř* byla pro respondenty dobře čitelná. Motivace, které uváděli, se však velmi různily. Nejčastěji respondenti ve svých odpovědích nositeli přezdívky připisovali tradiční rytířské ctnosti, kterými si pravděpodobně přezdívku vysloužil – statečnost, odvahu a úctu k ženám (*Nebojácny, zastávce ostatních, statečný člověk, chrabry, udatny, nebojí se a je silny, odvážny, snaží se o hrdinské činy, bojovny, statečný a dobrodružny, zachránce, kluk, co se pere a nikdy se nevzdává a stojí si na svém, chová se pěkně k dívkám, je gentleman, nenechá si nic líbit, pomáhá ostatním, je soutěživý a bojovný, má sílu a charisma, je čestný, vůdčí typ, svalnatej, typicky hezkej kluk*). Vedle pozitivních konotací jsme zaznamenali i několik odpovědí, které vycházejí ze stejné motivace, ale rytířskost vnímají ironicky, s despektem (*Hraje si na hrdinu, hraje si na rytíře, rád je středem pozornosti, rád se vytahuje, namyšlený „hrdina“*).

Velká skupina respondentů spatřuje motivaci přezdívky v zájmech a zálibách jejího nositele (*Má zálibu v historii, ve středověku, dělá šerm, rád navštěvuje tematické akce, má rád rytíře*), nebo v divadelní roli (*Ve školním divadle hrál rytíře*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle oblíbeného oblečení (*Podle oblíbeného oblečení, podle mikiny jako ze středověku, nosí mikinu se znakem Asasina*).

III.) Nositel je s přezdívkou spokojen (2) a její vznik odvozuje od své mikiny s obrázkem.

Santa (m.)

I.) Přezdívka *Santa* je v představách respondentů spjatá především s vánočními svátky a dárky. Vznik přezdívky spojují s nositelovým vřelým vztahem k Vánocům (*Těší se na Vánoce a pořád o tom mluví, má rád Vánoce, má rád vánoční koledy*) a také tím, že rád dělá ostatním radost (*Rád dává dárky, je štědrý, rád nakupuje dárky, je dobročinný, v dětství se dělil o bonbóny; Chlubí se tím, že je bohatý a občas někomu dá peníze, aby ho měli rádi*).

Dalšími často se opakujícími důvody ke vzniku přezdívky jsou vzhled nositele (*Vypadá jako Santa*), způsob oblékání (*Nosí červené oblečení, na Vánoce přišel v červeném*) a v neposlední řadě také užívání kostýmu Santa Clause (*O Vánocích dělá Santu*).

Někteří respondenti motivaci přezdívky spatřují v reklamě na nealkoholický nápoj, který Santa přiváží kamiony všemu lidu (*Pořád pije coca-colu*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle karnevalové masky (*Podle masky, na Halloween šel za Santu, podle halloweenského převleku*).

III.) Nositel hodnotí svou přezdívku jako velmi pěknou (1). Získal ji podle své masky (Santa Clause).

Satan (m.)

I.) Přezdívka *Satan* nenechala respondenty na pochybách. Vyjádřili se všichni. Většinou nositele přezdívky vnímali negativně a charakterizovali jej jako špatného člověka (*Je zlý, ubližuje ostatním a je škodolibý, ošklivý na ostatní, neoblíbený kluk, výbušný a zlomyslný, furt někomu něco dělá, je zlobivý a neposlušný, vše ničí a ubližuje, rád šikanuje pro svou zábavu, pořád chodí, zlobí a dělá neplechu, ničí věci a škodí ostatním, je divný, je divoký a je to rebel, zákeřný a nesnesitelný, týpek, zlobivý průšvihář, má prudké reakce, grázl největší, tváří se tvrdě, zlý, cynický a pomstychtivý, rád dělá naschvály a dělá si z lidí srandu, člověk, který se nebojí zakázaných a nelegálních věcí, radikální a zlý člověk*).

Řada respondentů spojila tuto přezdívku s hudebním stylem (*Poslouchá metal, poslouchá deathmetal, poslouchá hudbu satana – metal*), jiní hledali inspiraci v satanismu (*Normální člověk, který uctívá satana, pořád píše 666, má zálibu v satanismu*).

Objevila se také vysvětlení, která se od ostatních výrazně odlišují, přesto mají logickou spojitost (*Má rád černý humor, je to borec, jedovatej malej kluk – podle názvu druhu hřibů*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky nejsou v názorech, jak přezdívka vznikla, jednotní. Většina uvádí, že přezdívka souvisí s poslechem určitého hudebního stylu (*Poslouchá metal*), objevují se však i názory, že souvisí spíše s chováním nositele (*Podle špatného chování*) a jeho zájmem o satanismus (*Má rád satana, je to jeho oblíbená postava, věří v satana, uctívá ho*).

III.) Nositel je se svou přezdívkou velmi spokojen (1). Udává, že přezdívku dostal podle oblíbené muziky (metal).

Shrek (f.)

I.) Přezdívka *Shrek* v představách respondentů souvisí výhradně s postavou zeleného zlobra (zlého obra) ze stejnojmenného animovaného filmu. Otázkou je, jakým způsobem nositelka, dívka (!), přezdívku získala. Většina respondentů se domnívá, že přezdívka souvisí se vzhledem nositelky, zdůrazňují především celkový vzhled a mohutnou postavu (*Podle vzhledu, trochu při těle, tlustá holka, podle vzrůstu, měří alespoň dva metry, ošklivá holka*), nápadný rys, kterým filmového hrdinu údajně připomíná (*Má veliké uši, má velký nos*), zálibu v zelené barvě (*Má zelené vlasy, nosí zelené stíny, nosí zelené oblečení*) nebo prostý zájem o filmovou pohádku (*Má ráda film Shrek*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle vzhledu nositelky (*Podle postavy, podoby v obličejí a stylu oblékání*).

III.) Nositelka přezdívku *Shrek* do dotazníku vůbec nevedla. Při opakovaném dotazování ji ohodnotila negativně (5) a uvedla, že neví, proč ji tak ostatní někdy oslovují.

Sid (m.)

I.) Přezdívku *Sid* spojují respondenti jednoznačně s animovaným filmem *Doba ledová* a jedním z ústředních hrdinů, lenochodem Sidem. Vycházejí tedy z předpokladu, že nositel přezdívky má zmíněný film v oblibě (*Libí se mu film Doba ledová*), nebo svým vzhledem či nějakou vlastností filmového hrdinu připomíná. Postava filmového *Sida* je velmi svérázná, z toho vyplývá rozmanitá interpretace přezdívky: podle výřečnosti (*Upovídaný, ukecaný, když ho pustíte ke slovu, tak nezavře hubu*), podle intelektu (*Je chytrý jako lenochod Sid z filmu, je hloupý, je to asi ňouma, není moc chytrý, ale je s ním sranda, je trošku trouba, hloupý*

negramot), či povahy (*Je ztřeštěný, praštěnej, dělá hlouposti, vtipnej, zvědavý kluk, je tvrdohlavej, blbej a často dolejšá, je otravnej, hodný a ohleduplný kluk*). Některá vysvětlení vycházejí ve své podstatě ze znalosti filmové postavičky, vztahují se však k vlastnostem, které připisujeme lenochodům obecně (*Je líný, je neustále unavený, je pomalý, pořád sedí a nic nedělá, je pomalý a pořád pozadu, je smradlavý*).

Zaznamenali jsme také vysvětlení odkazující na vzhled filmové postavičky (*Vypadá jako Sid z Doby ledové, je podobný postavičce z Doby ledové, má oči daleko od sebe, člověk s deformací obličeje, má rozčuchané vlasy*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle podobnosti s pohádkovou postavou (*Podle obličeje, podle tvaru hlavy, podle podobnosti s postavičkou z Doby ledové*).

III.) Nositel je se svou přezdívkou spokojen, líbí se mu (1). Podle jeho názoru vznikla podle podobnosti s lenochodem z filmu *Doba ledová*.

Sklenička (m.)

I.) Přezdívka *Sklenička* u velké skupiny respondentů vyvolává představu prázdné čiré sklenice se všemi příznaky, které jsou jí tradičně připisovány: křehkost a zranitelnost, rozbitnost (*Je zranitelný, hodně citlivý, snadno se rozbere, přecitlivělý kluk, křehký a slabý, zženštlý kluk, citlivá osoba, podle křehkosti, má křehké kosti, často si je láme*), či průhlednost (*Je „průhledný“ a je na něm vidět, jestli lže*).

Zhruba stejně početná skupina respondentů spojila přezdívku s konkrétním předmětem, který je majetkem nositele (*Nosí do školy skleničku na pití*), s neopatrností nositele (*Nešika, často rozbíjí skleničky*), či dostatečným až nadbytečným přísunem tekutin (*Dodržuje pitný režim, rád chlastá, moc pije*).

Zaznamenali jsme rovněž několik odpovědí, které vyvozují původ přezdívky v nositelově příjmení, přestože neuvádějí konkrétní příklad (Podle jeho příjmení).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle jeho příjmení (*Podle příjmení Sklenář*).

III.) Nositeli jeho přezdívka vadí (5). Je si vědom toho, že mu tak spolužáci říkají, uvedl ji v dotazníku, ale nemá ji rád. Potvrdil informaci, že přezdívka vznikla podle příjmení Sklenář.

Sobík (m.)

I.) Přezdívku *Sobík* respondenti spojují s představou soba. Jako možnou motivaci uvádí především kladný vztah k tomuto zvířeti (*Má rád soby, podle talismanu soba na batohu, má všechno sobí, nosí oblečení s obrázky sobů*) a vnější podobnost se sobem (*Vypadá jako sob, má vlasy jako parohy, má odstáté uši, má velké uši, v obličejí vypadá jako sob, má kudrnaté vlasy, má červený nos, skáče jako sob*).

Vzhledem k tomu, že sob je často spojován se zimou a Vánocemi, je s tradičními svátky a zvyklostmi spojován i nositel přezdívky (*Má rád zimu, má rád Vánoce, rád sleduje vánoční filmy*).

Zaujaly nás kreativní odpovědi, které interpretovaly přezdívku jako zkomoleninu nositelova oficiálního příjmení (*Někdo zkomolil jeho příjmení Sobíšek, podle příjmení, např. Sobotka*), nebo rodného jména (*Podle jména Sebastian*).

Za povšimnutí stojí jistě také odpověď, která vycházela z předpokládaných povahových rysů nositele (*Je sobecký*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z rodných jmen

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla

podle karnevalového kostýmu (*Podle halloweenské masky, podle kostýmu na Halloween, halloweenský převlek*).

III.) Nositel je se svou přezdívkou, která vznikla podle převleku za soba, velmi spokojen (1).

Sváča (m.)

I.) Motivaci přezdívky *Sváča* respondenti dávali do souvislosti se školní svačinou (*Nosí do školy velké svačiny, často rozdává svačinu, má originální svačiny*), nebo naopak její absencí (*Často si zapomíná svačinu, nikdy nemá svačinu, žebře o svačinu u ostatních, ostatním jí svačiny*), zaznamenali jsme však také řadu odpovědí, které vycházejí obecně z nositelova vztahu k jídlu (*Rád jí, pořád něco jí, miluje jídlo, pořád má v ruce nějaké jídlo*). Někteří respondenti dokonce zálibu v jídle domýšlejí až do situace, kdy se promítne do nositelova vzhledu (*Tlouštík, obézní kluk*).

Pouze několik respondentů uvedlo, že přezdívka vznikla na základě nositelova příjmení (*Asi zkomolením jeho příjmení*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle nositelova příjmení (*Podle příjmení Sváček, podle příjmení, podle jména*).

III.) Nositel svou přezdívku v rámci prvního šetření nevedl, protože ji za skutečnou přezdívku nepovažuje. Při opakovaném dotazování ji hodnotí neutrálně (3), ale raději by byl osloven jinak. Přezdívky, které vznikly z příjmení, se mu nelíbí.

Tetris (m.)

I.) Přezdívka *Tetris* byla pro řadu respondentů z jazykového hlediska velmi zajímavá, evidentně ne všichni totiž znají stejnojmennou digitální hru, ve které je potřeba vhodně umístit padající kostičky. Motivaci přezdívky sice v celkovém součtu odpovědí respondenti primárně spojovali s touto logickou hrou, a to přímo (*Miluje hru tetris, hodně často hraje hru tetris, nehraje nic jiného než tetris, závislák na počítačových hrách*) i nepřímo (*Malý hubený kluk, který se vejde všude, lehce zapadne do kolektivu, spolkl dřevěnou kostičku*), setkali jsme se však také s odpověďmi, které vycházejí z hláskového skladu přezdívky a snaží se motivaci najít, kde se dá (*Chodí v tretrách, často jí tatranky*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle nositelova příjmení (*Podle příjmení Tetradinis, vznikla z jeho příjmení, které se špatně vyslovovalo*).

III.) Nositel má svou přezdívku rád (1), považuje ji za velmi zajímavou a praktickou, protože oficiální podoba jeho příjmení činí řadě spolužáků v komunikaci problémy.

Troll (m.)

I.) Přezdívku *Troll* respondenti nahlíží třemi různými způsoby. Ve všech třech případech se jedná o přezdívku vnímanou především negativně. Troll je někdo lstivý, zákeřný, ošklivý a škodí ostatním. Z povahového hlediska je spojován s legrací, drobnými žerty i promyšlenými útoky na druhé (*Dělá si ze všech legraci, baví se popichováním lidí, každého rád napálí, škodolibý, vymýšlí kanadské žerty, je zlý*).

Přidělení přezdívky respondenti často vysvětlovali také vzhledem nositele. Jejich názory se však výrazně liší (*Hloupý a velký, mohutný, těžkopádný, je tlustý, je malý a ošklivý, má ošklivý obličej, má bradavice*).

Jako třetí motivací uvádějí respondenti často skutečnost, že příslušná osoba často „trollí“. (Troll je v internetovém slangu obvykle anonymní účastník online diskusních fór, chatů či blogů, který zasilá záměrně provokativní, urážlivé nebo irelevantní (*off-topic*) příspěvky k citlivým tématům, jejichž hlavním smyslem je vyprovokovat ostatní uživatele k emotivní odezvě nebo jinak narušit normální, věcnou diskusi. Činnost trolla bývá v internetovém diskurzu nazývána trollingem či trdlováním.⁸³)

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle vzhledu, především podle výrazných palců nositele (*Podle postavy, podle jeho palců a jeho výšky, podle velkých palců, má velké palce, má obří palce a je neohrabaný*).

III.) Nositel se domnívá, že jeho přezdívka je zajímavá, líbí se mu (1). Jako motivaci uvádí abnormální velikost palců na rukách.

---

⁸³ [online]. 15. 6. 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Troll_\(internet\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Troll_(internet))

Trus (m.)

I.) Přezdívka *Trus* vyvolávala v nezaujatých respondentech rozpaky. Řada odpovědí vycházela z představy nečistého a zapáchajícího jedince (*Je špinavý a smrdí, je nečistotný, nerad se myje a má mastné vlasy, kluk, který o sebe nepečuje, chodí ve špinavém oblečení, smrad'och*).

Zaznamenali jsme také velké množství odpovědí, které spojují vznik přezdívky s nějakou vtipnou či neblahou událostí, která se jejímu nositeli v minulosti přihodila (*Jednou šlápnul do koňského trusu a už mu to zůstalo, jednou ve škole měl hnědý flek na kalhotách, šlápl do velbloudího trusu, často chodí na záchod, pokálel ho holub, zřejmě se mu přihodila nehoda na WC*).

Pouze jedenkrát se objevila odpověď, že přezdívka vznikla podle oblíbené barvy (*Má rád hnědou barvu*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle nositelova příjmení (*Podle příjmení Trosek*).

III.) Nositel je se svou přezdívkou spokojen (1) a potvrzuje, že vznikla přetvořením hláskového skladu jeho příjmení Trosek.

Venuše (f.)

I.) Přezdívku *Venuše* respondenti nahlížejí dvojitým způsobem. Jednak jako přezdívku motivovanou mytickou Venuší, jednak stejnojmennou planetou. *Venuši* si proto představují většinou jako atraktivní dívku, nebo jako dívku mimořádně vyvinutou (*Je hezká, přitažlivá dívka, namyšlená nádhera, každý si ji všimne, velice krásná holka, na kterou si každý dělá zálsk, je hezká jako Venuše, podle postavy, vypadá jako Věstonická venuše, vyvinutá dívka, má velký zadek, má velká prsa a boky jak kombajn, podobá se sošce Venuše, sexy holka*).

Spojitost mezi přezdívkou a planetou *Venuše* respondenti spatřují v zaujetí vesmírem, v povaze nebo podobnosti s planetou samotnou (*Podle planety, chodí v oranžové, má ráda vesmír, má ráda hvězdy, je pořád ve hvězdách, žije ve svém vlastním světě, je kulatá jako planeta Venuše – tlustá*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že její přezdívka vznikla podle sošky Věstonické venuše (*Vypadá jako Věstonická venuše, má výrazné ženské rysy, široká holka*).

III.) Nositelka se domnívá, že přezdívku dostala podle vzhledu a ke své přezdínce má neutrální vztah (3).

Voldemort (f.)

Přezdívka *Voldemort* je sama o sobě zajímavá už jen tím, že se jedná o jméno mužské záporné postavy z románu o *Herrym Potterovi*, ale přezdívkou je oslokována dívka.

I.) Respondenti motivaci přezdívky spatřují především ve fyzické podobě nositelky (*Je podobná filmové postavě, je ošklivá, má velmi světlou pleť, je bledá, nemá vlasy*), zmiňují zejména neobvyklý nos (*Má rozplácly nos, má malý nos, vypadá, že nemá nos, má nevýrazný nos, je po operaci nosu, má splácly nos, má plastiku nosu*).

Pojmenování podle negativní postavy pro řadu respondentů souvisí se špatným charakterem nositelky (*Každého pomlouvá, je zlomyslná, je lstivá, nebude žádný svatoušek*).

Někteří respondenti spojili přezdívkou se zálibou v četbě románů J. K. Rowlingové (*Má ráda Harryho Pottera, má rád postavu Voldemorta*), nebo s obdivem ke kontroverzním postavám (*Miluje záporáky*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívkou dívka získala podle zvláštního nosu (*Podle tvaru nosu, podle nosu, má zploštělý nos, má plochý nos*).

III.) Nositelka se ke své přezdívkě nehlásí, v dotazníku ji neuvedla. Hodnotí ji velmi negativně, nelíbí se jí (5).

Wikipedie (f.)

I.) Přezdívku *Wikipedie* respondenti spojují výhradně s pojmenováním známé internetové encyklopedie, motivaci však spatřují v nejrůznějších souvislostech. V první řadě je nositelka přezdívky vnímána jako ta, která má/zná všechny potřebné informace, stejně jako zmíněná encyklopedie (*Holka, co všechno ví, všechno zná, Všeználek, ví všechno, na co se jí zeptáme, ví úplně vše, na všechno má odpověď*). V přeneseném slova smyslu je přezdívka často připisována chytré a bystré dívce s dobrými studijními výsledky (*Je chytrá jako encyklopedie, je velmi chytrá, je chytrá, chytrá holka, moc chytrá, je chytrá jak rádio, je až příliš chytrá, hodně bystrá dívka, má dobré známky, podle vědomostí, má samé jedničky, mluví jako slovník*).

Zaznamenali jsme také značné množství odpovědí, které vychází z představy přílišné snahy po školním úspěchu, v nichž je na rozdíl od předešlé skupiny patrný negativní podtext (*Je to šprtka, moc řeší školu a učení, sedí po večerech u učení, pořád se učí*), případně na pozitivní vztah ke škole a učení (*Ráda se učí, miluje školu*).

Jako další možnost se několikrát objevila odpověď spojená s používáním stejnojmenné encyklopedie, která je mezi studenty velmi oblíbená (*Používá často Wikipedii, všechno hledá ve Wikipedii*), nebo odpovědi vycházející z představy Wikipedie = encyklopedie = kniha (*Pořád s sebou nosí knihu, její nejlepší přítel je kniha*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že její přezdívka vznikla podle vynikajících studijních výsledků. Odpovědi se mírně odlišují citovým zabarvením.

Pro některé je „šprtka“ (*Šprtka, hodně se šprtá, šprtá se a učí nazpaměť, hraje si na chytrou, dělá, že všechno ví, pořád se učí*), pro jiné chytrá dívka, která toho hodně ví (*Všechno ví, podle toho, že je chytrá, podle chytrosti, má velké znalosti*).

III.) Nositelka má svou přezdívku velmi ráda (1). Vznikla podle dobrých známek ve škole.

Zadek (m.)

I.) Odpovědi na otázku, jak vznikla chlapecká přezdívka *Zadek*, byly velmi rozmanité. V první řadě odpovědi směřovaly k fyzickému vzhledu nositele (*Podle postavy, podle toho, že má velký zadek, má hezkej zadek, má velké pozadí, má zadek jak vrata od stodoly, má ošklivý zadek, obézní kluk*), nebo vycházely z představy společensky neúspěšného jedince, který je na okraji kolektivu, stojí stranou, vzadu (*je vždycky ve všem poslední, je pozadu*), je neoblíbený (*Nesympatický a ošklivý kluk, někdo hrozně hloupý, nechutný kluk*) a nedaří se mu to změnit (*Neustále za někým leze, dolejšá, pořád někomu podlejšá, každému leze do zadku, otravný kluk*).

Zaznamenali jsme také odpovědi, které motivaci přezdívky hledaly v zálibách nositele (*Kouká holkám na zadky*), v drobných nehodách (*Spadly mu kalhoty, padají mu kalhoty*) nebo v často opakovaných slovech (*Často říká slovo zadek*). S posledně zmiňovanou motivací souvisí také časté odkazy na kreslený film *Mimoni*, který se v nedávné době promítal v českých kinech. Právě *Mimoni* totiž vyslovují toto slovo s oblibou a mnohokrát po sobě (*Miluje film Mimoni a jejich hlášku o zadku, často opakuje hlášku o Mimoních, miluje Mimoně*).

Několik respondentů odpovědělo, že přezdívka vznikla na základě jazykové hříčky a rýmu (*Rýmováním se jménem Radek, podle jména Radek*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z rodných jmen

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav

Přezdívky vzniklé z tzv. přeřeknutí, častých průpovědek

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle nositelova rodného jména (*Podle jména Radek*).

III.) Nositeli se jeho přezdívka velmi nelíbí (5), považuje ji za hloupou.

Zrzka (f.)

I.) Přezdívka *Zrzka* nebyla pro respondenty oříškem. Všichni si ji spojili s barvou vlasů, ať už přezdívku přisoudili zrzavé dívce (*Má zrzavé vlasy, zrzavá holka, je to zrzka, je zrzavá, drsňačka se zrzavými vlasy, zrzavá pihatá holka, krásná holka se zrzavými vlasy, rusovláska*), dívce s extravagantním přelivem (*Má oranžové vlasy*), či dívce, která má zcela jinou barvu vlasů (*Přezdívka pro blondýnu*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují pouze o jediné kategorii:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositelky přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle barvy vlasů (*Podle barvy vlasů, podle vlasů, protože ji chceme naštvat*).

III.) Nositelka svou přezdívku do dotazníku neuvedla. Na opakovaný dotaz odpověděla, že toto oslovení nepovažuje za přezdívku, vztah k němu nemá žádný (3). Přezdívka podle barvy vlasů ji připadá primitivní.

Žába (m.)

I.) Přezdívku *Žába* vnímají respondenti jako pojmenování chlapce, který je nositelem znaků stejnojmenného obojživelníka. Předně udělení této přezdívky spojují s pohybem pro žáby typickým, skákáním (*Rád skáče, hodně skáče, dobře skáče, skáče vysoko a strašně moc daleko, skáče přes překážky*), se zvuky, které vydávají, respektive se způsobem a kvalitou řeči nositele (*Vydává zvuky podobné kvákání, kváká bláboly, hodně mluví, ale často to nedává smysl, hodně mluví, kluk – drbna, ukecaný a drzý, asi dost kuňká, zadržává v řeči*).

Velmi často se objevily odpovědi související se vzhledem nositele a jeho podobností žabám (*Podle vzhledu, vypadá jako žába, hubený a ohebný, má dlouhé ruce a nohy, má dlouhý jazyk, má rozplácly široký obličej, má bradavice, má pusku jako žába*), nebo se zelenou barvou (*Má rád zelenou barvu, nosí zelenou mikinu*).

Jako další možnou motivaci respondenti často uváděli kladný vztah k žabám (*Má rád žáby, doma chová žáby, zajímá se o žáby, žába je jeho nejoblíbenější zvíře, na výletě chytal žáby*) a k vodě (*Má rád vodu a rád se koupe, rád se čvachtá ve vodě*).

Ojediněle jsme se setkali s interpretací, která nositele přezdívky nahlíží negativně (*Je slizký jako žába*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že přezdívka vznikla podle způsobu oblékání a oblíbené barvy (*Podle toho, že nosil často zelenou, podle zeleného oblečení, často nosil zelenou mikinu, podle oblečení*).

III.) Nositel je se svou přezdívkou spokojen (2), uvádí, že ji získal v době, kdy často nosil zelené oblečení.

Žirafa (m.)

I.) Přezdívka *Žirafa* je zvláštní především tím, že je hojně užívána jak pro pojmenování dívky, tak chlapce. V našem výzkumu jsme použili mužskou variantu přezdívky a respondenti ji vysvětlovali především postavou nositele (*Velký jako žirafa, je vysoký, je vysoký a štíhlý, je velice vysoký, je přerostlý, velký kluk, vysoký člověk, podle vzrůstu, velmi vysoký a hubený kluk, měří víc než dva metry*). Setkali jsme se však i s vysvětlením, které souvisí se žirafami, odkazuje však k jejich jiným typickým znakům jako dlouhý krk nebo typické skvrny po celém těle (*Má dlouhý krk, má fleky na těle, je vysoký a má ekzém, vysoký a pihovatý kluk*). Nechyběla ani odpověď z okruhu zálib nositele (*Má rád žirafy*).

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle zálib a preference nositele

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle vysoké postavy (*Podle vzrůstu, kvůli výšce, je moc vysoký, nejvyšší ve třídě, kluk vysoký dva metry, vysoký kluk, má vysoké nohy*).

III.) Nositel je s přezdívkou spokojen (1). Na otázku po motivaci přezdívky odpověděl, že souvisí s jeho výškou.

Žumpička (m.)

I.) Přezdívka *Žumpička* nepatří k přezdívám rozšířeným. Její přidělení respondenti spojují nejčastěji s neupraveným zevnějškem a nepříjemnými čichovými vjemy (*Nemyje se, nepečuje o osobní hygienu, nepoužívá deodorant, zapáchá, smrdí, nevoní, páchne*), druhým často předpokládaným důvodem je nositelova velká chuť k jídlu (*Žrout, je pořád hladovej a sní, na co přijde, je nenasytý*).

Další respondenti motivaci přezdívky spojili s výjimečnou událostí nebo opakovanou činností (*Asi spadnul do nějaké žumpy, často chodí na záchod*), s nevybíravým chováním a sprostou mluvou (*Neoblíbený, mluví sprostě*) nebo podobností s oficiálním příjmením.

Z pohledu třídění přezdívek na základě motivace jejich vzniku respondenti uvažují v dimenzích následujících kategorií:

Přezdívky vzniklé z příjmení

Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele

Přezdívky podle chování, povahy, nátura, charakteru

Přezdívky podle zálib a preference nositele

Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace

II.) Spolužačky a spolužáci nositele přezdívky v dotaznících uvedli, že jeho přezdívka vznikla podle neblahé příhody (zřejmě střevní viróze) na školní akci (*Půlka dne prosezena na WC, to raději nechtějte vědět*).

III.) Nositel se přezdívkou nebrání (2) a do dotazníku uvedl, že ji získal na výletě poté, co dlouhodobě pobýval na toaletách.

2.4.4 Zamlčené přezdívky

Podrobněji jsme se zabývali otázkou, proč někteří nositelé své přezdívky neuvedli (zamlčeli) při vyplňování dotazníku v rámci první výzkumné fáze, přestože je ostatní členové kolektivu opakovaně uvedli, a tím jejich platnost v komunikaci potvrdili.

Na základě výsledků výzkumu jsme došli k závěru, že to bylo z několika různých důvodů:

- a) pojmenování nositel nepovažuje za přezdívku, vnímá ho jako náhodný krátkodobý jev;
- b) oslovení se nositeli nelíbí, a není proto ochoten se s ním ztotožňovat;
- c) pojmenovaný o přezdívce vůbec neví;
- d) nositel nebyl v den, kdy se výzkum konal, přítomen ve škole;

Jak jsme již zmínili výše, ke své přezdívce se nehlásilo celkem devět nositelů. Zajímalo nás, do kterých kategorií na základě motivace jejich vzniku tyto „zamlčené“ přezdívky patří. Existují kategorie, které jsou pro nositele přezdívky více traumatické?

Přezdívky, jež nositelé do dotazníku neuvedli, patří do tří kategorií. Konkrétně se jedná o dvě přezdívky vzniklé podle příjmení nositele (*Sváča*, *Plevel*), o čtyři přezdívky, které vznikly podle vzhledu nositele (*Big Head*, *Shrek*, *Voldemort*, *Zrzka*) a tři přezdívky podle chování, duševních vlastností, povahy, zájmu nebo fyzických dispozic nositele (*Duty*, *Ebola*, *Mužik*).

V dodatečném šetření jsme se nositelů těchto přezdívek znovu zeptali na jejich vztah k přezdívkám. Příznivě, resp. neutrálně hodnotili v dodatečném dotazování své přezdívky *Duty* (2), *Sváča* a *Zrzka* (3). Mnohem složitější je situace ve zbývajících případech, kdy respondenti neuvedli své přezdívky zcela záměrně, neboť se jim nelíbí a nesouhlasí s nimi. Z hodnocení, které vyznělo zcela negativně, vyplývá, že respondenti nejsou s těmito jmény spokojeni, odmítají je akceptovat, a proto se o skutečné přezdívky, jak jsme v teoretické části naší práce vysvětlili, v podstatě nejedná: *Mužik*, *Plevel* (4), *Big Head*, *Ebola*, *Shrek*, *Voldemort* (5).

Zjištěná fakta ukazují, že z pohledu nositelů jsou tyto přezdívky nejhůře hodnocené, a signalizují tak možný výskyt šikany v třídním kolektivu. Doporučili jsme proto s příslušnými třídami alespoň na úrovni třídního učitele a školního výchovného poradce pracovat na posílení sociálních vazeb a změně sociálního klimatu ve skupině.

2.4.5 Přezdívky s neznámou motivací

U některých přezdívek se nezávislým respondentům rozpoznat *skutečnou* motivaci jejich vzniku nepodařilo. Zajímalo nás, o jaké přezdívky se jedná a zda mají z hlediska motivace jejich vzniku něco společného.

Přezdívek, jejichž motivaci neodhalil žádný z nezávislých respondentů, je celkem pět. Jedná se tedy o zhruba 10 % zkoumaných přezdívek. Z hlediska motivace jejich vzniku jsou to tři přezdívky, které vznikly podle příjmení nositele (*Plevel*, *Trus*, *Tetris*), jedna přezdívka podle oblíbeného oblečení (*Rytíř*) a jedna přezdívka podle oblíbené pohádkové postavy, resp. karnevalové masky (*Sobík*).

Podle hodnocení nositelů přezdívek jsou to pojmenování velmi pěkná – hodnocení 1 (*Sobík*, *Trus*, *Tetris*), pěkná – hodnocení 2 (*Rytíř*), ale i nehezká – hodnocení 4 (*Plevel*). Jsou to přezdívky, které nezasvěcenému pozorovateli vskutku nedávají příliš možností, jak rozpoznat jejich původ. Jak apelativa *plevel*, *rytíř*, *trus* i proprium *Tetris* jsou běžnou součástí slovní zásoby, a proto evokují respondentům nejrůznější asociace s nimi spojené. Spektrum získaných odpovědí je značně široké, ale skutečnost, že jsou pouhým zkrácením (*Tetris* – podle příjmení Tetradinis), zkomolením (*Trus* – podle příjmení Trosek) nebo zevšeobecněním příjmení (*Plevel* – podle příjmení Kopřiva), mezi nimi nenalezneme. Podobně je tomu v případě přezdívek *Rytíř* a *Sobík*, které respondenti spojují především s rytířskými ctnostmi a láskou k sobě, nikoli obrázkem na tričku a karnevalovou maskou.

Snaha respondentů nalézt za každou cenu odpověď na otázku související s motivací přezdívky vede někdy k překvapivě složitým odpovědím, které vyplývají z předpokládaného postavení pojmenovaného jedince ve skupině, přičemž „*správná odpověď*“, skutečný důvod, je zcela primitivní. Mezi přezdívkami s neodhalenou motivací nenalézáme žádnou vnější ani vnitřní spojitost. Toto zjištění považujeme za zcela přirozené. Právě v rozmanitosti a někdy i tajuplnosti nebo zastřené motivaci přezdívek tkví jejich půvab.

2.4.6 Porovnání získaných dat

Naším cílem bylo získat komplexní představu o tom, jak jednotlivé přezdívky vnímají jejich nositelé, členové kolektivů, ve kterých vznikly, a nezávislí respondenti, kteří se s nimi setkávají poprvé. Zajímaly nás nejrůznější a nejčastější konotace, se kterými respondenti jednotlivé přezdívky spojují. U každé přezdívky jsme zaznamenali všechny motivace uvedené respondenty. Jak jsme již zmínili, pouze v pěti případech se nepodařilo shodu v odpovědích nalézt.

Vycházeli jsme ze *skutečné* motivace vzniku přezdívek zjištěné v první fázi výzkumu. U každé přezdívky jsme uvedli všechny kategorie, ke kterým respondenti přezdívku (byť ojedinele) zařadili. Zajímali jsme se o následující otázky: Jakou motivaci nejčastěji přisuzují nezaujatí respondenti jednotlivým přezdívkám? Odpovídají jejich představy *skutečnosti*? Která motivace je z tohoto pohledu nejproduktivnější? Srovnáním získaných dat jsme se dobrali odpovědi na otázku, zda existují rozdíly v nahlížení přezdívek z hlediska jejich motivace v okamžiku jejich udělování a při jejich následném používání v komunikaci.

Zatímco pouze 18 přezdívek uživatelé označili za přezdívky motivované vzhledem nositele, nezaujatí respondenti možnou souvislost se vzhledem nositele přičklí více než dvojnásobnému počtu přezdívek (37 x). Podobně je tomu také v dalších kategoriích. Zatímco přezdívek, které podle uživatelů vznikly podle povahy, natury, chování, charakteru, příp. fyzické zdatnosti nositele je 8, nezávislí respondenti tuto motivaci vidí jako reálnou celkem u 36 přezdívek zařazených do druhé fáze výzkumu. Podobně se jeví kategorie přezdívek podle zájmů, zálib a preferencí nositele, kterou reprezentuje 6 přezdívek. Nezávislí respondenti tuto motivaci jako možnou uvádí u 33 přezdívek.

Významný rozdíl mezi *skutečností* a představami nezávislých respondentů jsme zaznamenali také ve skupině přezdívek motivovaných literárními, filmovými a pohádkovými postavami (takovéto přezdívky byly v dotazníku dvě, nezávislí respondenti tuto možnou motivaci přiřadili celkem ke 12 přezdívkám) a ve skupině přezdívek vzniklých na základě příhody, neobvyklé situace (přezdívka s touto motivací byla v dotazníku pouze jedna, nezávislí respondenti tuto možnost uvádí celkem u 7 přezdívek). Hodnoty, které odpovídají skutečnosti, jsme zaznamenali pouze v kategorii přezdívek, které vznikly z osobních jmen. Do dotazníku jsme zařadili celkem 10 přezdívek, které vznikly na základě rodného jména nebo příjmení svého nositele, respondenti tuto motivaci uvádí jako pravděpodobnou ve 13 případech. Jistě zajímavé je zjištění, že přestože jsme

v dotazníku neuvedli žádnou přezdívku, která vznikla podle rodinného zázemí nebo původu svého nositele, respondenti tuto možnost u tří přezdívek uvádí.

Jak vyplývá z následující tabulky, při udělování přezdívek žáci nahlíží přezdívky jinak, než při jejich používání. Zatímco při udělování přezdívek hraje ve školním kolektivu hlavní roli především oficiální jméno pojmenované osoby a další možnosti motivace jsou výrazně méně časté, při posuzování neznámé přezdívky respondenti nejdříve uvažují v dimenzích naprosto jiných kategorií, především kategorií přezdívek podle vzhledu, chování, zájmů a zálib nositele přezdívky.

Tabulka 7: Produktivita kategorií na základě motivace vzniku přezdívek

Pořadí	Skutečnost	Domněnka nezávislých respondentů
1.	Přezdívky vzniklé z osobních jmen	Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele
1.	Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele	Přezdívky podle chování, povahy, náтуры, charakteru
2.	Přezdívky podle chování, povahy, náтуры, charakteru	Přezdívky podle zálib a preferencí nositele
3.	Přezdívky podle zálib a preferencí nositele	Přezdívky vzniklé z osobních jmen
4.	Přezdívky podle příhody, neobvyklé situace	Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav
5.	Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav	Přezdívky podle příhody, neobvyklé situace
6.	Přezdívka podle rodinných příslušníků, podle původu	Přezdívka podle rodinných příslušníků, podle původu
7.	Přezdívky vzniklé z tzv. přeřeknutí a častých průpovědek	Přezdívky vzniklé z tzv. přeřeknutí a častých průpovědek

Na základě zjištění, že interpretace neznámých přezdívek z pohledu nezávislých respondentů neodpovídají skutečnosti, jsme dospěli k závěru, že přístup žáků k přezdívkám a jejich vnímání je z pohledu autora (toho, kdo uděluje přezdívku) a nezaujatého pozorovatele (ten, který konkrétní motivaci nezná) výrazně rozdílný.

2.4.7 Známkování přezdivek

V této kapitole se zabýváme otázkou, jak své přezdívky hodnotí nositelé ve srovnání se svými spolužáky, kteří je tak oslovují, resp. s neznámými respondenty. Pomohou nám získané číselné údaje – *známky*, resp. jejich průměry vysledovat jisté tendence ve vnímání a prožívání přezdivek? Získaná data uvádíme v následující tabulce.

První sloupec tabulky obsahuje abecední seznam všech přezdivek zkoumaných ve druhé fázi našeho výzkumu. Druhý sloupec udává hodnotu uvedenou nositelem/nositelkou přezdívky v první fázi výzkumu. Třetí sloupec tabulky udává průměr *známek*, kterými hodnotili příslušnou přezdívku členové kolektivu, kde se používá, před lomítkem je uveden počet dětí, které se hodnocení účastnily. Čtvrtý sloupec tabulky uvádí průměrnou hodnotu *známek*, kterými hodnotili příslušnou přezdívku nezávislí respondenti. Před lomítkem opět uvádíme počet dětí, které přezdívku hodnotily.

Tabulka 8: Hodnocení přezdivek různými skupinami respondentů

Přezdívka	Hodnocení nositelem	Hodnocení kolektivem Počet dětí / průměr	Nezávislé hodnocení Počet dětí / průměr
Ajták	1	11 / 2,18	67 / 2,6
Ariela	2	4 / 2,0	66 / 2,7
Big Head	5	4 / 4,25	58 / 2,6
Bobr	3	15 / 1,88	57 / 2,7
Cvokin	2	10 / 1,4	56 / 2,9
Duty	2	9 / 1,16	50 / 3,0
Ebola	5	11 / 1,27	55 / 3,1
Fůňa	4	9 / 2,55	54 / 3,3
Hirošima	2	4 / 2,25	54 / 2,6
Hobit	1	4 / 1,25	68 / 2,8
Houba	1	6 / 1,0	59 / 3,3
Kachna	2	6 / 1,5	58 / 3,0
Kakadu	1	4 / 1,0	66 / 3,3
Kentaur	1	9 / 2,11	51 / 2,3
Kozel	2	16 / 1,93	54 / 2,6
Krůta	4	7 / 3,0	55 / 3,2
Křeček	2	14 / 3,35	64 / 3,0
Kuře	1	14 / 1,5	54 / 2,7
Květák	4	6 / 2,5	66 / 3,5
Liliput	4	4 / 2,75	65 / 3,6
Mravenečník	1	25 / 2,16	54 / 3,1

Mužik	4	8 / 3,37	48 / 2,8
Penis	4	12 / 2,91	53 / 3,2
Pepek námořník	1	3 / 1,0	54 / 2,4
Plevel	4	3 / 3,66	56 / 3,2
Prcek	3	5 / 1,6	56 / 2,7
Rytíř	2	3 / 2,66	54 / 3,0
Santa	1	7 / 1,71	53 / 2,4
Satan	1	10 / 2,3	59 / 2,4
Shrek	5	9 / 3,57	63 / 3,7
Sid	1	17 / 1,47	56 / 2,5
Sklenička	5	3 / 3,0	55 / 3,2
Sobík	1	7 / 1,42	68 / 2,3
Sváča	3	7 / 3,14	63 / 3,1
Tetris	1	6 / 2,66	59 / 3,4
Troll	1	15 / 1,53	52 / 2,6
Trus	1	4 / 1,0	52 / 3,9
Venuše	3	4 / 2,75	54 / 2,7
Voldemort	5	8 / 3,75	54 / 2,6
Wikipedie	1	19 / 2,31	69 / 2,6
Zadek	5	17 / 2,47	66 / 3,7
Zrzka	3	8 / 1,37	70 / 2,6
Žába	2	15 / 1,66	67 / 3,6
Žirafa	1	11 / 2,0	59 / 2,6
Žumpička	4	4 / 3,0	57 / 3,0

Jak ukazuje tabulka, hodnocení jednotlivých přezdivek je velmi rozdílné. Výrazné rozdíly se objevují především u kontroverzních přezdivek typu *Big Head*, *Ebola*, kde je rozptýl hodnocení 5–4,25–2,6, resp. 5–1,27–3,1. Výrazné odchylky převyšující hodnotu 2,0 nalézáme také u dalších přezdivek, které nositelé hodnotí *známkou* 5 (*Voldemort*, *Zadek*). Setkáváme se však také s opačnou situací, kdy nositelé a často i jejich okolí hodnotí přezdívku *známkou* 1 (*Houba*, *Kakadu*, *Tetris*, *Trus*), zatímco nezávislí hodnotitelé je nahlíží negativně. Velkou pozornost jsme věnovali přezdívám, u nichž jsou hodnocení ve všech třech skupinách respondentů co možná nejpodobnější. Zaznamenali jsme pouze šest přezdivek, u kterých odchylka mezi jednotlivými průměry hodnocení nepřekročila 0,8 %. Jedná se o přezdívky *Ariela*, *Hirošima*, *Kozel*, *Plevel*, *Sváča*, *Venuše*, které se nachází především v kategorii neutrálních přezdivek.

Hodnocení přezdivek skupinou nezávislých hodnotitelů nám přineslo především zajímavé poznatky o rozmanitém pohledu na tuto skupinu pojmenování. Celkové hodnocení se pohybuje většinou v pásmu neutrálních a negativně vnímaných přezdívek (rozmezí 2,4–3,9), a to v první řadě proto, že u každé z přezdívek jsme zaznamenali hodnocení v celé škále 1–5.

Jednotlivé číselné údaje uvedené v dotaznících a zprůměrované v tabulce zachycují vnímání přezdívky v konkrétní sociální skupině, často ve specifické situaci, nikoli však celkový pohled na danou přezdívku jako prvek jazyka. Dospěli jsme tedy k závěru, že jednotlivé údaje jasně dokazují, že každá konkrétní přezdívka je plně srozumitelná pouze v kolektivu, kde vznikla. Členové kolektivu a samozřejmě také nositel jako „zasvěcení“ vnímají přezdívku svým vlastním způsobem a dodávají jí punc nezaměnitelnosti. Důkazem je přezdívka *Trus*, kterou nezávislí hodnotitelé hodnotí jako naprosto nepřijatelnou, zatímco její nositel a jeho spolužáci ji nahlíží jako velmi pěknou. Je to proto, že jako mluvčí zasvěcení do kontextu vzniku přezdívky rozumí vzniklé situaci.⁸⁴ Připomeňme také skutečnost, že jsme již dříve mnoha příklady potvrdili, že existuje velké množství přezdívek, které jsou z hlediska formální stránky totožné, vznikly však za jiných okolností a na základě rozdílných motivací. I v tomto případě hraje významnou roli individualita nositele, výjimečnost okamžiku přidělení přezdívky a konkrétní komunikační situace ve skupině.

---

⁸⁴ Podobně například skautská přezdívka *Dědek*, kterou její nositel získal v mládí podle divadelní role. V době, kdy bylo *Dědkovi* 60 let, přikládala řada nových členů skautského oddílu přezdívice jinou motivaci.

2.5 Výsledky výzkumného šetření

Zpracovali a interpretovali jsme dvě přibližně stejně početné skupiny žákovských přezdívek (294 přezdívek získaných na základní škole, 268 přezdívek získaných na gymnáziu). Podle motivace jejich vzniku jsme vytvořili nové teoretické dělení přezdívek do osmi kategorií: 1. Přezdívky vzniklé z osobních jmen (Přezdívky vzniklé z rodných jmen, Přezdívky vzniklé z příjmení a Přezdívky vzniklé z rodného jména a příjmení zároveň); 2. Přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele; 3. Přezdívky podle chování, povahy, nátury, charakteru; 4. Přezdívky podle zálib a preference nositele; 5. Přezdívky podle literárních, filmových a pohádkových postav; 6. Přezdívky vzniklé z tzv. přecheknutí a častých průpovědek; 7. Přezdívky podle rodinných příslušníků, podle původu; a 8. Přezdívky vzniklé na základě příhody, neobvyklé situace.

Jako nejproduktivnější způsob tvoření přezdívek se ukázala motivace na základě osobních jmen. V celkovém součtu tvoří tyto přezdívky 37,4 % všech získaných přezdívek. Druhou nejpočetnější skupinou přezdívek na obou typech škol jsou přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele, které tvoří celkem 28,1 % všech přezdívek. Relativně časté jsou přezdívky, které vznikly podle chování, povahy, vlastností nebo koníčku svého nositele (12,8 % všech přezdívek) a přezdívky podle zálib a preferencí nositele (11 % všech přezdívek). Přezdívky podle literárních a jiných postav či hrdinů (3,2 %) a přezdívky vzniklé na základě výjimečné situace a příhody (4,4 %) se neobjevují ve školním prostředí příliš často. Přezdívky podle původu a vazeb na rodinné příslušníky či osoby blízké a přezdívky podle opakovaných slov a přecheknutí (2,3 %, respektive 0,7 %) považujeme za okrajové.

Všechny získané přezdívky jsme zpracovali do dvoudílného *Slovníku dětských přezdívek* (*Slovník dětských přezdívek I. – Přezdívky na základní škole; Slovník dětských přezdívek II. – Přezdívky na osmiletém gymnáziu*), který slouží nejen jako doklad zpracování autentického jazykového materiálu, ale také jako zásobník originálních pojmenování, který může inspirovat další badatele.

Zabývali jsme se otázkou produktivity jednotlivých kategorií podle motivace vzniku přezdívek s ohledem na frekvenci jejich užívání v komunikaci na obou typech škol. Zjistili jsme, že z hlediska frekvence tvoří na základní škole i na gymnáziu největší skupinu přezdívky, které jsme zaznamenali ojediněle (do dotazníku je uvedl pouze jeden respondent). Jedná se téměř o polovinu všech získaných přezdívek. Druhou nejpočetnější skupinou jsou přezdívky, které se v kolektivu konkrétní třídy opakovaly dvakrát a které

tvoří cca 20 % všech získaných přezdívek. V těchto skupinách, stejně jako v následujících, tedy mezi přezdívkami, které se v našem materiálu opakovaly 3–5x, 6–9x a 10–15x, jsme žádné zásadní rozdíly mezi přezdívkami ze základních škol a gymnázií nezaznamenali. Významné zjištění jsme učinili pouze v souvislosti s kategorií přezdívek, které se v dotaznících objevily více než patnáctkrát. Vzhledem k počtu žáků ve třídě se jedná o přezdívky, které v komunikaci aktivně užívá většina třídního kolektivu. Zatímco na základních školách se takto rozšířená přezdívka vůbec neobjevila, na gymnáziích jsme takovýchto přezdívek zaznamenali celkem osm. Znamená to, že ve srovnání se základní školou je v kolektivu žáků na víceletém gymnáziu užívání přezdívek více funkční, jednotlivé přezdívky v komunikaci používá nebo za přezdívku považuje více členů třídy.

Podobně jsme se napříč frekvenčními skupinami zabývali otázkou motivace přezdívek na jednotlivých typech škol. Jak na základní škole, tak na gymnáziu je velmi oblíbené tvoření přezdívek z rodných jmen a příjmení nositelů (tyto přezdívky tvoří 37,8 %, resp. 36,9 % všech přezdívek) a přezdívek podle vzhledu a tělesných vlastností nositele (25,2 %, resp. 31,3 %), které jsou zastoupeny rovnoměrně ve všech frekvenčních skupinách.

Za významné považujeme zjištění, že na gymnáziu se objevují ve srovnání se základní školou mnohem častěji přezdívky, které vznikly podle rodinných příslušníků a podle původu svého nositele. Tyto přezdívky se na základní škole objevují pouze výjimečně.

Zajímavým zjištěním pro nás byla existence přezdívek zaznamenaných v dotaznících více než 15krát. Jedná se o osm přezdívek zachycených na gymnáziu, jejichž motivace je velmi rozmanitá⁸⁵. Vzhledem k malému množství těchto přezdívek však z hlediska motivace jejich vzniku nelze vyvodit obecnější závěry.

Velký význam přikládáme zjištěním, ke kterým jsme dospěli v podkapitole věnované vnímání a prožívání přezdívek. V první řadě jsme se soustředili na to, jak své přezdívky vnímají jejich nositelé. Ze zjištěných dat vyplývá, že vztah každého konkrétního jedince k vlastní přezdívce je silně diverzifikovaný. Pouze přezdívky, které vznikly podle zájmů, nebo koníčků svého nositele, jsou hodnoceny vesměs kladně. Jako nejhůře hodnocené se ukázaly přezdívky, které jejich nositelé v první fázi výzkumného šetření zamlčeli (nenapsali je mezi přezdívky, když vyplňovali dotazník, přestože je jejich

---

⁸⁵ Jedná se o čtyři přezdívky vzniklé z osobních jmen, jednu přezdívku podle vzhledu a tělesných vlastností nositele, jednu přezdívku podle chování a charakteru a dvě přezdívky podle zálib a preference nositele.

spolužáci opakovaně uváděli). V šesti případech se nám dodatečným šetřením podařilo zjistit, že respondenti neuvedli do dotazníku přezdívky zcela záměrně, neboť s nimi nejsou spokojeni. K jejich hodnocení použili *známky* 4 a 5. Z hlediska motivace vzniku těchto přezdívek se jedná o přezdívky ze tří různých kategorií: přezdívky podle příjmení nositele; přezdívky podle vzhledu nositele; a přezdívky podle chování, duševních vlastností, povahy a fyzických dispozic nositele. Vzhledem k malému počtu přezdívek nelze zobecnit, která kategorie je z pohledu případné jazykové hrubosti nejrizikovější. Pro školní praxi je potvrzení existence takovýchto přezdívek výzvou ke změně v oblasti sociálního klimatu ve třídě.

Za jedno z nejdůležitějších zjištění považujeme skutečnost, že žáci přistupují k přezdívkám jinak, uvažují-li o nich z pozice produktora (toho, kdo přezdívku uděluje nebo v komunikaci používá), resp. z pozice nezaujatého pozorovatele (ten, který konkrétní motivaci nezná). Zatímco při udělování přezdívek hraje ve školním kolektivu velmi často hlavní roli oficiální jméno pojmenované osoby a další motivace jsou výrazně méně časté, při posuzování neznámé přezdívky respondenti uvažují především v dimenzi kategorií přezdívek podle vzhledu, chování, zájmů a zálib nositele přezdívky a motivaci vzniku přezdívky v osobních jménech spatřují zřídka.

Podrobně jsme se věnovali číselnému hodnocení (*známkování*) přezdívek. Jak nositel, tak spolužáci a spolužačky a zároveň také nezávislí respondenti odpovídali na otázku, jak se jim přezdívka líbí. Rozborem a srovnáním získaných dat jsme poukázali na nejednoznačnost vnímání přezdívek (jejich přijímání i odmítání) z pohledu různých mluvčích. Zjistili jsme, že takovéto hodnocení nepřináší žádné verifikovatelné výsledky. Hodnocení přezdívek je značně subjektivní, ve výsledku tedy nejednotné a pouze ojediněle se nám podařilo postihnout shodné tendence. Bylo to v případě několika neutrálních přezdívek. V ostatních případech se zjištěné hodnoty zásadně odlišovaly. Potvrdili jsme tak, že každá přezdívka je naprostý originál, který je plně srozumitelný pouze v kolektivu, kde vznikl.

3. Závěr a diskuze

Disertační práce se zabývala dětskými přezdívkami z lingvistického hlediska a z hlediska jejich fungování v rámci příslušné sociální skupiny. Na bohatém jazykovém materiálu (celkem 562 různých školních přezdívek žáků 8. tříd základních škol a tercií osmiletých gymnázií) jsme zkoumali motivaci vzniku přezdívek a jejich užívání při komunikaci v konkrétních třídách. Z tohoto vzorku jsme vybrali 45 reprezentativních přezdívek, které jsme podrobili detailnímu zkoumání nejen z hlediska jejich užívání, ale i z hlediska přijímání jejich nositeli a vnímání nezávislou kontrolní skupinou respondentů. Zabývali jsme se především otázkou, jak jednotlivé přezdívky fungují v komunikaci v souvislosti s jejich jazykovou utvářeností, jak (pokud vůbec) jejich konkrétní podoba ovlivňuje jejich vnímání, resp. předpokládané postavení nositele v sociální skupině, a sledovali jsme, zda existují relevantní rozdíly v kvalitě jazykové kompetence žáků v závislosti na typu školy, kterou navštěvují. Z tohoto pohledu se přezdívkám v kolektivu žáků dosud nikdo nevěnoval.

Hlavním cílem naší disertační práce byla charakteristika vybraných přezdívek žáků staršího školního věku z hlediska motivace jejich vzniku a z hlediska jejich fungování ve školské jazykové komunikaci, a to z pohledu produktora (skupiny, kde přezdívka vznikla a kde se používá), recipienta (nositele přezdívky) a nezávislých hodnotitelů. Domníváme se, že splnění hlavního cíle jsme dosáhli, a to zásluhou úspěšného splnění dílčích cílů.

1. Na základě studia odborné literatury jsme stanovili strukturu práce a vypracovali strategii získání a zpracování jazykového materiálu.
2. Vypracovali jsme originální teoretický koncept třídění přezdívek.
3. Pomocí dotazníku jsme shromáždili reprezentativní vzorek školních přezdívek (přezdívky žáků 8. tříd základních škol a tercií víceletých gymnázií) v počtu 562 přezdívek.
4. Všechny získané přezdívky jsme analyzovali z hlediska jazykové motivace jejich vzniku.

K nejvýznamnějším zjištěním našeho výzkumu patří především skutečnost, že na obou typech škol je nejproduktivnějším způsobem tvoření přezdívek motivace osobním jménem (rodným jménem a příjmením) nositelů přezdívek. V celkovém součtu tvoří tyto přezdívky 37,4 % všech přezdívek. Druhou nejpočetnější skupinou přezdívek jsou přezdívky podle vzhledu a tělesných vlastností nositele, které tvoří celkem 28,1 % všech přezdívek.

Zjistili jsme, že na víceletém gymnáziu je užívání přezdívek více rozšířené, jednotlivé přezdívky v komunikaci používá nebo za přezdívku považuje více členů třídy. To dokazuje především zjištění řady přezdívek, které do dotazníku na gymnáziu uvedla více než polovina respondentů konkrétní třídy. Na základních školách se takto rozšířené přezdívky neobjevily. Druhým významným rozdílem je skutečnost, že na gymnáziu se ve srovnání se základní školou objevují mnohem častěji přezdívky, které vznikly podle rodinných příslušníků a podle původu svého nositele. Tyto přezdívky se na základní škole objevují pouze výjimečně. V ostatních kategoriích podle motivace vzniku přezdívek jsou výsledná zjištění na obou typech škol shodná nebo velmi podobná.

5. Sestavili jsme *Slovník dětských přezdívek* s detailně propracovaným slovníkovým heslem.

6. Analyzovali jsme vybrané přezdívky z hlediska jejich vnímání při používání v komunikaci z pohledu produktora (skupiny, kde přezdívka vznikla a kde se v komunikaci používá), recipienta (nositele přezdívky) a nezávislých hodnotitelů, kteří motivaci vzniku přezdívky neznají. Za jedno z nejdůležitějších zjištění považujeme skutečnost, že přístup žáků k přezdívkám je značně odlišný, uvažují-li o nich z pozice produktora, resp. z pozice nezávislého hodnotitele.

Popsali jsme disproporci mezi přístupem respondentů k motivaci přezdívky v okamžiku jejího vzniku, kdy jsme jako nejproduktivnější prokázali motivaci osobním jménem pojmenované osoby, a v momentě, kdy ji posuzují jako nezaujatí pozorovatelé. Tehdy o motivaci přezdívky uvažují především v dimenzi kategorií přezdívek podle vzhledu, chování, zájmů a zálib nositele přezdívky.

7. Dokázali jsme, že jazyková utvářenost přezdívky nemá vliv na její vnímání nositelem ani členy kolektivu, kde se používá, a potvrdili jsme tak, že každá přezdívka je naprostý originál a je plně srozumitelná pouze v kolektivu, kde vznikla a kde je aktivně používána.

8. V návaznosti na vytčené výzkumné otázky jsme dokázali, že relevantní rozdíly mezi přezdívkami na základní škole a na gymnáziu existují: a) Vysledovali jsme především některé odlišné tendence v motivaci vzniku přezdívek a frekvenci, se kterou se užívají v komunikaci; b) Na gymnáziu jsme zaznamenali přezdívky, které v komunikaci aktivně používá většina kolektivu, zatímco na základní škole jsme jejich existenci nepotvrdili; c) Popsali jsme výsledky zjištěné v jednotlivých kategoriích přezdívek podle motivace jejich vzniku a frekvence na obou typech škol a na jejich základě jsme dospěli k závěru, že při udělování přezdívek jsou žáci na gymnáziích v práci s jazykem kreativnější.

Naše závěry nás opravňují k přesvědčení, že v budoucnu by bylo mimořádně přínosné zabývat se přezdívkami z pohledu kvality sociální komunikace a klimatu sociální skupiny podrobněji a v dalších pracích jejich prostřednictvím nahlédnout do života konkrétních školních tříd, zejména v kontextu současného požadavku účinného předcházení šikaně v prostředí inkluzivní školy, tj. v nových nárocích, jež na naše školství klade aktuální společensko-politická situace.

4. Seznam použitých informačních zdrojů

- BENEŠ, J.: *O českých příjmeních*, Praha: ČSAV, 1962.
- BITTNEROVÁ, D.: Přezdívka v kontextu kultury dětské skupiny. In: *Město a jeho folklór*. Praha: Institut základů vzdělanosti UK, 1996, s. 55–62. ISBN:80-7184-194-3.
- BRAMBORA J.: Studentské přezdívky z Prahy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 273–282.
- HAUSER, P.: Přezdívky jako součást slangu. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*, Plzeň: 1987, s. 77–84.
- HEŘMANOVÁ, V.: *Některé aspekty sociálního klimatu a jejich využití ve školní praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7044-420-7.
- Encyklopedický slovník češtiny*, KARLÍK P.; NEKULA M.; PLESKALOVÁ J. (Eds.), Praha: NLN, 2002, s. 354. ISBN 80-7106-484-X.
- CHEJNOVÁ, P.: *Zdvořilostní strategie*, Praha: UK PedF, 2012. ISBN 978-80-7290-550-8.
- JANDOVÁ, E. a kol.: *Čeština na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2006. ISBN 80-7368-253-2.
- KLIMEŠ, L.: Hornické a železničářské přezdívky, *ZMK* 10, 1969, s. 526–532.
- KLIMEŠ, L.: Několik netradičních pohledů na přezdívky plzeňských vysokoškoláků. In: *Seminář Onymické systémy v regionech*. Sborník příspěvků z V. semináře „Onomastika a škola“, 12. – 14. 1. 1993 v Hradci Králové, Gaudeamus, 1995, s. 121–122.
- KLIMEŠ, L.: Přezdívky a jména „po chalupě“ v České Bříze, *ZMK* 11, 1970, s. 25–26.
- KLIMEŠ, L.: Přezdívky hráčů kopané, *ZMK* 10, 1969, s.14–16.
- KLIMEŠ, L.: Přezdívky na reálném gymnasiu v Plzni v letech 1935–1943, *ZMK* 16, 1975, s. 129–137.
- KLIMEŠ, L.: Přezdívky v 50. mateřské škole v ulici Družby v Plzni, *ZMK* 12, 1971, s. 85–87.
- KLIMEŠ, L.: Přezdívky žáků ve 3–9. třídě ZDŠ, *ZMK* 12, 1971, s. 367–376.
- KLIMEŠ, L.: Přezdívky žáků v 6–9. třídě ZDŠ, *ZMK* 14, 1973, s. 314–319.
- KLIMEŠ, L.: Slangová vlastní jména, *ZMK* 9, 1968, s. 363–373.
- KLIMEŠ, L.: Železničářské přezdívky na plzeňském seřadovacím nádraží, *Onomastický zpravodaj ČSAV*, *ZMK* 26, 1985, s. 425–431.
- KNAPPOVÁ, M.: Volba, užívání a prožívání osobních jmen, In: *Užívání a prožívání jazyka*. K 90. narozeninám Františka Daneše. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2010, s. 189–194. ISBN 978-80-246-1756-5.

- KNAPPOVÁ, M.: K proměnám systému hypokoristik. In: *Onomastické práce IV.*, Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2000, s. 209–215. ISBN 978-80-901673-9-1.
- KNAPPOVÁ, M.: O přezdívkách v současné češtině, *Přednášky z XLI. letního běhu LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 47–53.
- KNAPPOVÁ, M.: Osobní jména v českém jazykovém systému, *Naše řeč* 63, č. 5, 1980, s. 225–231.
- KNAPPOVÁ, M.: Přezdívky v proměnách staletí, *Acta onomastica* 40, 2000, s. 82–88.
- KNAPPOVÁ, M.: Tvorba přezdívek stále živá. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*, Prešov, 1996, s. 121–125.
- KVÍČALOVÁ, M.: *Přezdívky v dětském kolektivu*, Rigorózní práce. Praha: KČJ UK – PedF, 2010.
- KVÍČALOVÁ, M.: Studentské přezdívky utvořené z osobních jmen. *Acta Onomastica* 54, č. 1, 2013, s. 170–177.
- KVÍČALOVÁ, M.: Jména zvířat ve skautských přezdívkách. *Acta Onomastica* 55, č. 1, 2014, s. 183–186.
- KVÍČALOVÁ, M.: Současné studentské přezdívky na pražských středních školách. In: MINÁŘOVÁ, E.; SOCHOROVÁ, D.; ZELENKOVÁ, J. (Eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*, Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 90–95. ISBN 978-80-210-6631-1.
- KVÍČALOVÁ, M.: Přezdívky podle filmových a literárních postav. In: HÁJKOVÁ, E.; JANOVEC, L. (Eds.): *Moudří milují pověsti*, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha 2015, s. 35–38. ISBN 978-80-7290-848-6.
- KVÍČALOVÁ, M.: Přezdívky jako doklad dětské jazykové tvořivosti, In: *Slavjanskiteezicoblizo*, Sofie: Universitetskoizdatelstvo "Sv. Kliment Ochridski", 2013, s. 411–417. ISBN 978-954-07-3486-6.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J.: *Sociálně pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-21854-7.
- MAREŠ J., KŘIVOHLAVÝ, J.: *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- MŮLLEROVÁ, S.: *Komunikace ve škole*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2002. ISBN 80-7083-618-0.
- PACOVSKÁ, J.: Stereotyp jako opora i překážka – dva různé (?) pohledy na stereotyp českého učitele. In: VAŇKOVÁ I., PACOVSKÁ J. (Eds.): *Obraz člověka v jazyce*, Praha: FF UK v Praze, 2010, s. s. 165. ISBN 978 80 7308 324 3.

- PASTYŘÍK, S.: *Sbírka užitečných materiálů pro onomastické semináře*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-043-4.
- PASTYŘÍK, S.: K současným přezdívám a jejich třídění. In: CHÝLOVÁ H. (Eds.): *Sborník přednášek z VII. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 25. 9. 2003*, Plzeň: 2005, s. 123–126. ISBN 80-7043-359-0.
- Příruční slovník jazyka českého*. Sv. IV., část 2., Praha 1948, s. 279.
- SPAL, J.: Slangová vlastní jména. In.: *Sborník přednášek z II. Konference o slangu a argotu*, Plzeň: 1982, s. 61–65.
- SVOBODA, J.: *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha: ČSAV, 1964.
- SVOBODA, J.; ŠMILAUER, V.; OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L.; OLIVA, K.; WITKOWSKÝ, T: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky, *ZMK* 14, 1973, s. 118.
- SSJČ, IV., Praha 1989, s. 608.
- ŠMILAUER, V.: Studentské přezdívky z Bratislavy, *Naše řeč* 17, 1933, s. 134–138, 185–190.
- ŠRÁMEK, R.: *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita. 1999, s. 70. ISBN 80-210-2027-X.
- UTĚŠENÝ, S.: K dnešním žákovským přezdívám, *ZMK* 21, 1980, s. 698–712.
- UTĚŠENÝ, S.: K příznačným rysům přezdívkových příjmení ve školním prostředí, *Naše řeč* 64, 1981, s. 177–181.
- UTĚŠENÝ, S.: Přezdívkové obměny příjmení ve školním prostředí, *Naše řeč* 63, 1980, s. 232–241.
- VAŇKOVÁ I., NEBESKÁ I., SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ L., ŠLÉDROVÁ J. (Eds.): *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3.
- VAŠKOVÁ L.: Přezdívky v hokejových oddílech z pohledu komunikačního a slovtvorného, *Acta onomastica* 51, č. 2, 2010, s. 591–6.
- VYGOTSKIJ, L. S.: *Myšlení a řeč*. Praha: SPN, 1970.

Internetové odkazy

[online]. 15. 6. 2016 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Troll_\(internet\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Troll_(internet))

5. Seznam příloh

5.1. Dotazníky

5.1.1a Dotazník – sběr onymického materiálu na základní škole

5.1.1b Dotazník – sběr onymického materiálu na gymnáziu

5.1.2 Dotazník pro respondenty, kteří neuvedli v první fázi svou přezdívku

5.1.3a Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek na základní škole – úvodní text

5.1.3b Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek na gymnáziu – úvodní text

5.1.4a Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek A

5.1.4b Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek B

5.1.4c Dotazník pro zjišťování vnímání přezdívek C

5.2 Seznam tabulek a grafů

5.3 Abecední seznam přezdívek zkoumaných ve druhé fázi výzkumu

5.1. Dotazníky

5.1.1a Dotazník – sběr onymického materiálu na základní škole

Přezdívky v kolektivu žáků osmých tříd

Milí osmáci,

prosím o vyplnění následující ankety, která se týká školních přezdívek.

Napište prosím všechny přezdívky, se kterými jste se mezi spolužáky ve škole setkali, do sloupce pod sebou a ke každé přezdívce přiřipšte, podle čeho vznikla (např. Kočka – podle příjmení Macek, Veverka – podle velkých zubů, Frodo – podle oblíbeného filmu), nebo napište, že to nevíte.

U každé přezdívky uveďte, zda je dívčí (f.), či chlapecká (m.).

Nezapomeňte napsat i svou přezdívku (podtrhněte ji, prosím).

Pokud má někdo přezdívek více, napište je všechny. Pokud se vám nevejdou, pokračujte na druhé straně.

Oznámujte každou přezdívku zvlášť podle toho, jak se vám líbí a zda byste vy sami chtěli také takovou. Stejně jako ve škole je nejlepší jednička, ošklivé přezdívce dejte pětku.

Pomůžte vám malá tabulka. Přezdívka se mi:

1 – velmi líbí   2 – líbí   3 – je průměrná   4 – nelíbí   5 – velmi nelíbí

Smyslem ankety je získat dostatečné množství přezdívek, které mezi dětmi na základní škole kolují, nemusíte se tedy ostýchat. Nemějte obavy ze svých odpovědí. Anketa je anonymní.

Děkuji vám za spolupráci,

Marta Kvičalová (KČJ PedF UK)

PŘEZDÍVKA

ZNÁMKA

PODLE ČEHO PŘEZDÍVKA VZNI

5.1.1b Dotazník – sběr onymického materiálu na gymnáziu

Přezdívky na víceletých gymnáziích

Milé studentky, milí studenti,

prosím o vyplnění následující ankety, která se týká školních přezdívek.

Napište prosím všechny přezdívky, se kterými jste se mezi spolužáky ve škole setkali, do sloupce pod sebou a ke každé přezdívce připište, podle čeho vznikla (např. Kočka – podle příjmení Macek, Veverka – podle velkých zubů, Frodo – podle oblíbeného filmu), nebo napište, že to nevíte.

U každé přezdívky uveďte, zda je dívčí (f.), či chlapecká (m.).

Nezapomeňte napsat i svou přezdívku (podtrhněte ji, prosím).

Pokud má někdo přezdívek více, napište je všechny. Pokud se vám nevejdou, pokračujte na druhé straně.

Oznámujte každou přezdívku zvláště podle toho, jak se vám líbí a zda byste vy sami chtěli také takovou. Stejně jako ve škole je nejlepší jednička, ošklivé přezdívce dejte pětku.

Pomůže vám malá tabulka. Přezdívka se mi:

1 – velmi líbí   2 – líbí   3 – je průměrná   4 – nelíbí   5 – velmi nelíbí

Smyslem ankety je získat dostatečné množství přezdívek, které mezi studenty na víceletém gymnáziu kolují, nemusíte se tedy ostýchat. Nemějte obavy ze svých odpovědí. Anketa je anonymní.

Děkuji vám za spolupráci,

Marta Kvíčalová (KČJ PedF UK)

PŘEZDÍVKA

ZNÁMKA

PODLE ČEHO PŘEZDÍVKA VZNIKLA

5.1.2 Dotazník pro respondenty, kteří neuvedli v první fázi svou přezdívku

Tví spolužáci uvedli, že Ti vymysleli přezdívku _____.

Jak jsi s ní spokojen/a? Jakou známku ji dáš? Vysvětli:

Tvá přezdívka je _____. Sám/a ji hodnotíš známkou _____.

Vysvětli vznik své přezdívky. Jaký vztah máš ke své přezdívce?

5.1.3a Dotazník pro zjišťování vnímání přezdivek na základní škole – úvodní text

Školní přezdívky a jejich vnímání v kolektivu

Milé zákyně, milí žáci,

prosím o vyplnění následující ankety, která se týká školních přezdivek.

Předkládám vám 15 přezdivek, které užívají k oslovování mezi sebou vaši vrstevníci.

Ke každé přezdívce prosím připište, podle čeho podle vás vznikla (Veverka - podle velkých zubů, Frodo - podle oblíbeného filmu) a jakou představu máte o člověku, kterému se tak říká (Jaký je? Jak vypadá? Co má rád? Jak se jmenuje doopravdy? Jak se projevuje? Co dělá?).

Pro lepší orientaci u každé přezdívky uvádím, zda je dívčí (f.), či chlapecká (m.).

Oznámujte prosím každou přezdívku zvlášť podle toho, jak se vám líbí a zda byste vy sami chtěli také takovou. Stejně jako ve škole je nejlepší jednička, ošklivé přezdívce dejte pětku. Pomůže vám malá tabulka. Přezdívka se mi:

1 – velmi líbí   2 – líbí   3 – je průměrná   4 – nelíbí   5 – velmi nelíbí

Smyslem ankety je získat představu o tom, jak jsou přezdívky vnímány v jiném prostředí, než v kolektivu, kde vznikly a kde se jimi spolužáci oslovují.

Nemějte obavy ze svých odpovědí, anketa je anonymní.

Děkuji vám za spolupráci,

Marta Kvíčalová (KČJ PedF UK)

Vzor:

PŘEZDÍVKA	ZNÁMKA	PŘEDPOKLÁDANÝ DŮVOD VZNIKU
Popin (m.)	3	Podle toho, že poslouchá pop a rád tancuje
VAŠE PŘEDSTAVA SPOJENÁ S PŘEZDÍVKOU		
Dobře oblečený kluk, co má pořád MP3 nebo mobil a sluchátka. Je s ním sranda.		

5.1.3b Dotazník pro zjišťování vnímání přezdivek na gymnáziu – úvodní text

Školní přezdívky a jejich vnímání v kolektivu

Milé studentky, milí studenti,

prosím o vyplnění následující ankety, která se týká školních přezdivek.

Předkládám vám 15 přezdívek, které užívají k oslovování mezi sebou vaši vrstevníci.

Ke každé přezdívce prosím připište, podle čeho podle vás vznikla (Veverka – podle velkých zubů, Frodo – podle oblíbeného filmu) a jakou představu máte o člověku, kterému se tak říká (Jaký je? Jak vypadá? Co má rád? Jak se jmenuje doopravdy? Jak se projevuje? Co dělá?).

Pro lepší orientaci u každé přezdívky uvádím, zda je dívčí (f.), či chlapecká (m.).

Oznámkujte prosím každou přezdívku zvlášť podle toho, jak se vám líbí a zda byste vy sami chtěli také takovou. Stejně jako ve škole je nejlepší jednička, ošklivé přezdívce dejte pětku. Pomůže vám malá tabulka. Přezdívka se mi:

1 – velmi líbí   2 – líbí   3 – je průměrná   4 – nelíbí   5 – velmi nelíbí

Smyslem ankety je získat představu o tom, jak jsou přezdívky vnímány v jiném prostředí, než v kolektivu, kde vznikly a kde se jimi spolužáci oslovují.

Nemějte obavy ze svých odpovědí, anketa je anonymní.

Děkuji vám za spolupráci,

Marta Kvíčalová (KČJ PedF UK)

Vzor:

PŘEZDÍVKA	ZNÁMKA	PŘEDPOKLÁDANÝ DŮVOD VZNIKU
Popin (m.)	3	Podle toho, že poslouchá pop a rád tancuje
VAŠE PŘEDSTAVA SPOJENÁ S PŘEZDÍVKOU		
Dobře oblečený kluk, co má pořád MP3 nebo mobil a sluchátka. Je s ním sranda.		

5.1.4a Dotazník pro zjišťování vnímání přezdivek A

Kakadu (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Hobit (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Zrzka (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Sobík (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Žába (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Ariela (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Ajt'ák (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Wikipedie (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		

Zadek (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Květák (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Tetris (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Liliput (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Sváča (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Křeček (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Shrek (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		

5.1.4b Dotazník pro zjišťování vnímání přezdivek B

Pepk Námořník (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Trus (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Ebola (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Prcek (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Cvokin (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Kuře (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Troll (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Santa (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		

Kozel (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Kentaur (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Mravenečník (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Fůňa (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Krůta (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Mužik (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Voldemort (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		

5.1.4c Dotazník pro zjišťování vnímání přezdivek C

Houba (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Duty (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Kachna (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Sid (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Bobr (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Žirafa (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Hirošima (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Satan (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		

Rytíř (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Venuše (f.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Penis (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Sklenička (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Žumpička (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Plevel (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		
Big Head (m.)	Známka	Předpokládaný důvod vzniku
Vaše představa spojená s přezdívkou		

5.2 Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Návrh možného třídění přezdivek	s. 31
Tabulka 2: Nová návrh třídění přezdivek	s. 36
Tabulka 3: Přehled počtu získaných přezdivek	s. 39
Tabulka 4: Třídění získaných přezdivek podle motivace jejich vzniku	s. 48
Tabulka 5: Četnost přezdivek na různých typech škol	s. 66
Tabulka 6: Schéma výběru přezdivek	s. 75
Tabulka 7: Produktivita kategorií na základě motivace vzniku přezdivek	s. 132
Tabulka 8: Hodnocení přezdivek různými skupinami respondentů	s. 133
Graf 1: Třídění přezdivek podle motivace jejich vzniku (ZŠ)	s. 48
Graf 2: Třídění přezdivek podle motivace jejich vzniku (Gymnázium)	s. 49
Graf 3: Třídění přezdivek podle motivace jejich vzniku (Všechny získané přezdívky)	s. 49

5.3 Abecední seznam přezdivek zkoumaných ve druhé fázi výzkumu

Ajt'ák (m.)

Ariela (f.)

Big Head (m.)

Bobr (m.)

Cvokin (m.)

Duty (m.)

Ebola (f.)

Fůňa (m.)

Hirošima (f.)

Hobit (f.)

Houba (m.)

Kachna (f.)

Kakadu (m.)

Kentaur (m.)

Kozel (m.)

Krůta (m.)

Křeček (m.)

Kuře (f.)

Květák (m.)

Liliput (m.)

Mravenečník (m.)

Mužik (m.)

Penis (m.)

Pepek námořník (m.)

Plevel (m.)

Prcek (f.)

Rytíř (m.)

Santa (m.)

Satan (m.)

Shrek (f.)

Sid (m.)
Sklenička (m.)
Sobík (m.)
Sváča (m.)
Tetris (m.)
Troll (m.)
Trus (m.)
Venuše (f.)
Voldemort (f.)
Wikipedie (f.)
Zadek (m.)
Zrzka (f.)
Žába (m.)
Žirafa (m.)
Žumpička (m.)